

PIERRE BOULLE

HÍD A KWAI FOLYÓN



PIERRE BOULLE

HÍD A KWAI FOLYÓN

REGÉNY

ÁRKÁDIA – BUDAPEST FILM

BUDAPEST 1988

A FORDÍTÁS AZ ALÁBBI KIADÁS ALAPJÁN KÉSZÜLT
PIERRE BOULLE LE PONT DE LA RIVIERE KWAI
© RENÉ JULLIARD, 1952, PARIS

FORDÍTOTTA RUBIN PÉTER

Hungarian translation © Rubin Péter jogutóda
Alapkiadás: Európa. 1979

Árkádia-Budapest Film

A kiadásért az Árkádia Könyvklub igazgatója
és a Budapest Film igazgatója felel

Készült 86 000 példányban, 1988-ban

Felelős szerkesztő Somló Vera

A fedélterv Békés Rozi munkája

Készült a Borsodi Nyomdában

Felelős vezető Horváth Ferenc

A kiadvány gondozásában közreműködött az EDITORG

ISBN 963 307 121 6

*No, it was not funny; it was rather pathetic; he was so representative of all the past of the Great Joke. But it is by jolly alone that the world moves, and so it is a respectable thing upon the whole. And besides, he was what one n'ould call a good man.**

Joseph Conrad

[* Nem, nem volt nevetséges; inkább megrendítő volt; ő aztán méltón képviselte a Nagy Játék egész múltját. De hiszen épp a játékosság mozgatja meg a világot, s ezért ez, mindent egybevéve, tiszteletre méltó dolog. Azonkívül, ahogy mondani szokás, derék ember volt.]

ELSŐ RÉSZ

1

Az az áthidalhatatlan szakadék, amely egyesek szerint a nyugati és keleti lélek közt tátong, talán csak káprázat szüleménye. Talán csak egy minden komoly alapot nélkülöző közhely megszokott kifejezése; egy napon felbukkant álnokul, egy csípős megjegyzésben, de létét semmiféle alapigazság nem bizonyítja. Ebben a háborúban a "látszat megóvása" talán ugyanolyan parancsoló szükségszerűség, ugyanolyan létkérdés volt a briteknek, mint a japánoknak? Talán ugyanolyan kérlelhetetlenül és ellenállhatatlanul szabályozta – noha nem tudatosan – az előbbieket minden mozdulatát, mint ahogy megszabta az utóbbiak és nyilván valamennyi nép viselkedését? Talán a két ellenség látszólag ellentétes cselekedetei ugyanannak a testetlen valóságnak eltérő, de jelentéktelen megnyilvánulásai voltak csak? Talán a japán ezredes, Saito gondolkozásmódja lényegében hasonló volt foglya, Nicholson ezredeséhez?

Ezeket a kérdéseket nem egyszer feltette magának Clipton orvos őrnagy, aki maga is hadifogoly volt, akárcsak az ötszáz szerencsétlen, akiket a Kwai folyó melletti táborba vezényeltek a japánok, s akárcsak az a hatvanezer angol, ausztráliai, hollandi és amerikai, akiket számtalan csoportra osztva a világ legkevésbé civilizált zugában, Burma és Thaiföld dzsungeljeiben gyűjtöttek össze, hogy vasutat építsenek a Bengál-öböl, Bangkok és Singapore között. Clipton néha igennel válaszolt önmagának, bár elismerte, hogy ez az álláspont magán viseli a paradoxon minden ismervét, s szükségessé teszi, hogy az ember alaposan felülemelkedjék a látszólagos jelenségeken. Aki elsajátította, annak például semmiféle jelentőséget nem szabad tulajdonítania sem az ökölcsapásnak, sem a puskatusnak, sem a többi, még veszélyesebb erőszakoskodásnak, amellyel a japán lélek kifejezte magát, sem annak a szilárd méltóságnak, amelyet Nicholson ezredes kedvenc fegyvereként használt a brit fölény bizonyítására. De Clipton csak azokban a percekben ragadtatta magát ilyen bírálatra, amikor parancsnoka viselkedésétől annyira dühbe gurult, hogy elméjének csak a végokok elvont és szenvedélyes kutatásában sikerült némi megnyugvást találnia.

Ilyenkor változatlanul mindig arra a következtetésre jutott, hogy azoknak a jellemvonásoknak az összességét, amelyek Nicholson ezredes

személyiségét alkották (ebben a tiszteletre méltó gyűjteményben ott szorongott egymás mellett a kötelességtudás, ragaszkodás az ősi erényekhez, a tekintélytisztelet, a fegyelem bálványozása és a jól végzett munka öröme), csak egyetlen szóval lehet elég tömören kifejezni: a sznobsággal. A lázas kutatásnak ezekben az időszakokban sznobságnak tartotta az ezredes, a katonai sznob tökéletes megtestesítőjének, akit a kőkorszak óta tartó, hosszas fejlődés lassan munkált és érlelt, a hagyomány pedig biztosította fajtájának fennmaradását.

Clipton egyébként természeténél fogva tárgyilagos volt, s rendelkezett azzal a ritka adottsággal, hogy egy problémát különböző szempontokból tudott megvizsgálni. Miután végkövetkeztetése egy kicsit lecsillapította az elméjében dülő vihart, amely az ezredes magatartása miatt tört ki, egyszerre hajlamos lett az elnézésre, s kis híján érzékenyülten ismerte fel parancsnok kiváló erényeit. Bevallotta magának, hogyha ilyen egy sznob, akkor logikáját egy cseppet megsarkantyúzva, nyilvánvalóan kénytelen lesz ugyanebbe a kategóriába sorolni a legcsodálatosabb érzelmeket is, s a végén még az anyai szeretetben is a sznobság legkétségtelebbs megnyilvánulásait fedezi majd fel.

A tisztelet, amelyet Nicholson ezredes a fegyelem iránt tanúsított, a múltban Ázsia és Afrika különböző vidékein vált hírhedtté. Újra megerősítést nyert a Malájföld lerohanását követő, 1942-es singapore-i katasztrófa alkalmából.

Miután a főparancsnokság elrendelte a fegyverletételt, s ezredének néhány fiatal tisztje elhatározta, hogy kijut a tengerpartra, szerez egy csónakot, és elvitorlázik Holland-Indiába, Nicholson ezredes, bár tisztelettel adózott buzgalmuknak és bátorságuknak, minden még rendelkezésre álló eszközt latba vetett tervük ellen.

Először megpróbálta meggyőzni őket. Elmagyarázta, hogy szándékuk határozottan ellentétben áll a kapott utasításokkal. A főparancsnok aláírta az egész Malájföldre érvényes megadási okmányt, s ez alól nem vonhatja ki magát öfelsége egyetlen alattvalója sem, ha nem akar az engedelmesség megtagadásának bűnébe esni. Ami őt illeti, ő csak egyetlen lehetséges magatartást lát: várni a színhelyen, amíg oda nem érkezik egy japán törzstiszt, aki előtt leteheti a fegyvert a tisztjeivel együtt, és azzal a néhány száz katonával, aki túlélte az utolsó hetek mészárlásait.

– Milyen példát mutatnak a legénységnek azok a parancsnokok – mondta –, akik kivonják magukat kötelességük teljesítése alól?

Érveit alátámasztotta a súlyos órákban átható élességűvé váló tekintete.

Szeme olyan színű volt, mint az Indiai-óceán szélcsendes időben, örökké nyugodt arca érzékenyen tükrözte lelkifurdalást nem ismerő lelkét. Vörösbe játszó szőke bajuszt viselt, mint a higgadt hősök, s pirosposzsgás bőre egészséges szívről tanúskodott, amely hibátlan; hatalmas és szabályos vérkeringést ellenőriz. Clipton, aki az egész hadjárat alatt mellette volt, mindennap álmélkodva vette tudomásul, hogy csodálatos módon a szeme láttára ölt testet az indiai hadsereg brit tisztje, az a lény, akit mindeddig legendának vélt, s aki valóságát olyan szélsőséges eszközökkel bizonyítja be, amelyek az elkeseredés és az ellágyulás fájdalmasan váltakozó válságait idézik elő benne.

Clipton pártolta a fiatal tiszték ügyét. Egyetértett velük, és ezt meg is mondta. Nicholson ezredes súlyos szemrehányásokkal halmozta el érte, s nem hallgatta el kínos meglepetését, hogy egy érett férfi, aki felelősségteljes beosztásban van, osztozik hígvelejű ifjoncok csalfa reményeiben, s olyan kalandos rögtönzésekre biztatja őket, amelyekből soha semmi jó nem származhat.

Miután kifejtette érveit, pontos és szigorú parancsokat adott. Valamennyi tiszt, altiszt és közlegény a helyszínen várja meg a japánok érkezését. A megadás nem az ő magánügyük, semmiképpen sem kell érezniük, hogy megalázkodnak. Egyedül viseli az egész ezredre háruló terhet.

A tiszték többsége ezt tudomásul is vette, mert nagy meggyőző erővel és nem csekély tekintéllyel rendelkezett, vitathatatlan személyes bátorsága pedig lehetetlenné tetté, hogy a kötelességérzeten kívül más indítóokot tulajdonítsanak viselkedésének. Némelyek mégis megszegették a tilalmat, és nekivágtak a dzsungelnek. Nicholson ezredesnek ez komoly fájdalmat okozott. Szőkevényeknek nyilvánította őket, s türelmetlenül várta a japánok megérkezését.

E jelentős eseményre készülve, komor és méltóságteljes szertartást terveit ki. Némi töprengés után úgy határozott, hogy a fegyverletélelre érkező ellenséges ezredesnek a deréksziján viselt pisztolyt nyújtja át; e tárgy jelképezi majd, hogy aláveti magát a győztesnek. Ezt a mozdulatot többször is elpróbálta, s biztos volt benne, hogy könnyen leoldja majd a pisztolytokot. Legjobb egyenruháját öltötte magára, és gondos tisztálkodásra utasította embereit. Aztán felsorakoztatta őket, a puskákat gúlába rakatta, és ellenőrizte, hogy egyenes vonalban állnak-e.

Elsőnek közkatonák érkeztek, akik a művelt világban ismert nyelvek közül egyet sem beszéltek. Nicholson ezredes meg se moccant. Aztán egy altiszt jött egy teherautóval, s intett az angoloknak, hogy rakják fel

fegyvereiket a járműre. Az ezredes megtiltotta a csapatának, hogy megmozduljon. Magas rangú tisztet követelt. Tiszt sehol sem volt, sem alacsony, sem magas rangú, s a japánok nem értették, hogy mit kér tőlük. Dühbe gurultak. A katonák fenyegető magatartást tanúsítottak, s az altiszt rekedten ordítózva mutogatott a gúlákra. Az ezredes megparancsolta az embereinek, hogy maradjanak a helyükön, és meg ne mozduljanak. Géppisztolyokat szegeztek rájuk, s az ezredest kíméletlenül ide-oda taszigálták. De ő megőrizte hidegvérét, és megismételte kérését. Az angolok nyugtalanul összenéztek, s Clipton már azon töprengett, vajon az elvekhez és formákhoz ragaszkodó parancsnokuk mindnyájukat lemeszároltatja-e, amikor végre előbukkant egy japán tisztekkel megrakott gépkocsi. Az egyik tiszt őrnagyi rangjelzést viselt. Nicholson ezredes úgy döntött, hogy jobb híján ennek fogja megadni magát. Vigyáztt vezényelt a csapatának, ő maga előírásosan tisztelgett, majd lehúzta derékszíjáról a pisztolytokot, és nemes mozdulattal átnyújtotta.

Az őrnagy, akit meghökkentett ez az ajándék, először hátrahőkölt; aztán nagy zavarba jött; végül hosszas, durva röhögésben tört ki, s hamarosan társai is követték példáját. Nicholson ezredes vállat vont, s gőgös arcot vágott. A katonáinak azonban megengedte, hogy felrakják a fegyvereket a teherautóra.

Arra az időre, amelyet egy Singapore melletti hadifogolytáborban töltöttek, Nicholson ezredes azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy a győztesek hebehurgya és rendetlen viselkedésével szemben fenntartsa az angolszász rendszerességet. Clipton, aki továbbra is mellette maradt, még ekkor is azon tűnődött, hogy áldja vagy átkozza-e.

Hogy saját tekintélyével is megerősítse és szentesítse a japán utasításokat, kiadott egy sor parancsot, aminek következtében az egységhez tartozó katonák példásan viselkedtek, és rosszul táplálkoztak. A *looting*, vagyis konzervdobozok és más élelmiszerek organizálása, amit a többi ezredhez tartozó hadifoglyok – az örök ellenére, sőt gyakran bűnrészességükkel – nem egyszer sikerrel űztek Singapore lebombázott külvárosaiban, jól kiegészítette a sovány fejadagokat. De Nicholson ezredes semmiképpen sem tűrte el a fosztogatást. Tisztjeivel előadásokat tartatott, s ilyenkor megbélyegezték az efféle méltatlan magatartást, és kifejtették, hogy az angol katonák csupán egyféleképpen tudnak tiszteletet ébreszteni ideiglenes legyőzöikben: példamutatóan kifogástalan magaviseletükkel. Ismétlődő motozásokkal még az őrségnél is alaposabban ellenőriztette, hogy alávetik-e magukat ennek a rendszabálynak.

Az idegen országban tartózkodó katona kötelező becsületességéről szóló előadásokon kívül más terhes feladatokat is kirótt embereire. Az ezredet ebben az időben nem halmozták el munkával, mert a japánok egyetlen komoly építkezésbe sem fogtak Singapore környékén. Az ezredes meg volt győződve róla, hogy a tétlenség árt a legénységnek, s minthogy tartott a katonai szellem hanyatlásától, tervet dolgozott ki a szabad idő felhasználására. Kötelezte a tisztjeit, hogy a szervezeti szabályzatból egész fejezeteket olvassanak fel, és magyarázzanak meg a legénységnek; kikérdezte a katonákat az elhangzottakból, s jutalomként az aláírásával ellátott dicsérő oklevelet osztogatott. Természetesen a fegyelem oktatásáról sem feledkeztek meg ezeken a tanfolyamokon. Időnként hangsúlyozták, hogy az alárendeltek még a hadifogolytáborban is kötelesek tisztelegni feletteseiknek. A *privateok** tehát, akiknek ráadásul rangra való tekintet nélkül szalutálniuk kellett minden japánnak, állandóan ki voltak téve – ha megfeledeztek a parancsról – egyrészt az örök rúgásainak és puskatusának, másrészt az ezredes dorgálásának és büntetéseinek, amelyek közül a legsúlyosabb az volt, hogy pihenőidőben órák hosszat állniuk kellett.

[* Közlegények.]

Clipton olykor csodálkozott rajta, hogy a katonák általában elfogadják ezt a spártai fegyelmet, s alávetik magukat egy olyan tekintélynek, amelyet semmiféle tényleges hatalom nem támogat, hiszen akitől ered, maga is ki van téve különböző durva zaklatásoknak. Azon tűnődött ilyenkor, hogy engedelmességüket az ezredes személye iránti tiszteletnek kell-e tulajdonítani, vagy annak a kevés előnynek, amelyben az ő jóvoltából részesülnek; mert az tagadhatatlan volt, hogy az ezredes hajthatatlanságával még a japánoktól is kicsikart bizonyos engedményeket. Fegyverként használta ellenük elvhűségét, makacsságát, azt a képességét, hogy mindaddig egyetlenegy meghatározott dologra tudta összpontosítani figyelmét, amíg el nem érte, amit akart, továbbá a genfi és hágai egyezményeket tartalmazó *Manual of military law*-t,* amelyet nyugodtan a japánok orra alá dugott, valahányszor megszegették ezt a nemzetközi kódexet. Fizikai bátorsága, és az a körülmény, hogy semmibe vette a tettelegességeket, kétségtelenül nagymértékben hozzájárult tekintélyéhez. Több alkalommal, amikor a japánok áthágták a győztesek írott jogait, nem elégedett meg a tiltakozással. Személyesen is közbelépett. Egyszer egy különösképpen kegyetlen ör, aki jogtalan követelésekkel állt elő, durván megütötte. De az ügy az ezredes győzelmével végződött, s támadóját

megbüntették. Ekkor megszigorította saját rendszabályait, amelyek zsarnokibbak voltak a japánok szeszélyeinél.

[* Haditörvények kézikönyve.]

– Az a fő – mondta Cliptonnak, valahányszor ez magyarázgatni próbálta, hogy a körülmények mégiscsak felhatalmazzák némi elnézésre –, az a fő, hogy a fiúk érezzék: még mindig mi parancsolunk nekik, és nem ezek a majmok. Amíg ez a gondolat éltei őket, katonák maradnak, nem válnak rabszolgává.

A mindig pártatlan Clipton elismerte, hogy ezek ésszerű szavak, s hogy ezredesének viselkedését mindig a legjobb indulat sugallja.

2

A hadifoglyok most már úgy emlékeztek vissza a singapore-i táborban eltöltött hónapokra, mint a boldogság korszakára, és sóhajtozva emlegették, amikor Thaiföldnek ezen a rideg vidékén felmérték jelenlegi helyzetüket. Hogy ideérjenek, előbb végtelen sokáig utaztak vasúton, s keresztülszelték egész Malájföldet, majd kimerítő menetelésre kényszerültek, miközben a klímától és a hiányos táplálkozástól elgyengülve, a viszontlátás reménye nélkül, sorra elhagyogatták nyomorúságos felszerelésük legnehezebb és legértékesebb darabjait. A vasútvonal köré, amelyet építeniük kellett, máris olyan legenda szövődött, ami nem töltötte el őket optimizmussal.

Nicholson ezredest és egységét valamivel később indították útnak, mint a többieket, s a munka már megkezdődött, mire Thaiföldre érkeztek. A kimerítő gyaloglás után az új japán hatóságokkal való első találkozás nem ígérkezett biztatónak. Singapore-ban olyan katonákkal volt dolguk, akik a győzelem első mámorának elmúltával, a primitív kegyetlenség elég ritka kitöréseitől eltekintve, nem zsarnokoskodtak jobban, mint a nyugati győztesek. Azok a tiszték, akiket a vasútvonal mentén elhelyezett szövetséges hadifoglyok parancsnokaiul jelöltek ki, látszólag egészen másképp gondolkodtak. Már az első pillanatokban kegyetlen fegyőröknek bizonyultak, akikben megvolt minden hajlandóság, hogy szadista hóhérokká változzanak.

Nicholson ezredest és ezrede megmaradt részét, amelyet még ekkor is büszkén a sajátjának vallott, először egy hatalmas táborba irányították, ahol valamennyi menetszlop pihenőt tartott, de a tábor egy részét állandó jelleggel elfoglalta már egy munkacsapat is. Itt csak rövid ideig maradtak, de ezalatt meggyőződhetek róla, mit fognak követelni tőlük, s milyen

életkörülményeknek lesznek kitéve a munka bevégzéséig. Az itt dolgozó szerencsétlenek úgy robotoltak, mint az ígásbarmok. A norma, amelyet egy-egy emberre kiszabtak, talán nem haladta meg egy erőteljes és jól táplált férfi erejét, de azokat a szálnalmas, csonttá fogyott lényeket – akikké alig két hónap leforgása alatt váltak – hajnaltól késő estig, sőt néha még az éjszaka első óráiban is a munkahelyükhöz láncolta. A szidalmak és az ütlegek, amelyek már a legkisebb mulasztáskor is csak úgy záporoztak a hátukra, letörték és elcsüggesztették őket, s közben még szörnyűbb büntetésektől rettegetek. Cliptont megrendítette testi állapotuk. Napirenden volt a sokféle fekély, a malária, a vérhas, a beriberi, s a tábor orvosa elárulta, hogy még sokkal súlyosabb ragályoktól is tart, de nem áll módjában elhárítani őket. A legegyszerűbb gyógyszerek közül sem rendelkezett egyetleneggyel sem.

Nicholson ezredes összevonta a szemöldökét, de nem tett megjegyzést. Nem volt a tábor "gazdája", és bizonyos értelemben vendégnek tekintette magát. Az angol alezredes előtt, aki a japánok fennhatósága alatt felelős volt a táborért, csak egyszer adott hangot felháborodásának: amikor észrevette, hogy a tiszték, még az őrnagyok is, pontosan ugyanolyan körülmények közt vesznek részt a munkában, mint a legénység, azaz napszámosként túrják és hordják a földet. Az alezredes lesütötte a szemét. Elmagyarázta, hogy minden tőle telhetőt megtett e megaláztatás elkerülésére, s csak a nyers erőszak előtt hajolt meg, hogy elhárítsa a megtorlást, amelyet mindannyian megszenvedtek volna. Nicholson ezredest ez láthatólag nem győzte meg: megcsóválta a fejét, majd gögös hallgatásba burkolózott.

Két napig maradtak a gyűjtőtáborban, míg megkapták a japánoktól a kevés és silány útravalót, továbbá a madzaggal a derékra köthető, háromszögletű, durva szövetdarabokat, amelyeket a japánok "munkaruháknak" neveztek; közben alkalmuk nyílt meghallgatni Yamashita tábornokot is, aki egy rögtönzött emelvényen feszítve, karddal az oldalán és világosszürke kesztyűvel a kezén, tört angolsággal elmagyarázta nekik, hogy ő császári felsége akaratából ő a főparancsnokuk, s hogy mit vár tőlük. Beszédét, amely több mint két óra hosszat tartott, keserves volt végighallgatni, mert legalább annyira sértette nemzeti önérzetüket, mint a szidalmak és az ütlegek. Kijelentette: mivel a kormányuk hazugságai vezették tévútra őket, a japánok nem haragszanak rájuk, emberségesen fognak bánni velük, amíg "zentlemenként" viselkednek, vagyis fenntartás nélkül és minden erejükkel támogatják a dél-ázsiai közös fellendülés övezetét. Mindnyájan hálával tartoznak ő

császári felségének, aki lehetőséget ad rá, hogy a vasútvonal építésével kivegyék részüket a közös munkából, és ezzel jóvátegyék eltévelyedésüket. A továbbiakban Yamashita elmagyarázta, hogy a közérdeket szem előtt tartva, kénytelen szigorú fegyelmet bevezetni, s a legkisebb engedetlenséget sem tűrheti. A lustaság és a hanyagság bűnnek számít. Minden szökési kísérletet halállal büntetnek. Az angol tisztek felelősek embereik magatartásáért és a munkában tanúsított buzgalmukért.

– A betegség nem mentség – tette hozzá Yamashita tábornok. – Az ésszerű munka rendkívül alkalmas rá, hogy jó kondícióban tartsa az embert, s a vérhas sem meri kikezdeni azt, aki nap nap után megteszi a magáét, hogy teljesítse a császár iránti kötelességét.

Beszédét derűs szavakkal fejezte be, s ez végleg felbőszítette hallgatóit.

– Dolgozzatok vidáman és lendületesen – mondta. – Ez a jelszavam. Ez legyen mától fogva a tiétek is. Akik magukévá teszik, azoknak nem kell félniük sem tőlem, se a nagy japán hadsereg tisztjeitől, akiknek oltalma alatt álltok.

Ezután az alakulatok elváltak egymástól, mindegyik útnak indult a számára kijelölt pályaszakasz felé. Nicholson ezredest és egységét a Kwai folyó melletti táborba irányították. Ez elég messzi volt, csak néhány mérföldnyire a burmai határtól. Saito ezredes volt a parancsnoka.

3

Kellemetlen összetűzések tették emlékezetessé az első napokat a Kwai folyó melletti táborban, amelynek légköre kezdettől fogva ellenséges és elektromosságtól telített volt.

Az első nézeteltérést Saito ezredes hirdeteménye váltotta ki, amely elrendelte, hogy a tisztek embereikkel együtt és velük azonos körülmények közt dolgozzanak. Ez udvarias, de határozott kiállásra készítette Nicholson ezredest, aki őszinte tárgyilagossággal fejtette ki álláspontját, s mondókáját azzal fejezte be, hogy a brit tisztek feladata nem a lapát és a csákány forgatása, hanem embereik irányítása.

Saito a türelmetlenség minden jele nélkül hallgatta végig tiltakozását, amit az ezredes jó előjelnek hitt. Aztán elbocsátotta az angol parancsnokot, és azt mondta, hogy fontolóra veszi a dolgot. Nicholson ezredes bizalomtól eltelve tért vissza a nyomorúságos bambusz-kunyhóba, amelyet Cliptonnal és két másik tiszttel osztott meg. Itt saját gyönyörűségére elismételt néhányat azokból az érvekből, amelyekkel engedékenységre akarta bírni a japánt. Valamennyit cáfolhatatlannak tartotta, de a következőt tekintette a

legmeggyőzőbbnek: az a munkatöbblet, amit néhány fizikai munkához nem szokott ember jelent, jóformán semmit sem számít, az ösztönzés viszont, amit hivatott parancsnokok beosztása ad, szinte felbecsülhetetlen. A japánok érdekében és a munka jó elvégzése céljából sokkal kívánatosabb tehát, ha óvják a parancsnokok tekintélyét és hatalmát, csakhogy ez lehetetlen, amíg ugyanarra a feladatra kényszerítik őket, mint a legénységet. Az ezredes valósággal tűzbe jött, miközben ezt az elméletet a tisztjei előtt másodszor is kifejtette.

– Végül is: igazam van, vagy nincs igazam? – kérdezte Hughes őrnagytól. – Maga, aki gyárigazgató, el tudja képzelni, hogy egy ilyen vállalkozás megfelelően lebonyolítható felelős parancsnokok nélkül?

A végzetes hadjárat veszteségei folytán Cliptonon, az orvoson kívül már csak két tisztből állt a törzskara. Singapore óta is maga mellett tartotta őket, mert nagyra becsülte tanácsait, s állandóan szüksége volt rá, hogy határozathozatal előtt a kollektíva bírálatának vesse alá elképzeléseit. Mind a kettő a tartalékos tisztek közül került ki. Az egyik, Hughes őrnagy, egy malájföldi bányavállalat igazgatója volt a polgári életben. Amikor beosztották az ezredhez, Nicholson ezredes azonnal felismerte szervezői képességét. A másik, Reeves százados, az indiai közmunkaügyi hivatal mérnökeként dolgozott a háború előtt. A mozgósításkor egy utászalakulathoz hívták be, de már az első ütközetben elszakadt az egységétől; az ezredes befogadta, s őt is tanácsadóként osztotta be maga mellé. Szerette, ha szakértők veszik körül. Nem tartozott a fafejű katonák közé. Készségesen elismerte, hogy egyes polgári vállalatoknál akadnak olyan módszerek is, amelyek megihletik a hadsereget, s egyetlen alkalmat sem mulasztott el az okulásra. Egyformán becsülte a műszakiakat és a szervezőket.

– Kétségtelenül igaza van, sir – felelte Hughes.

– Én is így vélem – mondta Reeves. – Egy vasútvonal és egy híd építésénél (azt hiszem, hogy egy híd építését is tervbe vették a Kwai folyón) nem szabad helyt adni hebehurgya rögtönzéseknek.

– Igaz, hiszen maga szakértője ezeknek a munkálatoknak... – álmódzott fennhangon az ezredes. – Na, látják! – zárta le a témát. – Remélem, hogy sikerült egy kis józanságot pumpálnom annak a hígvelejűnek a fejébe.

– S ha a józan ész nem használ – tette hozzá Clipton a parancsnokára pillantva –, még mindig itt van a *Manual of military law* meg a nemzetközi egyezmények.

– Igen, a nemzetközi egyezmények – helyeselt Nicholson ezredes. – Ezeket a legközelebbi tárgyalásra tartogatom, ha ugyan szükség lesz rájuk.

Clipton megjegyzésében volt egy árnyalatnyi keserű irónia is, mert erősen tartott tőle, hogy a hivatkozás a józan észre nem használ. Amikor a dzsungelben megszakították az útjukat az egyik pihenőtáborban, fülébe jutott egy-két hír Saito jelleméről: ha józan volt, időnként hallgatott a józan ész szavára, de ha mértéktelenül ivott, állítólag a legundorítóbb vadállattá vedlett.

Nicholson ezredes annak az első napnak a délelőttjén tárgyalt vele, amelyet a hadifoglyoknak a tábor kidőlt-bedőlt barakkjaiban való elszállásolására szántak. Saito ígéretéhez híven fontolóra vette a javaslatot. Miután gyanúsak találta az angol tiszt ellenvetéseit, inni kezdett, hogy megvilágítsa elméjét. Fokozatosan meggyőzte magát, hogy az ezredes megengedhetetlenül megsértette, mert vita tárgyává tette a parancsait, s bizalmatlansága szinte észrevétlenül vad dühvé változott.

Valamivel napnyugta előtt, mikor haragja tetőpontjára hágott, elhatározta, hogy haladéktalanul megszilárdítja tekintélyét, s általános sorakozót rendelt, ő is tervbe vette, hogy beszédet tart. Már első szavai után nyilvánvalóvá vált, hogy baljós felhők tornyosulnak a Kwai folyó fölött.

– Gyűlölöm a briteket...

Ezzel a fordulattal kezdte, amelyet a továbbiakban pont helyett használt az egyes mondatok közt. Elég jól beszélt angolul, mert valamikor a katonai attasé tisztét töltötte be egy brit országban, ahonnan részegeskedése miatt hívták vissza. Fegyőri funkciója karrierje nyomorúságos végét jelentette, előléptetésre nem számíthatott többé. Mivel nem vehetett részt a harcokban, megaláztatásának tudata áthatotta a hadifoglyok elleni gyűlöletét.

– Gyűlölöm a briteket – kezdte Saito ezredes. – Azért vagytok itt az én kizárólagos parancsnokságom alatt, hogy elvégezzetek bizonyos munkálatokat, amelyek szükségesek a nagy japán hadsereg győzelméhez. Egyszer s mindenkorra értésetekre akarom adni, hogy a legcsekélyebb vitát sem tűröm el a parancsaim fölött. Gyűlölöm a briteket. A tiltakozás első jelére rettenetesen meg foglak büntetni benneteket. A fegyelmet fenn kell tartani. Ha egyesek a maguk feje után akarnak menni, figyelmeztetem őket, hogy mindnyájatok fölött élet és halál ura vagyok. Habozás nélkül élni fogok a jogaimmal, hogy megfelelően elvégezzétek a munkát, amelyet ő császári felsége rám bízott. Gyűlölöm a briteket. Néhány hadifogoly halála

nem fog meghatni. Ha mindnyájan meghaltok, az se jelent semmit nekem, a nagy japán hadsereg törzstisztjének.

Egy asztalon állt, mint annak idején Yamashita tábornok, ő is szükségesnek tartotta, hogy egy pár világosszürke kesztyűt húzzon a kezére, s az ócska cipőt, amelyet délelőtt láttak rajta, fényes csizmával cserélje fel. A kardja természetesen ott lógott a derekán, s ő minduntalan a markolatára csapott, hogy ezzel is hangsúlyozza a szavait, vagy hogy a végtelenségig felizgassa magát, s ne lohadjon nélkülözhetetlennek érzett dühe. Groteszki volt. A feje ide-oda himbálózott, mint a bábué. Részeg volt; berűgött az európai szesztól, a Rangoonban és Singapore-ban zsákmányolt whiskytől és konyaktól.

Miközben ezt az idegtépő szöveget hallgatta, Cliptonnak eszébe jutott egy tanács, amelyet jó régen kapott egy barátjától, aki sokáig élt japánok közt. "Ha velük van dolga, sohase felejtse el, hogy ez a nép maradéktalanul hisz isteni eredetében." Miután azonban gondolkozott egy kicsit, rájött, hogy egyetlen nép sincs a földön, amely a legcsekélyebb kételyt táplálná többé-kevésbé múltba vesző, isteni származása felől. Ekkor más magyarázatot keresett erre a mogorva önhittségre. Hamarosan csakugyan meggyőződött róla, hogy Saito egy egyetemes, keleten és nyugaton egyaránt otthonos gondolkodásmódból merítette beszéde számos alapvető elemét. A japán tiszt pattogó frázisai közt könnyen felismerte a különböző hatásokat: a faji gőgöt, a tekintélyimádatot, a rettegést, hogy nem veszik komolyan, s azt a bonyolult érzéskomplexust, amely arra kényszerítette a japán tisztet, hogy gyanakvó és nyugtalan tekintettel fürkészsze az arcokat, mintha csak attól félne, hogy valahol mosolyt lát. Saito valamikor brit országban élt. Tudnia kellett, hogy ott milyen nevelésesen hatott néha a japán nagyképűség, s milyen tréfálkozásra adtak lehetőséget azok a szokások, amelyeket egy humorérzékkel nem rendelkező nép egy humorra ösztönösen fogékony másik néptől vett át. Kifejezéseinek és kusza mozdulatainak durvaságát viszont primitív vadsága maradványának kellett tulajdonítani. Cliptonon furcsa zavar vett erőt, amikor fegyvelemről hallotta beszélni, de ahogy elnézte paprikajancsihoz illő hadonászását, megnyugodva szögezte le, hogy mégis van valami, ami a nyugati világhoz tartozó gentleman mellett szól: akkor is tud viselkedni, ha jól teleszopta magát pálinkával.

A legénység előtt álló tisztek csendben hallgattak; a körülöttük felsorakozott örök fenyegető magatartásukkal tanúsították, hogy átérzik parancsnokuk haragját. A foglyok ököbe szorították kezüket, és gondosan ügyeltek arcvonásaikra; látszólagos érzéketlenségükkel Nicholson ezredest

utánozták, aki már eleve utasításba adta, hogy minden ellenséges megnyilvánulást nyugodtan és méltóságteljesen kell fogadni.

A bevezetés után, amelynek a képzeletre kellett hatnia, Saito rátért mondanivalója lényegére. Hangja nyugodtabb, majdnem ünnepélyes lett, s hallgatósága egy pillanatig azt remélte, hogy értelmes szavakat fog hallani.

– Mindnyájan figyeljetek rám! Jól tudjátok, mi az a munka, amelybe ő császári felsége kegyeskedik bevonni a brit hadifoglyokat. Arról van szó, hogy négyszáz mérföldnyi szakaszon, a dzsungelén át, össze kell kötni Thaiföld és Burma fővárosát, lehetővé kell tenni a japán szerelvények áthaladását, és meg kell nyitni a Bengáliába vezető utat a hadseregnek, amely az említett két országot felszabadította az európai zsarnokság alól. Japánnak szüksége van erre a vasútvonalra, hogy folytassa diadalmenetét, meghódítsa Indiát, és gyorsan befejezze a háborút. Lényeges tehát, hogy a munka a lehető leggyorsabban elkészüljön, mégpedig hat hónap alatt, így rendelkezett ő császári felsége. Ez nektek is érdeketekben áll. Ha a háború véget ér, hadseregünk védelme alatt talán ti is visszatérhettek otthonotokba.

Saito ezredes még higgadtabb hangon folytatta, mintha végleg megszabadult volna a részegség kábulatától.

– Tudjátok-e végre, mi a feladatotok, akik itt vagytok ebben a táborban, a parancsnokságom alatt? Azért rendeltem sorakozol, hogy közöljem veletek: mindössze két kis vonalrészlet kell megépítenetek, hogy meglegyen az összeköttetés a többi pályaszakasszal. De ami a legfontosabb, hidat kell vernetek a Kwai folyón, amelyet itt láttok magatok előtt. E híd építése lesz legfőbb feladatotok, s ez kiváltságos helyzetet biztosít nektek, mert az egész vasútvonalnak ez a legfontosabb része. A munka kellemes lesz. Úgyes embereket kíván, nem napszámosokat. Ráadásul abban a megtiszteltetésben részesültök majd, hogy a dél-ázsiai közös fellendülés övezetének úttörői közé számíthatjátok magatokat...

"Ez megint olyan buzdítás, ami egy nyugatitól is származhatott volna..."

– gondolta Clipton akarata ellenére.

Saito egész felsőtestével előrehajolt, s jobb kezét kardja markolatán nyugtatva, mozdulatlanul figyelte az első sorokat.

– A munkát műszaki szempontból természetesen egy szakképzett mérnök, egy japán mérnök fogja irányítani. A fegyelem tekintetében velem és alárendeltjeimmel lesz dolgotok. Vezetőkben tehát nincs hiány. Ezzel ismertettem is veletek azokat az okokat, amelyek miatt parancsot adtam rá, hogy a brit tisztok testvériesen megosszák a munkát a legénységgel. A jelenlegi körülmények közt nem tűrhetek meg felesleges szájakat. Remélem, nem lesz szükség rá, hogy ezt a parancsot megismételjem. Ha

másképp alakulna a helyzet...

Saito minden átmenet nélkül újra dühbe gurult, s eszeveszetten hadonászni kezdett.

– Ha másképp alakulna a helyzet, erőszakot alkalmazok. Gyűlölöm a briteket. Ha szükséges, inkább mindnyájukat agyonlövetlek, de nem etetek naplopókat. A betegség nem ok, hogy bárkit felmentsünk a munka alól. Egy beteg ember is képes némi erőfeszítésre. Ha kell, a hadifoglyok csontjaira építem a hidat. Gyűlölöm a briteket. A munka holnap hajnalban kezdődik. Ezen a helyen gyülekeztek sípszóra. A tiszték külön fognak sorakozni. Önálló munkacapatot alakítanak, amelyre ugyanolyan feladat hárul, mint a többire. Ki fogják osztani a szerszámokat, s a japán mérnök megadja majd az utasításokat. Utolsó szavammal hadd idézzem emlékezetetekbe ma este Yamashita tábornok jelszavát: "Dolgozzatok vidáman és lendületesen!" El ne feledjétek!

Saito leszállt az emelvényről, s nagy léptekkel dühösen visszatért főhadiszállására. A hadifoglyok szétoszlottak, s Saito szaggatott ékesszólásának kínos emlékével indultak barakkjaik felé.

– Úgy látszik, nem értette meg önt, sir; azt hiszem, hogy a nemzetközi egyezményekre kell majd hivatkoznia – mondta Clipton Nicholson ezredesnek, aki szótlanul és elgondolkozva ment mellette.

– Én is azt hiszem, Clipton – felelte komolyan az ezredes –, és attól tartok, hogy nyugtalan időszaknak nézünk elébe.

4

Volt egy pillanat, amikor Clipton megrettent tőle, hogy a Nicholson ezredes megjósolta nyugtalan időszak nem fog soká tartani, s alighogy megkezdődik, máris szörnyű tragédiával ér véget. Mint orvos, ő volt az egyetlen tiszt, akit nem érintett közvetlenül a vita. Minthogy máris súlyos feladatokat rótt rá a sok rokkantnak, a dzsungelben megtett rettenetes utazás áldozatainak ápolása, őt nem osztották be munkára; de aggodalma csak nőttön-nőtt, amikor a fellengzősen "kórháznak" keresztelt barakkból, ahová már kora hajnalban bevonult, szemtanúja volt az első összecsapásnak.

Még nem is szürkült, amikor sípszó és örök kiáltozása ébresztette fel az embereket, akik rosszkedvűen és elcsigázottan gyülekeztek, mert a szűnyogok jóvoltából nem tudták kipihenni magukat nyomorúságos fekhelyükön. A tiszték a kijelölt helyen sorakoztak. Nicholson ezredes kellő időben pontos utasításokat adott nekik.

– Bizonyoságot kell tennünk jóakaraturunkról – mondta –, feltéve, hogy ez összeegyeztethető becsületünkkel. Magam is ott leszek a gyülekezőhelyen.

Magától értetődött, hogy csak eddig a pontig teljesítik Saito parancsait.

Sokáig álltak mozdulatlanul a nyirkos hidegben, majd felkelt a nap, s megpillantották Saito ezredest, aki néhány alacsonyabb rangú tiszt társaságában közeledett feléjük, s pár lépéssel megelőzte a munkálatok irányításával megbízott mérnököt. Mogorvának látszott, de arca felderült, amint megpillantotta a parancsnokuk mögött sorakozó brit tisztek csoportját.

Egy szerszámokkal megrakott teherautó követte a tábor vezetőit. Mialatt a mérnök a szétesztással foglalatostkodott, Nicholson ezredes egy lépést tett előre, és kihallgatást kért Saitótól. A japán tekintete elkomorult. Egy szót sem szólt, de az ezredes úgy tett, mintha hallgatása beleegyezés volna, s odament hozzá.

Clipton nem tudta követni mozdulatait, mert csak a hátát látta. De pár pillanat múlva az ezredes helyet változtatott, arcéle láthatóvá vált, és az orvos észrevette, hogy egy könyvecskét dug a japán orra alá, s ujjával aláhúz egy szakaszt. Nyilvánvalóan a *Manual of military law* volt a kezében. Saito habozott. Clipton egy pillanatig arra gondolt, hogy az éjszaka talán jobb belátásra bírta, de hamarosan rádöbbsent, hogy mindez csak hiú remény volt. Esti beszéde után – még ha közben enyhült is haragja –, Saito magatartását parancsolóan megszabta a "látszat megóvásának" kötelezettsége. Arca bíborvörösre gyúlt. Remélte, hogy sikerült lezárnia az ügyet, s lám, az ezredes makacskodik. Ez a konokság egy szempillantás alatt újra felszította hisztérikus haragját. Nicholson ezredes halkán olvasott, ujjával követte a sorokat, és nem vette észre a másik színváltozását. Clipton, aki nyomon követte a japán arcjátékát, már-már felkiáltott, hogy figyelmeztesse parancsnokát. De elkésett, Saito gyors mozdulattal földhöz csapta a könyvet, és pofon vágta az ezredest. Most már közvetlenül előtte állt, teste előredőlt, szeme kiguvadt, és eszeveszetten hadonászva, a japán és angol szitkok félelmetesen nevetséges egyvelegét zúdította rá.

Nicholson ezredes meglepődött, mert nem számított ilyen fordulatra, de megőrizte nyugalmát. Felvette a sárba hullt könyvet, kihúzta magát a japán előtt, akinél egy fejfel magasabb volt, és egyszerűen így szólt:

– Az adott helyzetben, Saito ezredes, minthogy a japán hatóságok nem vesznek figyelembe a civilizált világban érvényes törvényeket, mi sem tartjuk többé kötelezőnek a magunk számára, hogy engedelmeskedjünk. Nem marad más hátra, mint hogy közöljem önnel, milyen parancsot adtam. A tisztek nem fognak dolgozni.

Miután ezt elmondta, ellenállás nélkül és szótlanul tűrte el a második, még brutálisabb támadást. Saito, aki szemlátomást egészen elvesztette a fejét, rávetette magát, s lábujjhegyre állva, öklével csépelte az arcát.

A helyzet egyre romlott. Néhány angol tiszt kilépett a sorból, s fenyegető arccal közeledett. A legénység morogni kezdett. A japán altisztek rövid vezényszavakat ordítottak, a katonák készenlétbe helyezték fegyverüket. Nicholson ezredes megkérte a tisztjeit, hogy térjenek vissza a helyükre, és megparancsolta a közlegényeknek, hogy maradjanak nyugton. Szájából folyt a vér, de megőrizte rendíthetetlen fölényét.

Saito kifulladt, pár lépést hátrált, s olyan mozdulatot tett, mintha elő akarná húzni a pisztolyát; de aztán jobb belátásra tért. Tovább hátrált, vészjóslóan nyugodt hangon néhány parancsot adott. A japán örök körülvették a foglyokat, s jelt adtak az indulásra. A folyó melletti munkahely felé terelték őket. Néhányan tiltakoztak, s már-már tétova kísérletet tettek az ellenállásra. Többen gondterhelt tekintettel, kérdőleg néztek Nicholson ezredesre. De az intett, hogy engedelmeskedjenek. Hamarosan eltűntek, s a brit tisztek ott maradtak a gyülekezőhelyen, szemtől szemben Saito ezredessel.

Saito újra megszólalt, de olyan higgadt hangon, amelyet Clipton nyugtalanítónak talált. Nem is tévedett. Néhány katona eltávozott, s elhozta a tábor bejáratánál elhelyezett két gépfegyvert. Saitótól jobbra és balra állították fel őket. Clipton félelmét szörnyű aggodalom váltotta fel. "Kórházának" bambuszfala mögül nézte a jelenetet. Mögötte mintegy negyven, gennyes sebekkel borított szerencsétlen zsúfolódott össze. Néhányan odavánszorogtak az orvos mellé, hogy ők is lássanak. Egyikük tompán felkiáltott.

– Doc*, ezt nem tehetik!... Ez lehetetlen! Ez a sárga majom nem meri, ugye, hogy nem?... Az öreg még most is makacskodik!

[* Doki.]

Clipton majdnem biztosra vette, hogy a sárga majom merni fogja. Az ezredesük mögött sorakozó tisztek többsége is osztotta nézetét. Singapore elfoglalásakor több ízben sor került tömeges kivégzésekre. Saito láthatólag azért távolította el a legénységet, hogy ne maradjanak kellemetlen tanúk. Most angolul szólalt meg: megparancsolta a tiszteknek, hogy fogjanak szerszámot, és induljanak dolgozni.

Újra felhangzott Nicholson ezredes hangja. Kijelentette, hogy nem fognak engedelmeskedni. Senki sem mozdult. Saito újabb parancsot adott. Töltényhevedert fűztek be a gépfegyverekbe, s csövüket a csoportra szegezték.

– Doc! – jajdult fel újra a Clipton mellett álló katona. Doc, mondom, hogy az öreg nem fog engedni... Nem érti, miről van szó. Tenni kell valamit!

Ezek a szavak felrázták Clipton, aki eddig úgy érezte, mintha megdermedt volna. Nyilvánvaló volt, hogy "az öreg" nem érti a helyzetet. Nem tételezi fel, hogy Saito kitart elhatározása mellett. Sürgősen tennie kell valamit, ahogy a katona mondta, meg kell magyaráznia neki, hogy nem áldozhat fel húsz embert merő makacsságból és elvhűségből; hogy sem a becsületén, sem a méltóságán nem esik csorba, ha ő is enged a nyers erőszaknak, mint a többiek a többi táborban. Szavak tódultak az ajkára. Kirohant a barakkból, és odakiáltott Saitónak:

– Várjon egy percet, ezredes; én majd megmagyarázom neki!

Nicholson ezredes szigorú tekintetet vetett rá.

– Elég volt, Clipton! Nincs mit megmagyaráznia nekem. Nagyon jól tudom, mit teszek.

Az orvosnak egyébként nem volt ideje csatlakozni a csoporthoz. Két ór durván megragadta és lefogta. De hirtelen kirohánása szemlátomást gondolkodóba ejtette Saitót, akinek kételyei támadtak. Clipton biztosra vette, hogy a többi japán úgysem érti, s egy szuszra gyorsan odakiáltotta neki:

– Figyelmeztetem, ezredes, hogy tanúi voltunk az egész jelenetnek, én meg a kórház negyven betege. Nem hivatkozhat kollektív lázadásra vagy szökési kísérletre.

Ezzel kijátszotta az utolsó, a veszélyes kártyát. Saito ezek után még a japán hatóságok előtt sem igazolhatja a semmiképpen sem menthető kivégzést. Nem szabad brit tanúkat életben hagynia. Vagy mindvégig következetes marad, és az orvossal együtt az összes beteget lemészároltatja, vagy lemond a bosszúról.

Clipton érezte, hogy egyelőre megnyerte a játszmát. Saito látszólag sokáig gondolkozott. Valójában fuldoklón a gyűlölettől és a vereség okozta megaláztatástól, de nem adott parancsot a tüzelésre.

Egyébként semmilyen parancsot sem adott a kezelőknek, akik ülve maradtak a beirányzott gépfegyverek mellett. Sokáig, nagyon sokáig maradtak ott, mert Saito nem tudott beletörődni, hogy "szégyenben marad", ha parancsot ad a gépfegyverek visszavonására, így töltötték a délelőtt nagy részét, s mozdulni sem mertek, míg csak ki nem ürült a gyülekezőhely.

Ez a siker nagyon viszonylagos volt, s Clipton nemigen mert a lázadók sorsára gondolni. Azzal vigasztalta magát, hogy a legrosszabbat sikerült

elhárítania. Az örök a tábor börtöne felé terelték a tiszteket. Nicholson ezredest két koreai óriás, Saito személyes testőrségének két katonája hurcolta el. Bevitték a japán ezredes irodájába, egy kis helyiségbe, ahonnan a hálósobája nyílt, ami lehetővé tette, hogy Saito gyakran rájárjon a szeszkészletére. A japán lassan követte foglyát, s gondosan becsukta az ajtót. Clipton, akinek alapjában véve érző szíve volt, hamarosan összerezsent, mert ütlegek zaját hallotta.

5

Miután fél óra hosszát verték az ezredest, bezárták egy kunyhóba, ahol nem volt se fekhely, se ülőhely; ha tehát belefáradt az álldogálásba, kénytelen volt leheverni a földre, a nedves sárba. Egy szilke sózott rizst kapott enni, s Saito figyelmeztette, hogy mindaddig ott marad, amíg nem hajlandó engedelmeskedni.

Egy héten át nem látott más emberi arcot, csak a koreai őret, egy gorillaképű vadállatot, aki saját felelősségére mindennap valamivel több sóval tetézte a rizsadagot. De az ezredes erőltetve evett belőle valamicskét, utána egyetlen hajtásra felhőrpintette szűkös vízadagját, majd lefeküdt a földre, és megpróbálta semmibe venni szenvedéseit. Nem hagyhatta el a celláját, amely hamarosan undorító pöcegödörre változott.

A hét végén Clipton engedélyt kapott rá, hogy meglátogassa. Saito előzőleg magához hívatta, s egy gondterhelt zsarnok komor ábrázatával fogadta. A doktor kitalálta, hogy düh és nyugtalanság közt ingadozik, s ezt hideg modorával próbálja leplezni.

– Nem vagyok felelős azért, ami történik – mondta. – A Kwai folyón gyorsan fel kell építeni a hidat, és egy japán tiszt nem tűrheti az efféle packázást. Értesse meg vele, hogy nem fogok engedni. Mondja meg neki, hogy minden tiszt hasonló bánásmódban részesül az ő hibájából. Ha ez sem elég, a közkatonák is bűnhődni fognak macacsságáért. Magát és betegeit mindeddig békében hagytam. Jóságomban még azt is tudomásul vettem, hogy mentesülnek a munka alól. Ha kitart elhatározása mellett, jóságomat gyöngeségnek fogom minősíteni.

E fenyegető szavak után elbocsátotta, s Cliptont bevezették a fogolyhoz. Először megrendült és elborzadt attól, hogy parancsnokát milyen körülmények közé kényszerítették, és hogy az ezredes szervezete ilyen rövid idő alatt ennyire leromlott. Alig hallható szava mintha csak távoli és fojtott visszhangja lett volna azoknak az ellentmondást nem tűrő kijelentéseknek, amelyek még mindig ott csengtek az orvos fülében. De ez

csak látszat volt. Nicholson ezredes meggyőződése mit sem változott, s a szavak, amelyeket használt, ugyancsak változatlanok voltak, csak hangszínük módosult. Clipton, aki azzal az elhatározással kereste fel, hogy engedékenységre bírja, azonmód megértette, hogy semmiképpen sem tudja meggyőzni. Gyorsan közölte előre átgondolt érveit, aztán elhallgatott. Az ezredes még csak nem is vitatkozott, egyszerűen így szólt:

– Tolmácsolja a többieknek tántoríthatatlan elhatározásomat. Bármilyen történések is, nem tűrhetem, hogy ezredem tisztjei napszámosmunkát végezzenek.

Amikor elhagyta a cellát, Clipton megint a csodálat és elkeseredés közt ingadozott, zavaró kétség gyötörte parancsnoka magatartása miatt, nem tudta eldönteni, hogy hősként tisztelje-e, vagy félelmetes hülyének tartsa, s azon tűnődött, nem volna-e célszerű arra kérni az Úristent, hogy szólítsa mielőbb magához, s a vértanúk fénykoszorújával ékesítse ezt a veszedelmes bolondot, akinek viselkedése a legsúlyosabb katasztrófát zúdíthatja a Kwai folyó melletti táborra. Saito nagyjából igazat mondott. A bánásmód, amelyben a többi tiszt részesült, alig volt emberségesebb, s a legénységnek lépten-nyomon az örök kegyetlenkedéseitől kellett szenvednie. Távozás közben Clipton a betegeit fenyegető veszélyekre gondolt.

Saito nyilvánvalóan figyelte, mikor lép ki, mert odarohant hozzá, s őszinte aggodalommal kérdezte:

– Mit mondott?

Józan volt. Lehangoznak látszott. Clipton megpróbálta felmérni, hogy az ezredes magatartása mennyit rontott a tekintélyén, de meggondolta magát, és elhatározta, hogy erélyes hangot üt meg.

– Hogy mit mondott? Nicholson ezredes nem enged az erőszaknak; a tisztjei sem. S figyelembe véve a bánásmódot, amelyben részesül, nem is tanácsoltam neki, hogy engedjen.

Tiltakozott a megbüntetett foglyokra kényszerített életmód ellen, s most már ő is a nemzetközi egyezményekre, majd az orvosi szempontokra, végül a legelemibb emberségre hivatkozott, sőt kijelentette, hogy az ilyen kegyetlen bánásmód felér a gyilkossággal. Heves kirohanásra számított, de nem ez történt. Saito mindössze annyit dünnyögött, hogy mindenről az ezredes tehet, s hirtelen távozott. Clipton ebben a pillanatban arra gondolt, hogy a japán lelke mélyén nem is igazán gonosz, s cselekedetei nagyon jól megmagyarázhatók az egymást erősítő kétféle félelemmel: félelemmel a parancsnokaitól, akik bizonyára folyton zaklatják a híd miatt, és félelemmel az alárendeltjeitől, akik előtt "szégyenben marad", ha azt látják,

hogy képtelen keresztülvinni akaratát.

Altalánosításra hajló természete arra indította Cliptont, hogy ebben a kettős rettegésben, a feljebbvalóktól és alárendeltekől való rettegés összegeződésében lássa az emberi nyomorúságok legfőbb forrását. Amikor megfogalmazta magában ezt a gondolatot, az az érzése támadt, hogy egyszer már olvasott valahol egy hasonló bölcs mondást. Ez némi szellemi elégtétellel töltötte el, ami egy kicsit enyhítette felindultságát. Valamivel tovább fűzte gondolatai láncát, s a kórház küszöbén azzal a következtetéssel fejezte be elmélkedését, hogy a többi nyomorúságot – valószínűleg a legszörnyűbbeket a világon – azok okozzák, akiknek nincsenek se feljebbvalóik, se alárendeltjeik.

Saito bizonyára gondolkodott a történeteken. A következő héten enyhített a fogoly sorsán, majd a hét végén felkereste Nicholsont, és megkérdezte tőle, hajlandó-e végre "gentleman" módjára viselkedni. Nyugodtan s azzal a szándékkal állított be hozzá, hogy belátására hivatkozik; de miután Nicholson ezredes makacsul megtagadta, hogy egy már eldöntött kérdést megvitasson, a japánnak megint fejébe szállt a vér, s hamarosan olyan őrzöngő dühbe gurult, hogy máza sem maradt rajta a civilizációnak. Újra megverte az ezredest, a majomarcú koreainak pedig szigorúan megparancsolta, hogy állítsa vissza az első napok embertelen bánásmódját. Saito még az őrt is elpüfölte. Ha erőt vett rajta a düh, nem bírta magával, s túlzott engedékenységgel vádolta a katonát. Eszeveszetten handabandázott a cellában, pisztolyával hadonászott, s azzal fenyegetőzött, hogy saját kezüleg végzi ki a börtönőrt és foglyát, így állítja helyre a fegyelmet.

Még Cliptont is megütötte, mikor az megpróbált megint közbelépni, a kórházból pedig kiparancsolt minden beteget, aki lábra bírta állni. Kénytelenek voltak elvánszorogni a munkahelyre, és építőanyagot cipelni, ha nem akarták, hogy halálra korbácsolják őket. Néhány napon át terror uralkodott a Kwai folyó melletti táborban. Nicholson ezredes fölényes hallgatással válaszolt a rossz bánásmódra.

Saito lelke mintha hol egy minden rémtettre hajlamos Hyde mesterbe, hol egy aránylag emberséges Jekyll doktorba költözött volna.* A rohamszerű kegyetlenkedések csillapultával a rendkívül enyhe bánásmód következett. Nicholson ezredesnek nemcsak teljes fejadagot engedélyeztek, hanem pótlást is a tartalékból, amely elvben a betegeknek volt fenntartva. Cliptont felhatalmazták, hogy látogassa meg és ápolja, sőt, Saito azt is közölte vele, hogy személyében teszi felelőssé az ezredes egészségéért.

[* Utalás Stevenson angol író egyik regényére, amelynek

tudathasadásos hőse hol a gonosz Hyde, hol a jó Jekyll szerepét játssza.]

Egy este Saito a szobájába rendelte foglyát, és megparancsolta az öröknek, hogy távozzanak. Amikor kettesben maradtak, leültette, és egy doboz amerikai *corned beef*-et,* cigarettát meg egy palack legjobb fajta whiskyt vett elő a katonaládájából. Közölte az ezredessel, hogy mint katona mélységesen csodálja magatartását, de háború van, amiről egyikük sem tehet. Az ezredesnek igazán meg kell értenie, hogy ő, Saito, köteles engedelmeskedni parancsnokai utasításainak. Az utasítások pedig úgy szólnak, hogy a Kwai folyó hídját gyorsan fel kell építeni, ő tehát kénytelen felhasználni minden rendelkezésre álló munkaerőt. Az ezredes visszautasította a *corned beef*-et, a cigarettát meg a whiskyt, de érdeklődve hallgatta a másik beszédét. Nyugodtan azt válaszolta, hogy Saitónak fogalma sincs róla, hogyan kell egy ilyen jelentős munkát rendesen megszervezni.

[* Marhakonzervet.]

Újra felsorakoztatta régi érveit. Úgy látszott, hogy ennek a vitának sohasem lesz vége. Senki sem jósolhatta volna meg, hogy Saito hajlandó lesz-e végre ésszerűen vitatkozni, vagy újabb örvénylési roham tör ki rajta. Sokáig hallgatott, mialatt a világmindenség valamely rejtélyes dimenziójában valószínűleg tovább folyt a vita. Az ezredes felhasználta az alkalmat, hogy közbeszúrjon egy kérdést.

– Megtudakolhatom-e öntől, Saito ezredes, meg van-e elégedve az eddigi munkálatokkal?

Ez az álnok kérdés könnyen a hisztériás roham javára billenthetette volna a mérleget, mert a munkálatok nagyon rosszul haladtak, és Saito ezredesnek – akinek nemcsak egyéni sorsa forgott kockán ebben a csatában, hanem a becsülete is – éppen ez volt az egyik legnagyobb gondja. Csakhogy Hyde mesternek ezúttal nem adták meg a szót. Zavarba jött, lesütötte a szemét, s érthetetlen választ mormolt. Aztán egy teli whiskys poharat nyomott a fogoly kezébe, magának is bőséges adagot töltött, és így szólt:

– Nézze, Nicholson ezredes, nem vagyok biztos benne, hogy jól értett engem. Nem szabad, hogy félreértés maradjon közöttünk. Amikor azt mondtam, hogy minden tisztnek dolgoznia kell, egy percig sem gondoltam magára, a parancsnokokra. Utasításom csak a többiekre vonatkozott...

– Egyetlen tiszt sem fog dolgozni – jelentette ki az ezredes, és poharát visszatette az asztalra.

Saito elnyomott egy türelmetlen mozdulatot, és igyekezett megőrizni nyugalalmát.

– Az elmúlt napokban gondolkoztam a javaslatán folytatta. – Azt hiszem, hogy az őrnagyokat adminisztratív munkára oszthatnám be. Csak az alacsonyabb rangú tiszteknek kellene megfogniuk az eke szarvát, és...

– Egyetlen tiszt sem fog fizikai munkát végezni mondta Nicholson ezredes. – A tiszteknek az a dolguk, hogy az embereiket irányítsák.

Saito képtelen volt továbbra is féken tartani indulatát. De amikor az ezredes visszament a cellájába – miután a kísértések, fenyegetések és ütlegek ellenére is sikerült sértetlenül megőriznie hadállásait –, meg volt győződve róla, hogy az ütközet kedvezően alakul, s az ellenség hamarosan leteszi a fegyvert.

6

A munka nem haladt. Az ezredes fájdalmasan érzékeny húrt pendített meg, amikor megkérdezte Saitótól, hol tartanak a munkálatokban, s bölcsen ítélte meg a helyzetet, amikor előre látta, hogy a szükség engedékenységre fogja bírni a japánt.

Az első három hét elmúltával még neki sem fogtak a hídnak, sőt, a foglyok olyan leleményesen hajtották végre az előkészítő munkálatokat, hogy az elkövetett tévedések helyrehozására máris bizonyos időre lett volna szükség.

A brit katonákat megvadította az a mód, ahogyan elbántak a parancsnokkal, akinek kitartását és bátorságát nagyra becsülték, ráadásul elkeserítette őket a szitkok és ütlegek özöne, amit őreik zúdítottak rájuk, feldühítette, hogy rabszolgaként kell dolgozniuk ezen az ellenség számára annyira fontos munkán, megzavarta őket, hogy elszakadtak tisztjeiktől, és nem hallják a megszokott vezényszavakat, tehát egymással versengve igyekeztek a lehető legkevesebb buzgalmat tanúsítani, sőt mi több: jóindulatot színelve, a legdurvább baklövéseket elkövetni.

Semmilyen büntetés le nem lohasztotta álnok buzgalmukat, s a kis japán mérnök néha már sírt elkeseredésében. Az örök nem voltak olyan sokan, hogy minden másodpercben szemmel tartsák őket, és nem voltak elég értelmesek hozzá, hogy észrevegyék csínyeiket. Hússzor is újra kellett kezdeni a két pályaszakaszk kijelölését. Mihelyt a mérnök hátat fordított, a gondosan kiszámított és fehér botocskákkal kitűzött egyenes vonalak és ívek máris hóbortos szögekkel megszakított, tört vonalak labirintusává alakultak át, s elkeseredett felkiáltásokat csaltak ki a visszatérő japánból. A folyó két oldalán, a felépítendő hídhoz vezető két pályavég jelentős szintkülönbséget mutatott, és semmiképpen sem tudott szembekerülni

egymással. Az egyik munkacapat hirtelen vadul ásni kezdte a talajt, s végül valami kráterféleség keletkezett, amely sokkal mélyebb volt az előírt szintnél, ám az ostoba őrszem örömmel vette tudomásul, hogy a rábizott emberek végre szívből dolgoznak. Amikor a mérnök újra megjelent, dühbe gurult, s válogatás nélkül elpüfölte a foglyokat és az öröket. Ez utóbbiak ekkor értették csak meg, hogy megint rászédtek őket, s ugyancsak megbosszulták magukat – de a baj már megtörtént, s több órára vagy több napra volt szükség, hogy helyrehozzák.

Egy csapat katonát a dzsungelbe menesztettek, hogy döntsék ki a híd építéséhez szükséges fákat. Gondos válogatás után a leggöcsörtösebb és legtörékenyebb egyedeket szedték össze; vagy komoly erőfeszítéssel kivágtak egy faóriást, amely a folyóba zuhant, ahonnan lehetetlen volt kihúzni; vagy éppenséggel olyan fákat szemeltek ki, amelyeket belülről kirágtak a férgek, s amelyek a legcsekélyebb terhet sem bírták volna el.

Saito, aki mindennap kiszállt, hogy ellenőrizze az építkezést, egyre hevesebb kitörésekkel szellőztette dühét. Ő is szitkozódott, fenyegetőzött és pofozkodott, sőt, a mérnöknek is nekitámadt, de az méltatlankodva kijelentette, hogy a munkaerő egy fabatkát sem ér. A japán parancsnok erre még hangosabban üvöltve szórta az eddigieknél is rettentőbb átkait, s megpróbált új barbár eljárásokat kieszelni, hogy véget vessen az alattomos ellenállásnak. Úgy meggyötörte a foglyokat, ahogyan csak egy bosszút lihegő fegyőr tudja, aki többé-kevésbé magára van utalva, s retteg, hogy tehetetlenségéért kirúgják. Akiket tetten értek, amint szándékosan hibáztak vagy szabotáltak, fához kötözték, tüskés ágakkal verték, majd órákon át véresen, meztelenül kitették a hangyák és a trópusi napsütés dühének. Clipton nem egyet látott este a kórházban, akit a bajtársai cipeltek be: heves láz gyötörte őket, s a hátukról hiányzott a bőr. S ezeket még csak nem is tarthatta bent sokáig: Saito nem feledkezett meg róluk. Mihelyt vánszorogni bírtak, visszaküldte őket a munkahelyre, az öröknek pedig megparancsolta, hogy különös gondot fordítsanak rájuk;

Ezeknek a fegyelmezhetetlen embereknek a kitartása meghiúsította, sőt, néha könnyekre fakasztotta Cliptont. Megdöbbenette, hogy ilyen bánásmóddal is mernek dacolni. Mihelyt kettesben maradtak, mindig akadt köztük, aki erejét összeszedve fölült, s kacsintva odasúgta azon a nyelven, amely kezdett általánossá válni a burmai és thaiföldi hadifoglyok körében:

– A kurva híd nem épült még fel, Doc; a kurva császár kurva vasútja nem ment még át ennek a kurva országnak a kurva folyóján. Igaza van a mi kurva ezredesünknek, tudja ő, hogy mit csinál. Ha látja, mondja meg neki, hogy mindnyájan vele vagyunk, s az a kurva majom nem végzett még a

kurva angol hadsereggel!

A legvadabb erőszak sem járt eredménnyel. Az emberek megszokták. Nicholson ezredes példája jobban megmámorosította őket, mint a sör és a whisky, amiről le kellett mondaniuk. Ha valamelyikük túl szigorú büntetésben részesült, s nem folytathatta a szabotázst, mert a várható megtorlás most már az életébe került volna, mindig akadt, aki a helyébe lépett. Előre megállapított terv szerint váltották egymást.

Még derekasabban viselkedtek – Clipton véleménye szerint –, amikor ellenálltak a képmutató nyájaskodásnak, amivel Saito próbálta elbűvölni őket csüggetegsége óráiban, ha szomorúan megállapította, hogy kimerítette a megszokott kínzások tárházát, s képzelete viszolygott új gyötrelmek kieszelésétől.

Egy nap az irodája előtt sorakozót rendelt, miután a szokásosnál korábban véget vetett a munkának, hogy mint mondta – megóvja őket az agyonhajszolástól. Rizssüteményt és gyümölcsöt osztatott ki köztük, a japán hadsereg ajándékát, amelyet egy közeli thaiföldi falu parasztjaitól vásárolt, mert így akarta rábírní őket, hogy lankadatlan erőfeszítéssel dolgozzanak. Minden büszkeségét félretéve, szinte kéjelgett a megalázkodásban. Azzal dicsekedett, hogy a nép egyszerű gyermeke, akárcsak ők, s egyetlen célja, hogy teljesítse a kötelességét, és ne kerüljön bajba. Figyelmeztette őket, hogy a tisztok a munka megtagadásával növelik a közlegényekre eső munkamennyiséget. Megérti, hogy haragszanak ezért, nem is neheztel rájuk. Annyira nem neheztel rájuk, hogy saját felelősségére és rokonszenve tanújelül máris leszállította a normát. A mérnök fejenként másfél köbméter földben állapította meg a töltésen dolgozók feladatát, ő viszont, Saito, úgy döntött, hogy egy köbméterre csökkenti. S ezt azért teszi, mert megszánta őket szenvedéseikért, amelyekért nem felelős. Reméli, hogy e testvéri gesztus viszonzásául ők is tanúságot tesznek jóindulatukról, s gyorsan elvégzik ezt a könnyű munkát, ami lehetővé teszi ennek az átkozott háborúnak a megrövidítését.

Beszéde vége felé majdnem könnyörgőre lágyult a hangja, de kérése nem bizonyult hatásosabbnak a kínzásoknál. A normát másnap tiszteletben tartották. Minden ember lelkiismeretesen kitermelte és elszállította a maga egy köbméter földjét. Egyesek többet is teljesítettek; de a hely, ahová a földet vitték, a legegyszerűbb jőzán ész megcsúfolásáról tanúskodott.

Végül is Saito engedett. Minden leleményességét kimerítette, foglyai konoksága szájalomra méltó figurát csinált belőle. A vereségét megelőző napokban egy haláltusáját vívó állat riadt tekintetével járt-kelt a táborban.

Még arra is rászánta magát, hogy könyörgött a fiatalabb főhadnagyoknak: válasszák ki maguk, milyen munkát akarnak végezni, külön prémiumot és a szokottnál különb ellátást ígért. De senki nem ingott meg, s minthogy küszöbön állt a japán főparancsnokság által elrendelt felülvizsgálat, beletörődött a szégyenteljes megadásba.

Kétségbeesett kísérletet tett a "látszat megóvására" és veresége leplezésére, de ez a százalmas próbálkozás még saját katonáit sem tévesztette meg. Minthogy 1942. december 7-e Japán hadba szállásának évfordulója volt, közhírré tette, hogy e nap tiszteletére a saját felelősségére hatályon kívül helyez minden büntetést. Megbeszélést tartott az ezredessel, és közölte vele, hogy rendkívüli jóakaratról tanúskodó intézkedést hozott: felmenti a tiszteket a kétkezi munka alól. Ennek ellenében számít rá, hogy készségesen vállalkoznak az emberek tevékenységének irányítására, s elősegítik a termelékenység fokozását.

Nicholson ezredes kijelentette, hogy tisztában van kötelességével. Attól a pillanattól fogva, hogy elfogadható alapot találtak a probléma rendezésére, nem látja okát, hogy szándékosan gátolja a győztesek tervének végrehajtását. Mint minden civilizált hadseregben, a tisztek felelősséget vállalnak – ez számára természetes – katonáik magatartásáért.

A japán fél tehát feltétel nélkül letette a fegyvert. A győzelmet még aznap este megünnepelték a brit táborban, mégpedig énekszóval, hurrázással és egy pótadag rizzsel, amit Saito fogcsikorgatva kiadott parancsára osztottak ki, hogy ezzel is hangsúlyozzák gesztusa jelentőségét. Ugyanaznap este a japán ezredes már korán bezárkózott a szobájába, megsiratta sárba tiport becsületét, s magányos ivászatba fojtotta haragját, ami megszakítás nélkül tartott éjjelig, vagyis amíg holtrészegen végig nem vágódott a fekhelyén; a részegségnek erre a fokára csak kivételes alkalmakkor sikerült eljutnia, mert nem mindennapi tehetsége általában lehetővé tette, hogy a leggyilkosabb kevert italoknak is ellenálljon.

Nicholson ezredes régi tanácsadói, Hughes őrnagy és Reeves százados társaságában a Kwai folyó felé tartott a vasúti töltésen, amelyen a hadifoglyok dolgoztak.

Lassan lépkedett. Semmi sem sürgette. Közvetlenül szabadon bocsátása után újabb győzelmet aratott, mert négy nap zavartalan pihenést eszközölt ki magának és tisztársainak, hogy kiheverjék a jogtalanul rájuk rótt büntetés megpróbáltatásait. Saitónak ökölbe szorult a keze, valahányszor erre az újabb késedelemre gondolt, de engedett. Sőt, megparancsolta, hogy tisztességesen bánjanak a foglyokkal, s egyik katonáját, akinek arcán

gúnyos mosolyt vélt felfedezni, képen törölte.

Amikor Nicholson ezredes négy napi kikapcsolódást kért, ezt nemcsak azért tette, hogy az elszenvedett pokol után visszanyerje erejét, hanem azért is, hogy átgondolhassa, mérlegelhesse, és vezérkarával megvitathassa a helyzetet, s kidolgozhassa a követendő irányvonalat, ahogy minden lelkiismeretes parancsnok teszi, aki nem akar vaktában rögtönözni, amit az ezredes mindennél jobban gyűlölt.

Nem volt sok időre szüksége, hogy számba vegye az emberei által rendszeresen elkövetett kártevéseket. Hughes és Reeves akarata ellenére fel-felkiáltott, amikor szembekerült tevékenységük meglepő eredményeivel.

– Csodálatos egy vasúti töltés ez! – mondta Hughes. – Javaslom, sir, hogy ezredparancsban dicsérje meg a felelősöket. Ha arra gondol az ember, hogy itt lőszerral megrakott vonatoknak kell végiggördülniük!

Az ezredes komor arccal hallgatta.

– Szép munka – tódította Reeves százados, a Közmunkaügyi Hivatal egykori mérnöke. – Egyetlen értelmes ember sem hiheti, hogy vonatokat akarnak járatni ezen a hullámvasúton. Szívesebben szállnék szembe újra a japán hadsereggel, sir, mint hogy ezen a vonalon utazzam.

Az ezredes megőrizte komolyságát, és megkérdezte:

– A maga véleménye, a maga szakvéleménye szerint, Reeves, használható-e egyáltalán valamire ez az egész?

– Nem hiszem, sir – felelte Reeves némi megfontolás után. – Hamarabb boldogulnának, ha lemondának erről a tákolmányról, s egy kicsit távolabb új vasútvonalat építenének.

Nicholson ezredes egyre gondterheltebbnek látszott. Megcsóválta a fejét, és hallgatagon folytatta útját. Ragaszkodott hozzá, hogy csak akkor mondjon véleményt, ha már az egész területet megnézte.

Megérkeztek a Kwai folyó partjára. Egy munkacsapat, körülbelül ötven, majdhogynem meztelen ember, aki csak a japánok által munkaruhának kinevezett háromszögletű szövetharabot viselte, éppen a leendő vasútvonal körül sürgölődött. Egy órszem vállra vetett puskával sétált előttük. Bizonyos távolságban a munkacsapat egyik fele a földet túrta; a másik fele bambuszgyékényen elszállította a földet, s egy fehér cövekekkel kitűzött vonal két oldalán leszórta. A kijelölt szakasz eredetileg merőleges volt a partra, de a hadifoglyok álnok leleményessége folytán most már majdnem párhuzamosan haladt a folyóval. A japán mérnök nem volt jelen. De megpillantották, ahogy a folyó túloldalán éppen egy másik csoport közepén hadonászik, amelyet minden reggel tutajokon szállítottak át a bal

partra. Az ordítását is hallották.

– Ki szúrta le ezt a cöveksort? – kérdezte az ezredes, és megállt.

– "Ó" szúrta le, sir – mondta egy angol tizedes, vigyázzba vágva magát parancsnoka előtt, s ujjával a mérnökre mutatva. – "Ó" szúrta le, de én is segítettem egy kicsit. Távozása után igazítottam rajta egy cseppet. A véleményünk nem mindig azonos, sir.

S minthogy az őrszem közben egy kicsit eltávolodott, felhasználta az alkalmat, és szótlánul rákacsintott az ezredesre. Nicholson ezredes nem válaszolt erre a cinkosságot feltételező jelre. Továbbra is komor maradt.

– Látom – mondta fagyosan.

Minden további megjegyzés nélkül folytatta útját, s megállt egy másik tizedes előtt. Ez utóbbi néhány embere társaságában komoly erőfeszítést tett, hogy megszabadítsa a kijelölt útvonalat több óriási fagyökértől, amelyeket, ahelyett, hogy legurítottak volna a szakadék mélyére, szépen felhengergettek egy lejtő tetejére, s mindezt egy másik kifejezéstelen tekintetű japán katona orra előtt.

– Hány ember dolgozik ma délelőtt ebben a brigádban? – kérdezte parancsoló hangon az ezredes.

Az őrszem kikerekedett szemmel méregette, s azon törte a fejét, az előírások értelmében megengedheti-e, hogy megszólítsák a hadifoglyokat; de az ezredes hangja annyira magabiztos volt, hogy végül is nem lépett közbe. A tizedes gyorsan kihúzta magát, s tétova hangon felelte:

– Húszan vagy huszonötén, sir, magam sem tudom pontosan. Amikor megérkeztünk a munkahelyre, az egyik emberem rosszul lett. Hirtelen elszédült... igazán nem értem, sir, mert ébresztőkor még jól érezte magát. Három-négy bajtársa "kénytelen volt" bevinni a kórházba, sir, mert nem bírt járni. Még nem jöttek vissza, ó volt a legmegbízhatóbb és legerősebb ember a brigádban, sir. Ilyen körülmények közt lehetetlen lesz teljesíteni a normánkat, sir. Mintha minden összeesküdött volna a vasútvonal ellen.

– A tizedesek kötelesek pontosan tudni – mondta az ezredes –, hogy hány ember áll a parancsnokságuk alatt... És mennyi a norma?

– Egy köbméter föld fejenként és naponta, sir, ennyit kell kiásni és elszállítani. Ezek miatt az átkozott fagyökerek miatt, sir, azt hiszem, hogy ez megint csak meg fogja haladni az erőnket.

– Látom – mondta az ezredes még szárazabban. Azzal továbbment, foga közt néhány érthetetlen szót mormolva. Hughes és Reeves követte.

Kísérőivel felmászott egy dombocskára, ahonnan áttekinthette a folyót és az egész építkezést. A Kwai több mint száz méter széles volt ezen a szakaszon, s két partja magasan a víz fölé emelkedett. Az ezredes minden

irányban megvizsgálta a terepet, majd alárendeltjeihez fordult. Közhelyeket mondott, de hangja újra a régi eréllyel csengett.

– Ezek az emberek, úgy értem, a japánok, csak most kecmeregtek ki a vadság állapotából, mégpedig túl hirtelen. Megpróbálták lemásolni módszereinket, de nem tették igazán a magukévá. Ha megfosztjuk őket példaképeiktől, máris végük van. Itt, ebben a völgyben is képtelenek boldogulni egy olyan vállalkozással, amely némi intelligenciát igényel. Nem tudják, mennyi időt nyerhetnek, ha előbb gondolkodnának egy kicsit, ahelyett, hogy tervszerűtlenül kapkodnak. Mit szól hozzá, Reeves? Hiszen a vasutak és a hidak a maga szakmája.

– Valóban, sir – felelte a százados ösztönös élénkséggel. – Tucatnyi ilyen jellegű építkezést vezettem Indiában. A dzsungelben található építőanyaggal és a rendelkezésünkre álló munkaerővel, egy szakképzett mérnök, hat hónapnál rövidebb idő alatt is megépítené ezt a hidat... Be kell vallanom, hogy néha már felforr a vérem a tehetetlenségük láttán!

– Nekem is – ismerte be Hughes. – Nem tagadom, hogy olykor felháborít ennek az anarchiának a látványa. Amikor olyan egyszerű volna...

– És engem – szakította félbe az ezredes –, azt hiszik, hogy engem örömmel tölt el ez a botrány? Igazán megdöbbenett, amit ma délelőtt láttam.

– Mindenesetre, azt hiszem sir, hogy India előznlésétől nem kell tartanunk – mondta nevetve Reeves százados –, ha ugyan igaz, amit mondanak, s ezért építik ezt a vasútvonalat. A vonatjaik nem egyhamar fognak közlekedni a Kwai folyó hídján!

Nicholson ezredes gondolataiba merülve szegezte kék szemét munkatársaira.

– Uraim – mondta –, véleményem szerint mindnyájunknak nagyon határozottan kell fellépnünk, hogy újra kézbe vehessük embereinket. Olyan szokásokat tanultak ezektől a barbároktól, nemtörődömséget és lustaságot, amelyek összeegyeztetetetlenek az angol katona iránt támasztott követelményekkel. Türelemre lesz szükség, és tapintatra, mert nem terheli őket közvetlen felelősség a dolgok ilyen alakulása miatt. Nem nélkülözhetik a tekintélyt, eddig azonban nélkülözték. Ezt nem pótolhatja a verés. Bizonyosság rá, amit láttunk... Mindenütt csak tervszerűtlen kapkodás, semmi kézzelfogható eredmény. A japánok maguk tettek tanúságot róla, hogy nem alkalmasak a vezetésre.

Egy darabig mindnyájan hallgattak, s a két tiszt e szavak tényleges jelentésén töprengett. Pedig az világos volt. Az elhangzottak nem tartalmaztak burkolt célzásokat. Nicholson ezredes szokásos nyíltságával

beszélt. Újra gondolataiba mélyedt, majd így folytatta:

– Ajánlom tehát maguknak, ahogy minden tisztnek ajánlani fogom, hogy kezdetben igyekezzenek megértően viselkedni. De türelmünk sohasem válhat gyengeséggé, mert akkor egykettőre magunk is olyan mélyre süllyedünk, mint ezek az egyszerű emberek. Egyébként magam is beszélek majd a legénységgel. Még ma hozzá kell látnunk, hogy kijavítsuk a legfelháborítóbb hibákat. Nyilvánvaló, hogy az embereknek nem szabad csip-csup ürügyekkel eltávozniuk a munkahelyről. A tizedesek kötelesek habozás nélkül válaszolni a feltett kérdésekre. Felesleges hangsúlyoznom, hogy minden szabotázskísérletet vagy önkényeskedést határozottan meg kell akadályozni. Egy vasútvonal legyen vízszintes, ne hasonlítson hullámvasútra, ahogy maga, Reeves, olyan találóan megjegyezte...

MÁSODIK RÉSZ

1

Calcuttában Green ezredes, a 316-os különítmény parancsnoka, figyelmesen újraolvasott egy jelentést, amely végigjárta a hivatalok bonyolult útvesztőjét, és fél tucat titokzatos katonai vagy azzal egyenrangú ügyosztály írásos észrevételeivel gazdagodva érkezett hozzá. A 316-os különítmény (a "Plastic & Destructions Co. Ltd."* ahogy a beavatottak nevezték) ekkor még nem érte el a Távols-Keleten a fejlődésnek azt a fokát, ahová a háború végén eljutott, de máris tevékenyen, szenvedélyesen és meghatározott céllal foglalkozott a megszállt országokban, vagyis Malájföldön, Burmában, Thaiföldön és Kínában levő japán berendezésekkel. Eszközeinek gyöngeségét ügynökeinek merészségével igyekezett pótolni.

[* Plasztik és rombolás Rt.]

– Ez az első eset, hogy valamennyien egyetértenek – mondta halkán Green ezredes. – Meg kell próbálnunk valamit.

E megjegyzés első fele annak a jó néhány titkosszolgálatnak szólt, amellyel a 316-os különítménynek szükségszerűen együtt kellett működnie; ezeket áthatolhatatlan válaszfalak határolták el egymástól, s minthogy valamennyien féltékenyen őrizték eljárásaik monopóliumát, gyakran jutottak egymásnak ellentmondó következtetésekre. Ez felbőszítette Green ezredest, akinek a kapott tájékoztatás értelmében kellett a maga akciótervét elkészítenie. Az "akciók" a 316-os különítmény hatáskörébe tartoztak; Green ezredes csak abban az esetben volt hajlandó érdeklődni a különféle elméletek és a viták iránt, ha ezek egy bizonyos akcióra irányultak. Közismert volt róla, hogy ezt az elméletét naponta legalább egyszer kifejtette beosztottjainak. Idejének egy részét arra kellett fordítania, hogy megpróbálta kihámozni az igazságot a jelentésekből, s ilyenkor nemcsak magukat az értesüléseket vette figyelembe, hanem az őket továbbító különböző szervek lélektani adottságát is (optimizmusukat, pesszimizmusukat, hajlandóságukat a tények hebehurgya megszépítésére, vagy éppen ellenkezőleg, teljes képtelenségüket azok értelmezésére).

Green ezredes szívében külön hely volt fenntartva az igazi, a nagy, a híres, az egyetlen Intelligence Service-nek,* amely saját lényegét tisztára spirituálisnak véelve, rendszeresen elutasította az együttműködést a

végrehajtó hatalommal, elefántcsonttoronyba zárkózott, és legértékesebb dokumentumait – azzal az ürüggyel, hogy túlságosan bizalmasak – senki olyannak meg nem mutatta, aki képes lett volna hasznot húzni belőlük, hanem gondosan bezárta egy páncélszekrénybe. Itt évekig porosodtak, amíg csak használhatatlanná nem váltak, vagy pontosabban: amíg hosszú idővel a háború befejezése után valamelyik nagyfőnök szükségét nem érezte, hogy halála előtt megírja az emlékiratait, hogy felfedje magát az utókor előtt, és kinyilatkoztassa az elkápráztatott nemzetnek, hogy ekkor meg ekkor, ilyen meg ilyen helyzetben a titkosszolgálat milyen agyafúrta kifürkészte az ellenség teljes tervét, és milyen nagy körültekintéssel jó előre megállapította a helyet és az időpontot, hol és mikor akar az lecsapni. Ezek a jóslatok szigorúan pontosnak bizonyultak, mert a szóban forgó ellenség csakugyan akkor és ott csapott le és olyan sikerrel –, ahogy azt előre jelezték.

[* Az angol hírszerző szolgálat.]

Legalábbis ez volt Green ezredes talán kissé szélsőséges álláspontja, minthogy felderítési ügyekben nem sokra becsülte az öncélúság elvét. Elmorzsolta egy érthetetlen megjegyzést, mert eszébe jutott néhány régebbi kockázatos vállalkozás; aztán a jelen esetben kapott információk pontosságára és csodálatos egyöntetűségére gondolt, s kis híján elkomorult, amiért el kellett ismernie, hogy a titkosszolgálatok ezúttal hasznos munkát végeztek. Vigasztalásul némi rosszhiszeműséggel azzal zárta le az ügyet, hogy a jelentésben szereplő értesülések már úgyis India-szerte régóta ismeretesek. Végezetül pedig összefoglalta és rendszerezte őket elméjében, közben pedig máris azon tűnődött, hogyan húzzon hasznot belőlük.

"A burma-thaiföldi vasút építése folyamatban van. A munkaerőt a japánok által odahurcolt hatvanezer szövetséges hadifogoly biztosítja, s ezek szörnyű körülmények közt dolgoznak. A félelmetes veszteségek ellenére előre látható, hogy az ellenség számára nagy jelentőségű munka pár hónapon belül elkészül... Egy hozzávetőleges vázlat mellékelve. Több folyón fahíd fogja biztosítani az átkelést..."

Amikor gondolatban idáig én, Green ezredes úgy érezte, hogy jókedve visszatért, sőt elégedettségében kis híján elmosolyodott. Aztán folytatta:

"A thaiföldi nép nagyon elégedetlen védelmezőivel, akik elrekvirálták a rizst, katonáik pedig úgy viselkednek, mint ha meghódított országban lennének. A vasútvonal környékén élő parasztok különösen nagyon

elégedetlenek. A thaiföldi hadsereg több magas rangú tisztje, sőt a királyi udvar néhány tagja is titokban kapcsolatba lépett a Szövetségesekkel, s hajlandó rá, hogy titokban támogasson Japán-ellenes akciókat, amelyekben partizánok is részt vesznek. Fegyvereket és kiképzőket kérnek."

"Nem szabad habozni – összegezte Green ezredes. – Ki kell küldenem egy osztagot a vasútvonal közelébe."

Miután erre az elhatározásra jutott, sokáig töprengett, milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie egy ilyen expedíció parancsnokának. A kirekesztés fáradtságos módszerének alkalmazása után magához hívatta Shears őrnagyot, egy hajdani lovastisztet, aki a 316-os különítmény megalakulása óta ehhez a különleges intézményhez tartozott, sőt egyike volt kezdeményezőinek. A testület ugyanis néhány elszánt ember egyéni kezdeményezésének köszönhette létrejöttét, s mindössze egy-két katonai hatóság kevéssé lelkes támogatását élvezte.

Shears nemrég jött meg Európából, ahol sikeresen hajtott végre több kényes megbízást, s Green ezredes hosszan tárgyalt vele. Tájékoztatta valamennyi értesüléséről, s nagy vonalakban felvázolta előtte feladatát.

– Csak kis felszerelést visz magával – mondta –, a többit szükség szerint ejtőernyőn fogjuk ledobni. Ami magát az akciót illeti, arról a helyszínen fog dönteni; de ne siessen vele. Véleményem szerint többet ér megvárni a vasútvonal elkészültét, s aztán jól odaszógni, mint néhány jelentéktelen beavatkozással megkockáztatni, hogy felhívjuk magunkra a figyelmet.

Szükségtelen volt közelebbről meghatározni az akció pontos formáját és a szóban forgó felszerelést. A "Plastic & Destructions Co. Ltd." létrejöttének oka minden további magyarázatot feleslegessé tett.

Várakozás közben Shearsnek kapcsolatba kell lépnie a thaiföldiekkel, meg kell győződnie jóakaratról és hűségükről, majd hozzá kell fognia a partizánok kiképzéséhez.

– Szerintem egyelőre három emberből álljon a csoportja – javasolta Green ezredes. – Mit szól hozzá?

– Ez megfelelőnek látszik, sir – helyeselt Shears. – Az irányításhoz legalább három európai kell, viszont ha többen vagyunk, felhívhatjuk magunkra a figyelmet.

– Ebben megegyeztünk. Kit akar magával vinni?

– Warden javasolom, sir.

– Warden századost? Warden professzort? Jól kiválasztotta, Shears. Maguk ketten a különítmény legjobb emberei közé tartoznak!

– Azt hittem, sir, hogy fontos küldetésről van szó – mondta Shears

közönyös hangon.

– Nagyon fontos küldetésről, amelyben diplomáciai feladatok és közvetlen akciók váltják egymást.

– Ehhez pedig éppen olyan emberre van szükségem, sir, mint Warden. A keleti nyelvek professzora volt. Ismeri a thaiföldiek nyelvét, tud beszélni a bennszülöttekkel. Értelmes ember, egykönnyen nem veszi el a fejét... csak annyira, amennyire szükséges.

– Jó, vigye Wardent. Ki lesz a másik?

– Ezen még gondolkozom, sir. Valószínűleg egy fiatal növendék, aki elvégezte a tanfolyamot. Többen is vannak, akik alkalmasnak látszanak. Majd holnap megmondom.

A 316-os különítménynek volt egy iskolája Calcuttában, ott oktatták a fiatal önkénteseket.

– Rendben van. Most nézze meg a térképet. Megjelöltem rajta az ejtóernyős ugrásnál számba jöhető helyeket, ahol, az ügynökök állítása szerint, a felfedezés veszélye nélkül elrejtőzhetnek a thaiföldieknél. A légi felderítés megtörtént.

Shears a térkép és a nagyított fényképek fölé hajolt. Figyelmesen megvizsgálta a környéket, amelyet a 316-os különítmény a thaiföldi komplex hadműveletek színhelyéül választott. Borzongás futott végig rajta, mint mindig, amikor új expedícióra készült egy ismeretlen országba. A 316-os különítmény minden vállalkozása izgalmasnak ígérkezett, de a kaland vonzóerejét ezúttal a csempészek és vadászok lakta, dzsungellel borított hegyek vadsága is fűszerezte.

– Több hely is alkalmasnak látszik... – folytatta Green ezredes. – Például ez a magányos kis tanya a burmai határ közelében; úgy látom, mindössze két-három napi járásra van a vasútvonaltól. A hozzávetőleges vázlat szerint a vasútvonal itt fogja átszelni a folyót... a Kwai folyót, ha jó a vázlat... Ez lesz valószínűleg az egyik leghosszabb híd az egész vonalon.

Shears ugyanúgy mosolygott, mint parancsnoka, amikor a számos folyami átkelőhelyre gondolt.

– Csak akkor döntök végleg, sir, ha alaposabban áttanulmányoztam a térképet, egyelőre azonban azt hiszem, hogy ez a hely tökéletesen megfelelő főhadiszállásnak.

– Rendben van. Most már csak az ejtóernyős ugrás megszervezése van hátra. Azt hiszem, három-négy hét múlva kerül sor rá, feltéve, hogy a thaiföldiek is beleegyeznek. Ugrott már ejtóernyővel?

– Soha, sir. Az ejtóernyős kiképzést csak akkor vették fel a programunkba, amikor már eljöttem Európából. Warden sem ugrott még,

legalábbis nem hiszem.

– Várjon egy percet. Megkérdezem a szakértőktől, végezhetnek-e néhány gyakorló ugrást.

Green ezredes megragadta a telefont, felhívta a RAF* egyik szaktekintélyét, és előadta kérését. A válasz, amely elég hosszú volt, láthatólag nem elégitette ki. Shears nem vette le róla szemét, és úgy látta, hogy elkedvetlenedett.

[* Royal Air Force – Angol Királyi Légierő, (rövidítés)]

– Igazán ez a végleges álláspontja? – kérdezte Green ezredes. Egy pillanatig összeráncolt szemöldökkel várt, majd letette a kagylót. Rövid hallgatás után végre rászánta magát némi felvilágosításra.

– Kíváncsi a szakember véleményére? Nos, figyeljen! Szó szerint ezt mondta: "Ha feltétlenül ragaszkodik hozzá, hogy az emberei néhány gyakorló ugrást végezzenek, én lehetővé teszem nekik, de igazán nem tanácsolom, ha nincs hat hónapjuk a komoly felkészülésre. Az ilyen terepen lebonyolított, hasonló vállalkozásoknál szerzett tapasztalataim eredménye a következő: ha csak egyszer ugranak – ért, ugye? –, körülbelül ötven százalék esélyük van rá, hogy összetörik magukat. Ha kétszer ugranak, nyolcvan százalék esélyük van rá. Ha háromszor ugranak, semmiképpen sem ússzak meg ép bőrrel. Érti? Ez nem felkészülés kérdése, hanem valószínűségszámítási probléma. Az igazi bölcsesség azt parancsolja, hogy csak egyszer dobjuk le őket: amikor eljön az ideje..." Ezt mondta. Tessék, döntsön.

– Modern hadseregünk egyik nagy vívmánya, sir, hogy vannak szakértői, akik minden nehézséget megoldanak felelte komolyan Shears. – Nem is remélhetjük, hogy túljárunk az eszükön. Nézetem szerint ez a jelenlegi szakvélemény ráadásul józan is. Meggyőződésem, hogy Warden racionális szelleme kellőképpen értékelni fogja, s ő is egyetért velem. Csak egyszer fogunk ugrani, ahogy szakemberünk tanácsolta... amikor eljön az ideje.

2

– Az a benyomásom, Reeves, hogy magának nem tetszik valami – mondta Nicholson ezredes az utász századosnak, akinek magatartása elfojtott haragról árulkodott. Mi a baj?

– Hogy nem tetszik valami?!... Az a baj, sir, hogy így nem folytathatjuk tovább. Biztosíthatom, hogy ez így lehetetlen. Különben is elhatároztam, hogy még ma mindent elmondok önnek. De itt jön Hughes őrnagy, ő is

egyetért velem.

– Mi a baj? – ismételte meg az ezredes a szemöldökét ráncolva.

– Feltétlenül osztom Reeves véleményét, sir – mondta Hughes, aki otthagyta a munkahelyét, hogy parancsnokához csatlakozzék. – Én is feltétlenül jelenteni akarom önnek, hogy ez így nem mehet tovább.

– Mi nem mehet így tovább?

– Teljes az anarchia. Pályafutásom során sohasem láttam még hasonló nemtörődömséget és a rendszerességnek ilyen mérvű hiányát. Semmit sem érünk el ezzel a módszerrel. Egy helyben topogunk. Mindenki ellentmondó parancsokat osztogat. Ezeknek az embereknek, a japánoknak, igazán nincs érzékük a vezetés művészetéhez. Ha továbbra is ragaszkodnak hozzá, hogy beavatkozzanak az építkezés irányításába, sohasem jutunk a végére.

Az igaz, hogy tagadhatatlanul jobban boldogultak, amióta angol tiszték álltak a munkacsapatok élén, de bár a munka mennyisége és minősége szempontjából egyaránt észrevehető eredményeket ének el, mégis nyilvánvaló volt, hogy nem megy minden a legjobban.

– Magyarázzák meg. Kezdje maga, Reeves.

– Sir – mondta a százados, előhúзва zsebéből egy papírdarabot –, csak a szörnyűségeket jegyeztem fel; ellenkező esetben túlságosan hosszú lenne a lista.

– Rajta! Azért vagyok itt, hogy meghallgassak minden ésszerű panaszt, és megvizsgáljak minden javaslatot. Magam is érzem, hogy nem mennek a dolgok. Magán a sor, hogy felvilágosítson.

– Nos, sir, mindenekelőtt örültség ezen a helyen hidat építeni.

– Miért?

– A meder iszapos, sir! Ilyet még soha senki nem hallott, hogy vasúti hidat mozgó alapra építsenek. Csak ilyen vadembereknek támadhatnak hasonló gondolataik. Lefogadom, sir, hogy a híd az első vonat alatt összedől.

– Ez komoly dolog, Reeves – mondta Nicholson ezredes, s világos szemét munkatársára szegezte.

– Nagyon komoly, sir; megpróbáltam bebizonyítani a japán mérnöknek... Mérnöknek? Úristen, hiszen az egy gyalázatos fuseráló! Hogyan térítsek észre valakit, aki azt se tudja, mi a talajjellenállás, aki csak bambán bámul az emberre, ha nyomásszámokat idéz neki, aki még angolul sem tud rendesen! Pedig én türelmes voltam, sir. Mindent megpróbáltam, hogy meggyőzzem. Még egy kis kísérletet is végeztem, mert azt hittem, hogy nem fogja kétségbe vonni, amit a saját szemével lát. Hiába fáradoztam. Ragaszkodik *hozzá*, hogy a hídját erre az iszapra építse.

– Kísérletet, Reeves? – kérdezte Nicholson ezredes, akiben ez a szó mindig nagy kíváncsisággal párosult érdeklődést keltett.

– Nagyon egyszerű kísérletet, sir. Egy gyerek is megértené. Látja azt a cölöpöt a vízben, a part közelében? Én verettem le, verőkossal. Jókora darabon behatolt a földbe, mégsem értünk vele szilárd talajt. Valahányszor ráütnek a fejére, sir, mélyebbre süllyed, s ugyanígy fog süllyedni a híd valamennyi tartócölöpje a vonat súlya alatt, erről kezeskedem. Betonalapozást kellene készítenünk, csakhogy erre nincs lehetőségünk.

Az ezredes figyelmesen szemügyre vette a cölöpöt, s megkérdezte Reevesről, elvégezhető-e a kísérlet a szeme láttára. Reeves kiadta a parancsot. Néhány hadifogoly közelebb jött, s húzni kezdett egy kötelet. Egy állványon lógó súlyos verőkos kétszer-háromszor rázuhant a cölöp fejére. Az pedig észrevehetően mélyebbre süllyedt.

– Látja, sir? – diadalmaskodott Reeves. – Holnapig sulykolhatnánk, s ez történne mindig. Pedig hamarosan eltűnik a víz alatt.

– Jól van – mondta az ezredes –; hány láb mélyen van pillanatnyilag a talajban?

Reeves közölte a pontos adatot, amelyet annak idején feljegyzett, majd hozzátette, hogy a dzsungel legmagasabb fáival sem lehetne szilárd talajt érni.

– Remek – zárta le Nicholson ezredes nyilvánvaló elégedettséggel. – Ez világos, Reeves. Úgy van, ahogy mondta: egy gyerek is megértené. Az ilyen bizonyításokat szeretem. A mérnököt nem sikerült meggyőznie? Engem bezzeg meggyőzött; s jegyezze meg jól, hogy ez a fő. Nos, milyen megoldást javasol?

– A híd áthelyezését, sir. Azt hiszem, hogy körülbelül egy mérföldre megfelelő helyet találnánk. Természetesen ellenőrizni kellene...

– Ellenőrizni kell, Reeves – mondta az ezredes nyugodt hangján –, és közölni velem az adatokat, hogy meggyőzhessem őket.

Feljegyezte ezt az első vitás kérdést, és megkérdezte:

– Más is van, Reeves?

– A hídhoz szükséges építőanyag, sir. Hogy ez az ember miféle fákat vágat ki! A mieink "szakszerűen" válogattak, nem igaz? De ők legalább tudták, mit tesznek. Nos, ezzel a kétbalkezes mérnökkel alig járunk jobban, sir. Neki mindegy, hogy mit vágnak ki, hogyan vágják ki, nem törődik vele, hogy a fa kemény-e, puha-e, merev-e, rugalmas-e, s ellenáll-e majd a ránehezedő nyomásnak. Ez gyalázat, sir!

Nicholson ezredes újra feljegyzett valamit a cédulára, amelyet notesz helyett használt.

– Mi van még, Reeves?

– A végére hagytam, sir, ami talán a legfontosabb. Ön is láthatja, amit én: a folyó legalább négyszáz láb széles. Mindkét part magas. A hídpálya több mint száz lábnyira lesz a víz fölött. Komoly építményről van szó, nem igaz? Nem játékszerről. Nos, én többször is megkértem ezt a mérnököt, hogy mutassa meg nekem kiviteli tervét. Szokásához híven csak a fejét rázta... így csinálják ezek mindig, amikor zavarban vannak... míg aztán a mellének nem szegeztem a kérdést. Akkor... akár hiszi, sir, akár nem: nincs terve. Nem készített tervet! Nem is szándékozik készíteni!... Láthatólag nem tudja, miről van szó. Szavamra, úgy akarja megépíteni ezt a hidat, mintha bürü lenne, amelyet egy árok fölé szánnak; taláломra földbe vert farudak, s rá néhány gerenda! Lehetetlen, hogy kitarson, sir. Szívből szégyellem, hogy ilyen szabotázsak vagyok a részese.

Olyan őszintén méltatlankodott, hogy Nicholson ezredes helyénvalónak találta, ha elejt néhány csillapító szót.

– Nyugodjon meg, Reeves. Jól tette, hogy elmondta, ami a szívéig nyomta, és én nagyon jól megértem az álláspontját. Mindenki van önérzet.

– Természetesen, sir. Igazán őszintén beszélek. Inkább viselném el újra a rossz bánásmódot, mint hogy egy ilyen szörnyszülött világrahozatalánál segédkezzem.

– Teljességgel igazat adok magának – mondta az ezredes, miközben ezt az utolsó észrevételt is feljegyezte. Nem vitás, hogy mindez nagyon súlyos, s nem tűrhetjük, hogy továbbra is így menjenek a dolgok. Rendet fogok teremteni, ezt megígérem... Magán a sor, Hughes.

Hughes őrnagy ugyanolyan izgatottnak látszott, mint a kollégája. Ez a lelkiállapot elég szokatlan volt ennél a nyugodt vérmérsékletű embernél.

– Sir, sohasem fogjuk elérni, hogy fegyelem legyen a munkahelyen, és az embereink komolyan dolgozzanak, amíg a japán örök... nézze meg őket, sir, igazi vadállatok!... minden percben beavatkoznak és parancsolgatnak. Ma reggel is három csoportra osztottam minden brigádot, amely a vasúti töltésen dolgozik: az első kiássa a földet, a második elszállítja, a harmadik szétteríti, és elplanirozza a töltést. Nem sajnáltam a fáradságot, magam állapítottam meg, hányan legyenek egy csoportban, magam szabtam meg a feladatokat, hogy biztosítsam az összhangot...

– Értem – mondta az ezredes, akit újra nagyon érdekelni kezdett a dolog. – Ez olyan munkamegosztásféle.

– Pontosan, sir... Elvégre értek a kubikosmunkához. Mielőtt igazgatóvá léptettek elő, építésvezető voltam. Háromszáz lábnál is mélyebb kutakat

fűrtünk... Ma reggel tehát így kezdték a munkát a brigádok. Minden nagyszerűen ment. Jóval többet végeztek, mint amennyit a japánok ütemterve előírt. Na jó! Egyszerre csak odajön az egyik gorilla, üvöltözve hadonászni kezd, és azt követeli, hogy vonjuk össze a három csapatot. Nyilván azért, mert így könnyebben őrzi őket... az ostoba! Az eredmény: összevisszaság, fejtelenség, anarchia. Zavarják egymást, s a munka nem halad. Az embernek elmegy a kedve, sir. Nézzen csak oda!

– Úgy van, látom – helyeselt Nicholson ezredes, miután lelkiismeretesen odanézett. – Már előbb is észrevettem ezt a rendetlenséget.

– És ez még nem minden, sir: ezek a hülyék fejenként egy köbméter földben állapították meg a normát, s eszükbe se jut, hogy a katonáink, ha jól irányítják őket, ennél sokkal többre is képesek. Köztünk maradjon, sir, de ez gyereknek való norma. Amikor megállapítják, hogy mindenki kiásta, elszállította és szétterítette a maga köbméterét, akkor, sir, lefűjják a munkát. Mondom, hogy ostobák! Már csak pár gyékényre való földet kellene ellapátolni, hogy két különálló vonalrészt összekössenek, de azt hiszi, sir, hogy megkövetelnének egy kis erőfeszítést, egy csepp ráadást, bár a nap még magasan áll? Ugyan dehogy! Leállítják a brigádot, sir. Hát megtehetem én, hogy parancsot adjak a munka folytatására? Mit gondolnának rólam az embereim?

– Igazán azt gondolja, hogy a norma laza? – kérdezte Nicholson ezredes.

– Egyszerűen nevetséges, sir – szólt közbe Reeves. Indiában, ahol az éghajlat ugyanilyen gyötrelmes, és a talaj sokkal keményebb, másfél köbmétert is könnyen kitermelnek a kulik.

– Nekem is ez volt az érzésem... – tűnődött az ezredes. – Egy alkalommal magam is vezettem efféle munkát Afrikában, utat építettünk. Akkor sokkal gyorsabban haladtak az embereim... Kétségtelen, hogy ez így nem mehet tovább – határozta el magát erélyesen. – Jól tették, hogy szóltak nekem.

Átolvasta a jegyzeteit, gondolkozott, majd odafordult két munkatársához.

– Akarja tudni, Hughes, és maga is Reeves, hogy véleményem szerint milyen következtetést kell mindebből levonni? Majdnem minden hibának, amit jelentettek nekem, közös az eredete: a szervezettség teljes hiánya. A felelősség egyébként elsősorban engem terhel: már az elején mindent tisztáznom kellett volna. Az ember mindig időt veszít, ha túl gyorsan akar haladni. Mindenekelőtt meg kell szerveznünk a tervszerű munkát.

– Rátapintott a lényegre, sir – helyeselt Hughes. – Egy ilyen vállalkozás eleve sikertelenségre van ítélve, ha kezdettől fogva nem nyugszik szilárd alapokon.

– A legjobb volna összehívni egy megbeszélést mondta Nicholson ezredes. – Erre már előbb is gondolhattam volna... Közös tanácskozás a japánokkal. Megbeszélésre van szükség, hogy meghatározzuk mindkét fél szerepét és felelősségét... Ez az, tanácskozás. Még ma szólok róla Saitónak.

3

A tanácskozást pár nap múlva megtartották. Saito nem nagyon értette, miről van szó, de vállalta, hogy részt vesz rajta, és nem mert bővebb felvilágosítást kérni, mén félt tőle, hogy veszít a tekintélyéből, ha kimutatja, hogy nem ismeri annak a civilizációnak a szokásait, amelyet gyűlölt, de akarata ellenére tisztelt is.

Nicholson ezredes előre összeállította a megvitandó kérdések jegyzékét, s tisztjei társaságában várakozott az ebédlőnek használt hosszú barakkban. Megjött Saito, akit a mérnök, néhány testőr és három kapitány kísért; az utóbbiakat azért hozta magával, hogy többen legyenek a kíséretében, bár egyetlen szót sem értettek angolul. A brit tisztek felálltak, és vigyázzba vágták magukat. Az ezredes szabályszerűen tisztelgett. Saito tanácstalannak látszott. Azzal a szándékkal jött ide, hogy megszilárdítja tekintélyét, de szemlátomást máris hátrányosabb helyzetben érezte magát, amikor ilyen hagyományos és méltóságteljes szabályszerűséggel tisztelegtek neki.

Elég sokáig csend volt, s közben Nicholson ezredes kérdő tekintetet vetett a japán tisztre, mert magától értetődőnek tartotta, hogy az elnökség Saitót illeti. Elnök nélkül elképzelni sem lehet az ilyen tanácskozást. A nyugati szokások és az udvariasság arra kényszerítette az ezredest, hogy várjon, amíg a másik meg nem nyitja az ülést. Saito viszont egyre kínosabban érezte magát, s alig bírta elviselni, hogy az egész gyülekezet órá függeszti a tekintetét. A civilizált világ külsőségei megfélemlítették. Alárendeltjei előtt nem ismerhette be, hogy mindez a külsőség rejtélye előtte, s megbénította a félelem, hogy bakot lő, ha megszólal. A kis japán mérnök még bátortalanabbnak látszott.

Saito komoly erőfeszítést tett, hogy összeszedje magát. Rosszkedvűen megkérdezte Nicholson ezredestől, mi a mondanivalója. Ezt tartotta még a legkevésbé kompromittálónak. Amikor az ezredes megértette, hogy a japán

nem tudja, mi a teendője, elhatározta, hogy átveszi a kezdeményezést, és kimondja azokat a szavakat, amelyekről az egyre nyugtalanabb angol fél már kezdte azt hinni, hogy sohasem fognak elhangzani. Azzal kezdte, hogy "uraim", kijelentette, hogy a tanácskozást megnyitottnak tekinti, s pár szóban ismertette megbeszélésük tárgyát: létesíteni kell egy olyan szervezetet, amely alkalmas vasúti híd építésére a Kwai folyón, nagy vonalakban fel kell vázolni a megfelelő akcióprogramot, közben pedig világosan meg kell határozni, hogy ki miért vállalja a felelősséget. Az ugyancsak jelenlevő Clipton – az ezredes azért hívta meg, mert az orvosnak is joga van hozzászólni az általános szervezési kérdésekhez – észrevette, hogy parancsnoka már teljesen visszanyerte tiszteletet parancsoló magatartását, s annál fesztelenebbül viselkedik, minél nagyobb zavarban van Saito.

A hagyományos és rövid bevezetés után az ezredes rátért a tárgyra, és boncolgatni kezdte az első jelentős problémát.

– Saito ezredes, először is a híd helyéről kell beszélnünk. Véleményem szerint egy kicsit elsietve állapították meg, ezért tartjuk most szükségesnek, hogy változtassunk rajta. A hely, amelyre gondolunk, körülbelül egy mérfölddel lejjebb van a jelenleginél. Ez persze azt jelenti, hogy a vasútvonalat meg kell hosszabbítanunk. Az is célszerű volna, ha áthelyeznénk a tábor, és a munkahely közelében új barakkokat építenénk. Azt hiszem, hogy nem szabad haboznunk.

Saitóból rekedt nyögés tört fel, s Clipton azt hitte, hogy mindjárt dühbe gurul. Könnyű volt elképzelni a lelkiállapotát. Az idő röpült. Több mint egy hónap telt el máris anélkül, hogy kézzel fogható eredményt értek volna el, s most azt javasolják neki, hogy lényegesen több munkát vállaljanak. Hirtelen felállt, keze görcsösen szorongatta kardja markolatát, de Nicholson ezredes nem adott időt rá, hogy kifejezésre juttassa érzelmeit.

– Bocsásson meg, Saito ezredes – mondta ellentmondást nem tűrő hangon –, de megbíztam munkatársaimat, Reeves századost, aki utász tiszt, és hídépítési ügyekben szakértő, hogy mérje fel a helyzetet. Arra a következtetésre jutott...

Két napja történt, hogy az ezredes, miután maga is lelkiismeretesen megfigyelte a japán mérnök munkamódszerét, véglegesen meggyőződött hozzá nem értéséről. Tüstént erélyes határozatot hozott. Megragadta műszaki munkatársa vállát, és felkiáltott:

– Hallgasson ide, Reeves. Ezzel a fuserrel, aki még annyit sem ért a hidakhoz, mint jómagam, úgysem jutunk semmire. Maga mérnök, nem

igaz? Nos, kezdje előlről az egész munkát, és ügyet se vessen rá, hogy ez az ember mit mond vagy mit csinál. Először is keressen alkalmas helyet. Aztán majd meglátjuk...

– Reeves boldog volt, hogy újra belekóstolhat háború előtti mesterségébe; gondosan megvizsgálta a terepet, s különböző helyeken talajmintát vett a folyóból. Sikerült is majdnem tökéletes talajt találnia. A kemény homok feltétlenül alkalmas volt arra, hogy hidat építsenek rá.

Mielőtt Saito kellő kifejezéseket talált volna, hogy méltatlankodásának hangot adjon, az ezredes megadta a szót Reevesnek, aki néhány műszaki alapelv kifejtése után nyomásszámokat sorolt fel, amelyek tonnákban és négyzethüvelykekben fejezték ki a talaj ellenállását, majd bebizonyította, hogy a híd – ha ragaszkodnak hozzá, hogy iszapra építsék – feltétlenül elsüllyed a vonatok súlya alatt. Amikor előadását befejezte, az ezredes valamennyi résztvevő nevében köszönetet mondott neki, és levonta a következtetéseket:

– Nyilvánvalónak tartom, Saito ezredes, hogy a hidat át kell helyeznünk, ha el akarjuk kerülni a katasztrófát. Megkérdezhetem munkatársa véleményét?

Saito lenyelte mérgét, visszaült a helyére, s élénk beszélgetésbe merült mérnökével. Csakhogy a japánok nem a legjobb műszaki embereiket küldték Thaiföldre, hiszen azok nélkülözhetetlenek voltak az anyaország ipari mozgósításához. Ez a mérnök sem tartozott az elsőrangúak közé. Szemlátomást nélkülözte a kellő tapasztalatot, önbizalmat és tekintélyt. Elpirult, amikor Nicholson ezredes az orra alá dugta Reeves számításait, majd úgy tett, mint aki mélyen elgondolkozik, s mivel izgalomában képtelen volt ellenőrizni a számokat, végtelen zavarában szánalmasan kijelentette, hogy kollégájának igaza van, pár napja maga is hasonló következtetésre jutott. Ezzel olyan megalázó tekintélyvesztés érte a japán felet, hogy Saito elsápadt, s izzadságcseppek gyöngyöztek feldúlt arcán. Beleegyezése jeléül bizonytalan mozdulatot tett. Az ezredes tovább beszélt:

– Ebben a kérdésben tehát megegyeztünk, Saito ezredes. Ez azt jelenti, hogy a mai napig végzett munka teljes egészében feleslegessé vált. Egyébként amúgy is előlről kellett volna kezdeni, mén mindenütt súlyos hiányosságok mutatkoznak.

– Rosszak a munkások – csattant fel mérgesen Saito, aki szeretett volna visszavágni. – A japán katonáknak két hét sem kellett volna hozzá, hogy megépítsék ezt a két pályaszakaszt.

– A japán katonák biztosan jobb eredményt értek volna el, mert hozzá

vannak szokva az őket vezénylő parancsnokokhoz. Én remélem, Saito ezredes, hogy hamarosan megmutathatom önnek, mire képesek valójában az angol katonák... Mellesleg be kell jelentenem, hogy módosítottam az embereim normáját...

– Módosította?! – ordította Saito.

– Feleltem – mondta nyugodtan az ezredes –: egy köbméterről másfél köbméterre, így kívánta közös érdekünk, és én úgy vélem, hogy ön helyeselni fogja ezt az intézkedést.

A japán tiszt ettől elképedt, az ezredes pedig megragadta az alkalmat, hogy rátérjen a következő kérdésre.

– Meg kell értenie, Saito ezredes, hogy nekünk megvannak a magunk módszerei, amelyeknek az előnyét remélhetőleg be is bizonyíthatom önnek, feltéve, hogy szabadon alkalmazhatjuk őket. Úgy véljük, hogy egy ilyen vállalkozás sikere majdnem kizárólag az alapvető munkálatok megszervezésétől függ. Ezzel kapcsolatban egy tervet ajánlok, amelyet jóváhagyásra ön elé terjesztek.

Ekkor az ezredes ismertetni kezdte a munka megszervezésének tervét, amelyen két napig dolgozott a törzskarával. A terv aránylag egyszerű volt, alkalmazkodott a helyzethez, s mindenféle szakértelmet tökéletesen kihasznált. A munka egészét Nicholson ezredes irányította, a japánokkal szemben őt terhelte minden felelősség. Reeves századosra rábízták valamennyi előkészítő elméleti kérdés kidolgozását, s azonfelül mint műszaki tanácsadóra a kivitelezés támogatását. Hughes őrnagy, aki megszokta az emberek mozgatását, vállalati igazgatóféle lett, az ő kezében összpontosult az egész végrehajtás. Közvetlen parancsnoksága alatt álltak a csapattisztek, akiket csoportvezetőkkel léptettek elő. Létesítettek egy adminisztrációs részleget is, ennek élére legjobb számvevő őrmesterét állította az ezredes. Az ő feladata volt az összeköttetés biztosítása, a parancsok továbbítása, a normák ellenőrzése, a szerszámok kiosztása és karbantartása stb.

– Erre a részlegre feltétlenül szükség van – jegyezte meg mellesleg az ezredes. – Javaslom, Saito ezredes, hogy ellenőriztesse az alig egy hónapja kiadott szerszámok állapotát. Valóságos botrány...

– Határozottan ragaszkodom hozzá, hogy ezeket az alapelveket jóváhagyják – mondta fejét felütve Nicholson ezredes, miután leírta az új szervezet valamennyi fogaskerekét, és elmagyarázta, milyen indítókok bírták rá a szervezet létesítésére. – Egyébként rendelkezésére állok további

felvilágosításokkal is, ha kívánja, és biztosítom, hogy minden javaslatát lelkiismeretesen megvizsgáljuk. Egyetért a rendszabályok egészével?

Saitónak nyilván szüksége lett volna néhány további felvilágosításra, de az ezredes olyan tiszteletet követelő tekintéllyel ejtette ki a fenti szavakat, hogy a japán önkéntelenül is újabb beleegyező mozdulatot tett. Egyszerű fejbólintással teljes egészében elfogadta tehát a tervet, amely minden japán kezdeményezést kiküszöbölt, őt pedig csaknem jelentéktelen szerepre kárhoztatta. Eggyel több megalázkodás már nem számított. Minden áldozatba beletörődött, csak hogy leverjék végre annak az átkozott hídnak a cölöpjeit, amelytől a léte függött. Kelletlenül, akarata ellenére megint hozzájárult a nyugatiak különös előkészületeihez, hogy meggyorsítsa a munka kivitelezését.

Nicholson ezredest felbátorították első győzelmei, s folytatta:

– Még egy fontos kérdés következik, Saito ezredes: a szükséges határidők kérdése. Bizonyára megérti, hogy a vasútvonal meghosszabbítása többletmunkával jár. Ráadásul az új barakkok felépítése...

– Mire valók az új barakkok? – tiltakozott Saito. A hadifoglyok nyugodtan gyalogolhatnak egy-két mérföldet, hogy elérjék a munkahelyet.

– Megbízom a munkatársaimat – válaszolta türelmesen Nicholson ezredes –, hogy mindkét megoldást áttanulmányozzák. Arra az eredményre jutottak...

Reeves és Hughes számításai világosan bebizonyították, hogy a gyaloglással elvesztegetett órák végösszege sokkal több, mint az új tábor felállításához szükséges idő. Saito megint meghátrált a bölcs nyugati előrelátás érvei előtt. Az ezredes tovább beszélt:

– Másrészt máris több mint egy hónapot elvesztegettünk olyan bosszantó félreértések következtében, amelyekről nem tehetünk. Hogy a megszabott időpontra befejezhessük a hidat, amiről kezeskedem, ha a következő javaslatomat is elfogadja, azonnal neki kell látni a fák kivágásának és a gerendák előkészítésének, közben pedig más munkacsapatok részben a vasútvonalon, részben a barakkokon dolgoznak. Csakhogy Hughes őrnagy becslése szerint, s neki nagyon sok tapasztalata van munkaerőkérdésekben, ilyen körülmények közt nem lesz elég emberünk rá, hogy a munkát az előírt határidőre elvégezzük.

Nicholson ezredes egy pillanatra eltűnődött a figyelmes érdeklődéssel telített csendben, majd erélyes hangon folytatta:

– Hallgassa meg, Saito ezredes, a javaslatomat. Az angol katonák túlnyomó részét azonnal a hídnál fogjuk felhasználni. Mindössze egy kis munkacsapatot irányíthatunk a vasútvonalhoz, megkérem tehát önt, adja

kölcsön a japán katonákat e csoport megerősítésére, hogy ez az első részmunka mielőbb elkészüljön. Azt hiszem, jó volna, ha az új tábornok is az ön emberei építenék fel. Jobban értenek a bambusz megmunkálásához, mint a mieink...

E pillanatban Cliptonon erőt vett időnként visszatérő ellágyulási rohamainak egyike. Előzőleg többször is úgy érezte, hogy szíves örömet megfojtaná parancsnokát. Most viszont le nem tudta venni a tekintetét a kék szempárról, amely először a japán ezredesre szegeződött, majd, nagy ártatlanul, tanúskodásra szólította fel a gyülekezet valamennyi tagját, egyiket a másik után, mint aki elvárja tőlük, hogy helyeseljék méltányos kérését. Az orvos lelkét egy pillanatra megérintette a gyanú, hogy e látszólag átlátszó homlok mögött Machiavellihez méltó ravaszság van születőben. Gondterhelten, szenvedélyesen, elkeseredetten fürkészte a derűsen nyugodt arc minden vonását, s eszeveszett elszántsággal próbálta felfedezni rajta valamilyen álnok, titkos gondolat ismertetőjelét. Pár pillanat múlva csüggedten lehorgasztotta a fejét.

"Lehetetlenség! – döntötte el magában. – Minden szava őszinte. Igazán arra törekedett, hogy megtalálja a munka meggyorsításának legjobb módját."

Újra felemelte a fejét, hogy megfigyelje Saito viselkedését, s kissé megvigasztalódott. A japán arca olyan volt, mint a megkínzott emberé, aki elért ellenálló képessége végső határáig. A szégyen és a düh halálra gyötörte; de eltűrte, hogy lépre csalják a kérlelhetetlen érvek sorozatával. Nem sok esélye volt a visszavágásra. A lázadás és a megadás közt ingadozva végül is megint engedett. Botorul abban bizakodott, hogy a munkálatok előrehaladásával majd csak visszanyeri tekintélye egy kis részét. Még mindig nem vette tudomásul, hogy a nyugati bölcsesség a megalázkodás milyen veszélyével fenyegeti. Clipton megjósolta, hogy nem lesz képes újra felmászni a lemondások lejtőjén.

A maga módján tette le a fegyvert. Durva hangon japán nyelvű parancsokat zúdított nagy hirtelen a kapitányaira. Az ezredes elég gyorsan beszélt ahhoz, hogy egyedül ő érthesse meg, javaslatát tehát saját ötleteként adta elő, és ellentmondást nem tűrő parancsok formájában közölte. Amikor befejezte, Nicholson ezredes rátért az utolsó részletkérdésre, amely viszont olyan kényes volt, hogy egész figyelmét igénybe vette.

– Hátravan még, hogy megállapítsuk a vasúti töltésen dolgozó emberei normáját, Saito ezredes. Először egy köbméterre gondoltam, hogy megóvjam őket a túlságosan nagy fáradtságtól, de ön talán illendőnek

tartaná, hogy azonos legyen az angol katonák normájával. Ez különben is előnyös versengést támasztana...

– A japán katonák normája *két* köbméter lesz! – tört ki Saito. – Már ki is adtam a parancsot!

Nicholson ezredes rábólintott.

– Ebben az esetben, nézetem szerint, a munka gyorsan fog haladni... Nincs több mondanivalóm, Saito ezredes. Csak annyi, hogy köszönöm a megértését. Uraim, ha senkinek sincs több észrevétele, azt hiszem, hogy az ülést bezárhajthatjuk. Holnap az elfogadott alapelvek értelmében kezdjük meg a munkát.

Felállt, tisztelgett, és méltóságteljesen visszavonult; elégedettséggel töltötte el, hogy feltett szándéka szerint irányította a vitát, diadalra vitte a bölcsességet, és nagy lépéssel jutott közelebb a híd megépítéséhez. Ügyes taktikusnak bizonyult, s tisztában volt vele, hogy a lehető legcélszerűbben vonultatta fel erőit.

Clipton együtt távozott vele, s elkísérte a kunyhójukig. Hogy ezek milyen kótyagosak, sir! – mondta az orvos, s különös pillantást vetett rá. – Ha meggondolom, hogy nélkülünk iszapra építették volna a hídjukat, s az összedőlne a csapatokkal és lőszerrel megrakott vonatok terhe alatt!

Szeme furcsa fényben égett, miközben ezeket a szavakat mondta; de az ezredes rendíthetetlen maradt. A szfinx nem árulhatta el nem létező titkát.

– Ugye? – felelte komolyan. – Csakugyan olyanok, amilyenek mindig is gondoltam őket; nagyon primitívek, egy gyermekkorát élő nép fiai, akiket túl gyorsan vontak be a civilizáció mázával. Valóban semmit sem tanultak, ami egy kis elmélyedést kívánna. Ha magukra hagyjuk őket, egy lépést sem tehetnek előre. Nélkülünk még ma is a vitorlás hajók korszakában élnének, s egyetlen repülőgépük sem volna. Igazi gyerekek... S ráadásul még elbizakodottak is, Clipton! Amikor ilyen jelentős építkezésről van szó! Higgyc el nekem: ezek legfeljebb lánhidak készítésére képesek.

4

Lehetetlenség összehasonlítani egy hidat – ahogy azt a nyugati civilizáció elképzei – azokkal az alkalmi tákolmányokkal, amelyeket a japán katonák szoktak építeni az ázsiai kontinensen. S nincs hasonlóság az építési módszerek tekintetében sem. Voltak persze a japán császárságnak is szakképzett mérnökei, de ezeket nem engedték ki az anyaországból. Az

elfoglalt területeken a hadsereget terhelte a felelősség az elvégzendő munkálatokért. A sebtében Thaiföldre vezényelt néhány szakértőnek nem volt sem tekintélye, sem különösebb felkészültsége, s többnyire szabad kezet adott a katonáknak.

Ez utóbbiak munkamódszerét, amely gyorsnak és – ezt el kell ismerni – bizonyos fokig eredményesnek bizonyult, a szükség diktálta, amikor a meghódított országokban előnyomulás közben a visszavonuló ellenség által elpusztított hidakra bukkantak. A lényege abból állt, hogy mindenekelőtt bevertek két sor cölöpöt a folyó medrébe, majd e tartóelemekre gerendák kibogozhatatlan szövevényét illesztették – tervszerűtlenül, hozzáértés nélkül, a statika törvényeinek tökéletes mellőzésével, s e gerendákat főleg azokon a pontokon erősítették meg, amelyek a közvetlen tapasztalat tanúsága szerint gyöngének mutatkoztak.

Erre az elnagyolt felépítményre, amely néha nagy magasságot is elért, két párhuzamos sorban jókora gerendákat fektettek le, ezek voltak az egyedüli fadarabok, amelyeket többé-kevésbé szögletesre faragtak, s ezek tartották a síneket. Ezzel a hidat befejezettnek minősítették. A pillanatnyi követelményeknek mindenesetre megfelelt. Nem volt sem korlátja, sem járdája. Ha gyalogosok is használni akarták, a gerendákon egyensúlyozva kellett végigmenniük a mélység fölött, ami a japánoknak egyébként nagyon jól szokott sikerülni.

Az első szerelvény lassan, imbolyogva ment keresztül rajta. A mozdony néha kisiklott, amikor a túlsó partra ért, de a katonáknak egy emelővel felszerelt csapata rendszerint vissza tudta emelni a vágányra. A vonat folytatta útját. Ha túlságosan megrongálta a hidat, néhány újabb gerendával erősítették meg. A következő szerelvény hasonló módon zötyögött át. Az állványzat pár napig, pár hétig, esetleg pár hónapig is kitartott, aztán vagy elvitte egy áradás, vagy összedöntötte egy sorozatos, túl heves zötyögtetés. Mire a japánok türelmesen újra munkához láttak. Az építőanyagot a kimeríthetetlen dzsungel szolgáltatta.

A nyugati civilizáció módszere nyilvánvalóan nem ennyire egyszerű, s Reeves százados, aki e civilizáció egyik lényeges elemét, a technikát képviselte, szegyeiké volna magát, ha eltűri ezt a silány, tapasztalaton alapuló módszert.

De a nyugati technika, ami a hídépítést illeti, tenger sok kötelező feladatot ír elő, s ez felduzzasztja és megsokszorozza a kivitelezést megelőző műveleteket. Részletes tervet követel például, s e terv megrajzolásánál feltételezi, hogy eleve ismerik minden egyes gerenda keresztmetszetét és alakját, valamint a cölöpök beverési mélységét, és sok

más részletet. A keresztmetszet, az alak és a mélység már maga is bonyolult számításokat igényel, s ezek a felhasznált anyagok ellenállását és a talaj szilárdságát jelző számokon alapulnak. E számok viszont a szabványmintákra vonatkozó együtthatóktól függenek, amelyek a civilizált országokban táblázatokba vannak foglalva. A kivitelezés tehát feltételezi az egész kérdés *a priori* ismeretét, s a gyakorlati alkotást megelőző szellemi alkotás a nyugati géniusz egyik jelentős vívmánya.

A Kwai folyó partján Reeves százados nem rendelkezett táblázatokkal, de tapasztalt mérnök lévén, elméleti tudása lehetővé tette, hogy nélkülük is boldoguljon. Elegendő volt, hogy kissé előbből kezdje a munkát, s a számítások megkezdése előtt elvégezzen egy sor kísérletet néhány szabványsúlyú és -alakzatú mintadarabon, így könnyűszerrel kiszámíthatta az együtthatókat, amihez sebtében elkészített eszközöket használt, mert sűrgette az idő.

Nicholson ezredes hozzájárulásával, Saito aggodalmas és Clipton gúnyos tekintetétől követve, a kísérletekkel kezdte. Ezzel egyidőben megrajzolta a vasútvonal lehető legjobb tervvázlatát, s átadta kivitelezésre Hughes őrnagynak. Miután e gondját elvetette, és végre összeszedte a számításaihoz szükséges adatokat, hozzáfogott munkája legérdekesebb részéhez, a híd elméleti tervezéséhez és a tervrajz elkészítéséhez.

Ugyanolyan szakmai lelkiismeretességgel látott neki a tervezésnek, mint amikor annak idején Indiában a mesterségét folytatta, és hasonló terveket készített a kormány részére – de ráadásul lázas lelkesedéssel is, amit azelőtt hiába próbált átérezni, bár akkoriban megfelelő olvasmányokat is segítségül hívott (például a *Hidépítő*-et); a lelkesedés váratlan mármorként, hirtelen öntötte el, amikor meghallotta parancsnoka egyik elejtett megjegyzését:

– Tudja, Reeves, hogy én komolyan számítok magára. Maga itt az egyetlen műszakilag képzett ember, s én széles körű önállóságot biztosítok magának. Arról van szó, hogy bebizonyítsuk fölényünket ezeknek a barbároknak. Minden nehézséggel tisztában vagyok, hiszen ebben az isten háta mögötti országban hiányoznak a szükséges eszközök; de annál elismerésre méltóbb lesz az eredmény.

– Számíthat rám, sir – felelte Reeves, váratlanul lelkesülten. – Ön meg lesz elégedve, s ők is látni fogják, mire vagyunk képesek.

Egész életében erre az alkalomra várt. Mindig arról ábrándozott, hogy belevág egy nagy munkába, anélkül, hogy állandóan tartania kellene az ügyintéző hivatalok zaklatásától, s kétségbe kellene esnie a munkájába

beavatkozó tisztviselők miatt, akik papírizú igazoló jelentéseket követelnek tőle, akik azon törik a fejüket, hogy a takarékoság ürügyén hogyan gáncoskodhatnának, és akik semmivé teszik eredeti alkotásra irányuló erőfeszítéseit. Itt senkinek sem tartozik számadással, csak az ezredesének. Az viszont jóindulatot tanúsít iránta; ragaszkodik ugyan a szabályokhoz s bizonyos elengedhetetlen formákhoz, de legalább megértő, s nem engedi, hogy a hidépítés terén befolyásolják a hitel és a politika szempontjai. Ráadásul makulátlan jóhiszeműséggel beismerte, hogy nem ért a műszaki dolgokhoz, s kijelentette, hogy szabad kezet kíván adni beosztottjának. Igaz, hogy a munka nehéz, és hiányoznak az eszközök, de ő, Reeves, buzgalmával pótolni fogja ezeket a hiányosságokat. Már elfogta az ihlet, amely magasra szítja a lélek alkotó tüzet, s nagy, emésztő lángjai minden akadályt elhamvasztanak.

E pillanattól kezdve egyetlen perc pihenőt sem engedélyeztek neki a napok. Mindenekelőtt gyorsan felskiccelte a híd vázlatát, ahogyan gyakran megjelent lelki szemei előtt, míg a folyót nézte: négy sor szigorúan igazodó, méltóságteljes cölöp, arányos és merész felépítmény, amely több mint száz láb magasra emelkedik a víz fölé, újszerűen összeillesztett hevederfákból (ezt az eljárást ő találta ki, de annak idején hiába próbálta elfogadtatni a konzervatív indiai kormányzattal), megbízható rácsos korláttal szegélyezett, széles pályatest, amelyen nemcsak az átvezető síneknek jut hely, hanem mellettük a gyalogosok és járművek számára fenntartott úttestnek is.

Amikor ezzel megvolt, nekilátott a számításoknak és a diagramoknak, majd a végleges tervrajznak. Sikerűit szereznie egy többé-kevésbé megfelelő papírtekercset japán kollégájától, aki néha nesztelenül mögéje lopózott, s a születő művet szemlélve, nem tudta leplezni rémült csodálatát.

Megszokta, hogy pillanatnyi pihenő nélkül hajnaltól alkonyatig dolgozzék, míg csak rá nem jött, hogy túl gyorsan telik az idő; míg csak szorongva észre nem vette, hogy a nappalok túl rövidek, s nem készülhet el tervével a maga megszabta határidőn belül. Ekkor Nicholson ezredes közbenjárásával engedélyt kapott Saitótól, hogy takarodó után is lámpát égethessen. Ettől kezdve estéit, sőt néha éjszakáit is a híd tervrajzának elkészítésére fordította: ott ült billegő zsámolyán, nyomorúságos bambuszágyát asztalnak használta, rajzlapját egy saját kezűleg, szeretettel legyalult táblára szögezte, és a parányi olajmécses fényénél – mely a kunyhót undok bűzével árasztotta el szakszerűen tologatta végtelen óvatossággal kifaragott fejes- és háromszögvonalzóját.

Szerszámaint csak azért tette le, hogy egy másik papírlapot kapjon fel, s

lázás számításokat végezzen mindenféle négyzetlábakkal; kimerítő napjai után álmát is feláldozta, hogy tudománya testet öltjön a műben, amely arra volt hivatva, hogy bebizonyítsa a nyugati fölényt: hogy testet öltjön a hídban, amely a Bengál-öböl felé diadalmasan előnyomuló japán vonatokat fogja hordozni.

Clipton eleinte azt hitte, hogy a nyugati *modus operandi* kötelező feladatai (először a munkafolyamatok megszervezése, aztán a műszaki megoldások türelmes kutatása és az ezzel kapcsolatos töprengések) valamicskével jobban fogják késleltetni a híd kivitelezését, mint a japánok rendszertelen tapasztalati tudása. De hamarosan el kellett ismernie, hogy hiába reménykedett, sőt nagyot tévedett, amikor a Reeves-féle lámpa miatt álmatlanul töltött éjszakákon kigúnyolta ezeket az előkészületeket. Kezdte belátni, hogy elragadtatta magát, amikor nagyon is felszínes kritikával illette a civilizált eljárásokat, és ez azon a napon történt, amikor Reeves átadta Hughes őrnagynak teljesen kész tervrajzát, s a kivitelezés Saito legderülátóbb álmait is felülmúló gyorsasággal megindult.

[* Eljárásmód.]

Reeves nem tartozott azok közé az emberek közé, akiket maradéktalanul elbűvölnek a jelképes előkészületek, s akik a végtelenségig halogatják a megvalósítás időszakát, mert az anyag rovására minden energiájukat a szellemnek szentelik. Egyik lábával mindig a valóság talaján állt. S különben is, ha arra kerekedett kedve, hogy kissé túl sokáig keresse elméletileg a tökéletességet, és elvont számok ködébe burkolja a hidat, ott volt Nicholson ezredes, aki visszatérítette a helyes útra. Ez utóbbi rendelkezett azoknak a parancsnokoknak reális józanságával, akik sohasem tévesztik szem elől a kitűzött célt és a rendelkezésükre álló eszközöket, és gondoskodnak róla, hogy alárendeltjeik megtalálják az eszmény és a gyakorlat harmonikus arányát.

Az ezredes jóváhagyta az előzetes kísérleteket, de csak azzal a feltétellel, hogy gyorsan befejezik őket. Jó szemmel nézte a tervrajz készítését is, s részletesen elmagyaráztatta magának a Reeves leleményes tehetségének köszönhető újításokat. Mindössze ahhoz ragaszkodott, hogy a százados ne dolgozza agyon magát.

– Sokra megyünk vele, Reeves, ha belebetegszik. Ne felejtse el, hogy az egész munkának maga a motorja.

Mégis hegyezni kezdte a fülét, és hangot adott a józan észnek azon a napon, amikor Reeves tűnődő arccal felkereste, hogy kifejtse bizonyos kétélyeit...

– Van egy problémám, sir, amely nyugtalanít. Nem hiszem, hogy

figyelembe kellene vennünk, de szükségem van az ön jóváhagyására.

– Miről van szó, Reeves? – kérdezte az ezredes.

– A fatörzsek szárításáról, sir. Egyetlen komoly hidat sem szabad frissen vágott fatörzsekből építeni. Előzőleg ki kell tenni őket a levegő hatásának.

– Mennyi ideig kellene szárítani a fát, Reeves?

– Fajtája válogatja, sir. Egyes fajtáknál nem árt, ha tizennyolc hónapig, vagy akár két évig is szárítjuk.

– Ez lehetetlen, Reeves – mondta az ezredes indulatosan. – Mindössze öt hónapunk van.

A százados bünbánóan horgasztotta le a fejét.

– Sajnos, ezt én is tudom, sir, s éppen ez ejt kétségbe.

– És mi a hátránya, ha nyers fát használunk?

– Bizonyos fafajták megvetemednek, sir, és hasadékok, rések keletkezhetnek, miután összeillesztettük őket... Egyébként nem mindenfajta fára áll ez; a szilfa például alig vetemedik meg. Én természetesen olyan fákat választottam, amelyek e tekintetben hasonlóak a szilfához... A London Bridge szilfapillérei hatszáz évig kitartottak, sir.

– Hatszáz évig! – kiáltott fel Nicholson ezredes. Szemében láng gyúlt ki, s önkéntelenül a Kwai folyó felé fordult. – Hatszáz évig, ez már valami, Reeves!

– Ó, ez kivételes eset, sir. Itt aligha számíthatunk többre ötven-hatvan évnél. Talán még annyira sem, ha a fa rosszul szárad.

– Vállalnunk kell ezt a kockázatot, Reeves – jelentette ki az ezredes meggyőződéssel. – Használjon nyers fát. Nem valósíthatjuk meg a lehetlent. Ha szemünkre vetnek valamilyen hibát, elég azt felelnünk: elkerülhetetlen volt.

– Értem, sir... Van még egy problémám: azt hiszem, sir, hogy a kreozotról, ami rovarkár ellen védi a gerendákat, le kell mondanunk. A japánoknak nincs kreozotjuk. Előállíthatnánk persze valamilyen póanyagot... Gondoltam is rá, hogy falepároló készüléket szerkesztek. A dolog elképzelhető, bár némi időt venne igénybe... Érett megfontolás után mégis ellene vagyok.

– Miért, Reeves? – kérdezte Nicholson ezredes, akit elbűvöltek a technikai részletkérdések.

– Bár a vélemények megoszlanak, a legkiválóbb szakértők nem ajánlják a kreozot használatát, ha a fát nem szárították ki eléggé. A kreozot konzerválja a nedvességet, mármint a fanedvet, s ez gyors penészedést idézhet elő.

– Akkor lemondunk a kreozot használatáról, Reeves. Értsen meg jól. Nem bocsátkozhatunk erőnket meghaladó vállalkozásokba. Nem szabad elfelejtenünk, hogy erre a hídra már a közeljövőben szükség lesz.

– Ettől a két kérdéstől eltekintve, most már biztos vagyok benne, hogy képesek leszünk műszaki szempontból elfogadható és eléggé tartós hidat építeni.

– Pontosan erről van szó, Reeves. Jó úton jár. Eléggé tartós és műszaki szempontból elfogadható hídról van szó. Szóval hídról, és nem holmi förtelmes tákolmányról. És ez nem csekélység. Ismétlem, hogy teljes bizalommal vagyok maga iránt.

Amikor Nicholson ezredes magára hagyta műszaki tanácsadóját, elégedettség töltötte el, hogy sikerült egyetlen rövid mondattal meghatározni a kitűzött célt.

5

Shears – vagyis "*Number one*",* ahogy a thaiföldi partizánok nevezték a magányos tanyán, ahol a 316-os különítmény tagjai rejtőzködtek – szintén az a típusú ember volt, aki sok töprengést és nagy figyelmet szentel a módszeres előkészületeknek. Parancsnokai becsülését is annak köszönhette, hogy az akciót megelőző időszakban óvatosság és türelem jellemezte, a cselekvés órájában pedig gyorsaság és határozottság. Wardenről – Warden professzorról, a helyetteséről – ugyancsak azt tartották, s nem alaptalanul, hogy ha kedvezőek a körülmények, semmit sem bíz a véletlenre. Ami a csoport harmadik tagját és benjámínját, Joyce-ot illette, aki még nem felejtette el a "Plastic & Destructions Co. Ltd." calcuttai szakiskolájában végzett tanfolyamot, ő, fiatal kora ellenére is, megfontoltnak látszott, és Shears nem vetette meg tanácsait. A bennszülöttek kunyhójában, ahol két helyiséget tartottak fenn számára, a naponta ismétlődő értekezleteken tüzetesen megvitattak minden érdekes ötletet, és alaposan megvizsgálták minden javaslatot.

[* Egyes számú.]

A három bajtárs ezt az estét is vitatkozással töltötte egy térkép körül, amelyet Joyce egy bambuszrúdra akasztott.

– Ez itt a vasútvonal hozzávetőleges vázlata, sir – mondta. – Értesüléseink csaknem megegyeznek egymással.

Joyce-ot, aki civilben műszaki rajzoló volt, azzal bízták meg, hogy egy nagyléptékű térképre jegyezze fel a burma-thaiföldi vasútról szerzett értesüléseket.

Sok fontos adatuk volt. Amióta – éppen egy hónapja – ejtőernyővel szerencsésen földet értek a kijelölt helyen, számos szerteágazó kapcsolatot sikerült kiépíteniük. Thaiföldi ügynökök fogadták őket, hogy elhelyezzék ezen a vadászok és csempészek otthonául szolgáló kis tanyán, amely, minden közlekedési útvonaltól távol, szinte beleveszett a dzsungelbe. A lakosság gyűlölte a japánokat. Shears, bár hivatalból gyanakvó természetű volt, lassanként meggyőződött házigazdái hűségéről.

Feladatuk első részét sikeresen teljesítették. Titokban kapcsolatba léptek több falusi elöljáróval. Önkéntesek vállalkoztak támogatásukra. A három tiszt megkezdte kiképzésüket. Beavatták őket a 316-os különítmény fegyvereinek használatába. E fegyverek közül a "plasztik" volt a legfontosabb, ez a puha, barna, agyagként gyúrható massa, amelyet a nyugati világ vegyészeinek több egymást követő nemzedéke türelmesen felruházott az addig ismert robbantószerkek valamennyi erényével, valamint néhány újjal is.

– Nagyon sok híd van, sir – folytatta Joyce –, de a legtöbb, azt hiszem, aligha érdekes. Itt a jegyzékük, Bangkoktól Rangoonig. Ezt csak pontosabb értesülések módosíthatják.

A "sir" Shears őrnagynak, vagyis "*Number one*"-nak szólt. Bár a 316-os különítményben szigorú fegyelmet tartottak, a különleges feladatokkal megbízott csoportokban nem ragaszkodtak a formaságokhoz, Shears tehát több ízben is nyomatékosan kérte Joyce kadétot, hogy mellőzze a "sir"-t. De ebben a kérdésben nem talált meghallgatásra. A civil életből magával hozott szokás – így gondolta Shears – Joyce-ot mindig visszatérítette ehhez a formasághoz.

De Shearsnek mindeddig nem volt oka megbánni, hogy a calcuttai iskolában Joyce-ot választotta – részben az oktatók osztályzatai, részben a fiatalember megjelenése alapján, főleg pedig azért, mert bízott saját szimatában.

Az osztályzatok jók voltak, a kiértékelések hemzsegték a dicséretektől. Kiderült, hogy Joyce kadét, aki – mint a többiek – önként jelentkezett a 316-os különítménybe, mindig tökéletesen megfelelt, s ahol csak megfordult, mindenütt rendkívüli jó szándékról tett tanúságot: "ez már önmagában is valami" – gondolta Shears. A törzslapján az volt, hogy rajzolómérnök, egy nagy ipari és kereskedelmi vállalat alkalmazottja, nyilvánvalóan kis fizetésű alkalmazottja. Shears kísérletet sem tett rá, hogy erről többet is megtudjon. Úgy vélekedett, hogy minden szakmából vezethet út a "Plastic & Destructions Co. Ltd."-hez, s hogy ami elmúlt,

elmúlt.

Ezzel szemben Joyce valamennyi kiváló tulajdonsága sem győzte volna meg Shears őrnagyot, hogy őt válassza az expedíció harmadik tagjául, ha nem fedezett volna fel benne más, nehezebben értékelhető tulajdonságokat is, amelyek tekintetében csakis saját benyomásaira szokott hagyatkozni. Találkozott már olyan önkéntesekkel, akik kitűnően szerepeltek a kiképzőtáborban, de idegeik képtelenek voltak elviselni bizonyos feladatokat, amelyeket gyakran megkövetelt a 316-os különítményben teljesített szolgálat. Gyengeségükért egyébként nem neheztelt rájuk. Shearsnek megvolt a maga véleménye ezekről a kérdésekről.

Magához rendelte tehát kiszemelt fegyvertársukat, hogy tisztába jöjjön bizonyos lehetőségekkel. Megkérte barátját, Wardent, hogy vegyen részt a megbeszélésen, mert ilyen döntésnél érdemes volt figyelembe venni a professzor véleményét. Joyce tekintete mindjárt megtetszett neki. A fiatalember valószínűleg nem rendelkezett rendkívüli testi erővel, de jó egészségnek örvendett, és kiegyensúlyozottnak látszott. A feltett kérdésekre adott egyszerű és közvetlen válaszai azt bizonyították, hogy van valóságérzéke, sohasem téveszti szem elől a kitűzött célt, és tökéletesen megérti, mit várnak tőle. Ráadásul valóban sugárzott a szeméből a jóindulat. Amióta különböző célzásokból tudomást szerzett egy kockázatos vállalkozásról, szemlátomást égett a vágytól, hogy elkísérje a két rangidős tisztet.

Shears ekkor olyan kérdést hozott szóba, amelyet különösen fontosnak tartott, s amelynek valóban megvolt a jelentősége.

– Bírná-e használni ezt a fegyvert? – kérdezte.

S egy keskeny, hosszú tört mutatott neki. Ez a tört hozzá tartozott a 316-os különítmény különleges feladatokkal megbízott tagjainak felszereléséhez. Joyce nem jött zavarba. Azt felelte, hogy megtanították e fegyver kezelésére, s az iskola tanterve értelmében bábukon is kipróbálta. De Shearst ez nem elégítette ki.

– Nem így értettem. Azt akartam mondani: biztos-e benne, hogy *bírna* használni, igazából és hidegvérrel? Sokan tudják, de nem bírják.

Joyce megértette. Szótlanul tündődött, majd komolyan válaszolta:

– Ezt a kérdést már én is feltettem magamnak, sir.

– Ezt a kérdést már maga is feltette magának? – ismételte meg Shears, és kíváncsi pillantást vetett rá.

– Valóban, sir. Be kell vallanom azt is, hogy sok gondot okozott nekem. Megpróbáltam elképzelni...

– És akkor?

Joyce csak néhány pillanatig habozott.

– Az igazat megvallva, sir, remélem, hogy szükség esetén e tekintetben is megállom a helyemet. Igazán remélem, de nem válaszolhatok feltétlen igennel. Mindent meg fogok tenni, sir, ami tőlem telik.

– Sohasem volt alkalma rá, hogy a valóságban is kipróbálja, igaz?

– Soha, sir. A mesterségem nem kedvezett efféle gyakorlatoknak – felelte Joyce szinte mentegetőző hangon.

Magatartásából annyi őszinte sajnálkozás áradt, hogy Shears akarata ellenére elmosolyodott. Warden hirtelen beleszólt a beszélgetésbe.

– A fiú láthatólag azt képzei, Shears, hogy az én mesterségem különösképpen előkészíti az embert az ilyen munkára. Merthogy én a keleti nyelvek tanára vagyok! Vagy a magáé, aki lovastiszt!

– Nem éppen ezt akartam mondani, sir – dadogta Joyce, és elvörösödött.

– Azt hiszem – zárta le a kérdést bölcselkedve Shears –, hogy az ilyen munkát, ahogy maga nevezi, csakis nálunk végezheti alkalomadtán egy volt oxfordi diák és egy hajdani lovastiszt... vagy akár egy műszaki rajzoló is, miért ne?

– Vegye fel. – Mindössze ezt a szükségzavú tanácsot adta Warden a megbeszélés után. Shears hallgatott rá. Némi megfontolás után ő maga sem volt túlságosan elégedett a fiú válaszaival. Ugyanúgy óvakodott az olyan emberektől, akik túlbecsülték, mint akik lebecsülték magukat. Azokat kedvelte, akik már előzetesen képesek felismerni valamely vállalkozás kényes kérdéseit, eléggé előrelátóak, hogy felkészüljenek rájuk, és van annyi fantáziájuk, hogy elképzeljék őket – feltéve, hogy nem bénulnak meg tőlük. Induláskor tehát elégedett volt a csoportjával. Ami Wardent illette, őt már régóta ismerte, és nagyon pontosan tudta róla, mit "bír" elvégezni.

Sokáig tanulmányozták elmerülten a térképet, miközben Joyce egy pálcával sorra mutogatta a hidakat, és felsorolta különös ismertetőjeleiket. Shears és Warden figyelmesen hallgatta; arcuk meglepően feszült volt, bár betéve tudták a kadét összefoglalóját. A hidak mindig hatalmas érdeklődést keltettek a "Plastic & Destructions Co. Ltd." valamennyi tagjában, s ez az érdeklődés már-már misztikus jellegű volt.

– Maga itt egyszerű bürükről beszél nekünk, Joyce mondta Shears. – Ne felejtse el, hogy nagy csapásra készülünk.

– Csak a rend kedvéért említettem őket, sir. Valójában, azt hiszem, három híd érdekes csak igazán.

Nem minden híd volt egyaránt méltó a 316-os különítmény figyelmére. "Number one" osztotta Green ezredes véleményét, hogy legyenek

óvatosak, s a vasútvonal elkészülte előtt ne ébresszenek gyanút a japánokban különféle csekély horderejű akciókkal. Úgy döntött tehát, hogy a csoport egyelőre nem hívja fel a figyelmet jelenlétére, s megelégszik azzal, hogy szálláshelyén összegyűjti a bennszülött ügynököktől eredő értesüléseket.

– Ostobaság volna mindent elrontani csak azért, hogy elszórakozzunk két-három teherautó felrobbantásával mondogatta néha, hogy türelemre intse társait. – Azzal kell kezdenünk, hogy nagy csapást mérünk rájuk. Erre van szükségünk, ha tekintélyt akarunk kivívni magunknak az országban a thaiföldieknél. Várjuk meg, amíg a vasútvonalon megindulnak a vonatok.

Mivel feltette magában, hogy "nagy csapással" kezdi, nyilvánvalóan szóba sem jöhettek holmi jelentéktelen hidacsák. Első színre lépésük eredményének kárpótlást kell nyújtania az előkészületek megkívánta hosszú tétlenségért, és egyes-egyedül is sikerrel kell koronáznia kalandos vállalkozásukat – még ha a körülmények összejátszása folytán több nem következik is. Shears tudta: sohasem lehet kijelenteni, hogy az éppen folyamatban levő akciót követi majd egy eljövendő másik is. Ezt a nézetét nem közölte senkivel, két bajtársa mégis megértette, de e hátsó gondolat felfedése nem nyugtalanította Warden, a hajdani professzort, akinek racionális szelleme helyeselte parancsnoka felfogását és előrelátását.

Szemlátomást nem idegesítette Joyce-ot sem, s nem hűtötte le lelkesedését, amelyet a "nagy csapás" kilátása keltett benne. Ellenkezőleg: mintha még jobban fellelkesítette és arra ösztökélte volna, hogy ifjúsága minden erejét összpontosítsa erre a valószínűleg egyedülálló alkalomra, erre a nem remélt célra, amely ragyogó világítótoronyként hirtelen bukkant fel előtte, a siker vakító sugárzását vetítette a múltra és a jövő örökkévalóságára, s varázslatos fénybe borította mindaddig szürke félhomályba burkolózó életútját.

– Joyce-nak igaza van – mondta a mindig szófukar Warden. – Minket három híd érdekel csak. Az egyik a 3-as számú tábor mellett van.

– Azt hiszem, hogy ezt végleg el kell ejtenünk – jelentette ki Shears. – A nyílt terep nem alkalmas akcióra. Ráadásul síkság veszi körül. Mindkét part alacsony. Nagyon könnyű volna helyreállítani.

– A második a 10-es számú tábor közelében található.

– Ezen érdemes gondolkoznunk, csakhogy Burmában van, ahol nem számíthatunk a bennszülött partizánok együttműködésére. Azonkívül...

– A harmadik, sir – mondta sietve Joyce, észre sem véve, hogy belevágott parancsnoka szavába –, a harmadik a Kwai folyó hídja. Itt nyoma sincs az előbb említett hátrányoknak. A folyó négyszáz láb széles,

és magas, meredek partok közt folyik. Csak két-három napi járásra van a tanyáinktól. A környék gyakorlatilag lakatlan, és dzsungel borítja. Észrevétlenül megközelíthető, s van ott egy magas hegy is, ahonnan az egész völgy áttekinthető. Nagyon messze fekszik minden fontos várostól. A japánok különös gondot fordítanak építésére. Az összes többi hídnál szélesebb, s négy sor cölöp tartja. Ez a legjelentősebb és legelőnyösebb fekvésű vasúti híd az egész vonalon.

– Úgy látom, hogy alaposan áttanulmányozta ügynökeink jelentéseit – jegyezte meg Shears.

– Nagyon világosak, sir. Az a benyomásom, hogy a híd...

– Elismerem, hogy az a híd a Kwai folyón valóban figyelemre méltó – mondta Shears a térkép fölé hajolva. Kezdő létére elég jól ítélte meg a helyzetet. Green ezredes és jómagam ugyancsak felfigyeltünk erre az átkelőhelyre. De értesüléseink egyelőre nem elég határozottak, vannak talán más helyek, amelyek kedvezőbbek az akcióra... És hol tart ennek a híres hídnak a kivitelezése, Joyce? Elvégre úgy beszél róla, mintha már látta volna.

6

A kivitelezés jól haladt. Az angol katona természeténél fogva szeret dolgozni, és zokszó nélkül túri a szigorú fegyelmet, ha bízik parancsnokaiban, és ha minden reggel világosan látja, hogy idegrendszere egyensúlyának biztosítására bőségesen meríthet testi erejéből.

A Kwai folyó melletti táborban a katonák fenntartás nélkül becsülték Nicholson ezredest. Ki ne becsülte volna hősieles ellenállása után? A rájuk rótt feladat különben sem volt olyan, hogy megzavarta volna a fejüket. Tehát rövid ideig tétováztak csak, miközben igyekeztek megérteni parancsnokuk igazi szándékait, majd komolyan nekifeküdtek a munkának, s miután már tanúságot tettek róla, milyen leleményesek a szabotázsban, most mohó vággyal próbálták bizonyítani, milyen ügyesek az építőmunkában. Nicholson ezredes egyébként minden esetleges félreértést eloszlatozott: először is beszédet tartott, amelyben nagyon világosan megmagyarázta, mit vár a katonáitól, aztán szigorú büntetést szabott ki néhány visszaeső bűnösre, aki nem értette meg őt. De ezek még csak nem is haragudtak rá, annyira indokoltnak találták a megtorlást.

– Higgye el, én jobban ismerem ezeket a fiúkat, mint maga – vágott vissza egy napon az ezredes Cliptonnak, aki tiltakozni bátorkodott valami feladat ellen, mert túl keservesnek találta a hiányosan táplált és

egészségre rossz állapotban levő emberek szempontjából. – Harminc évembe került, míg megismertem őket. Semmi sem árt jobban a moráljuknak, mint a tétlenség, s testi erejük nagymértékben a moráljuktól függ. Egy unatkozó hadsereg már eleve elvesztette a háborút, Clipton. Engedje meg nekik, hogy szunyókáljanak, s meglátja, hogy egészségtelen szellem lesz úrrá rajtuk. De töltsen ki fárasztó munkával napjuk minden percét, s biztosítva van a jókedv és a jó egészség.

– "Dolgozzatok vidáman" – dörmögte álnokul Clipton. – Ez Yamashita tábornok jelszava is.

– Nem buta jelszó ez, Clipton. Habozás nélkül át kell vennünk az ellenség elveit, ha jók... Ha az embereimnek nem volna munkájuk, magam találnék ki számukra! De, szerencsére, itt a hidunk.

Clipton, mivel nem talált olyan kifejezést, amely híven tolmácsolhatná lelkiállapotát, beírta azzal, hogy balgán megismételte:

– Igen, itt a hidunk.

Az angol katonák egyébként maguktól is belefáradtak a jól végzett munka ösztönös örömét gátló állásfoglalásukba és viselkedésükbe. Még mielőtt az ezredes közbelépett, sokan már kényelmetlen kötelességnek tartották felforgató tevékenységüket, s egyesek, parancsait meg sem várva, lelkiismeretesen foglalkoztatták karjukat és szerszámukat. Nyugati természetükből fakadt, hogy a mindennapi kenyér fejében becsületes és jelentékeny erőfeszítést fejtsenek ki, s angolszász vérük arra készítette őket, hogy erőfeszítésük célja konstruktív, állandó és szilárd legyen. Az ezredes nem tévedett megítélésükben. Új politikája erkölcsi megkönnyebbülést szerzett nekik.

Minthogy a japán katona is fegyelmezett és munkabíró; másrészt Saito megfenyegette az embereit, hogy levágatja a fejüket, ha nem bizonyulnak jobb munkásoknak az angoloknál, a két pályaszakaszt gyorsan elkészítették, s közben az új tábor barakkjait is felépítették, és lakhatóvá tették.

Körülbelül erre az időre Reeves is befejezte tervrajzát, és átadta Hughes őrnagynak. Ekkor ez utóbbi is porondra lépett, és megmutatta, mire képes. Hála szervezőképességének és emberismeretének, valamint annak a tapasztalatának; hogy e kettőt, sokféleképpen kombinálva, hogyan lehet többé-kevésbé hatékonyan párosítani, a gyárigazgató már az első napokban kézzelfogható eredményeket ért el.

Hughes első tennivalója az volt, hogy a rendelkezésre álló munkaerőt különböző csoportokba ossza, és mindegyiket más-más feladattal bízza

meg: az egyik a favágást folytatta, a másik a fatörzsek nagyolását végezte, a harmadik a gerendákat fűrészelte, az egyik legnagyobb létszámú brigád a cölöpöket verte le, a többi pedig a felső szerkezeten és a hídpályán munkálkodott. Néhány csoport, amely Hughes elképzelése szerint nem tartozott éppen a lényegtelenek közé, különböző munkálatokra specializálódott, például állványzatok építésére, anyagmozgatásra, a szerszámok élesítésére, vagyis a tulajdonképpeni munka számára másodlagos műveletekre, csak hogy a nyugati előrelátás ezeknek is ugyanolyan jelentőséget tulajdonított – és nem alaptalanul –, mint a közvetlen termelőmunkának.

Ezek az intézkedések ésszerűek voltak, és eredményesnek is bizonyultak, mint mindig, ha nem viszik túlzásba őket. Miután előkészítettek egy csomó cölöpöt, és felépítették az első állványokat, Hughes bevette a pillérepítő brigádot. A brigád feladata gyötrelmes volt, neki jutott az egész vállalkozás legnehezebb és leghálátlanabb része. Hathatós gépi segédeszközök hiányában az újdonsült hidépítők kénytelenek voltak ugyanazt az eljárást alkalmazni, mint a japánok, vagyis súlyos cölöpverőt ejteni a cölöpök fejére, s ezt a műveletet mindaddig ismételni, amíg azok szilárdan bele nem fűrődtek a folyó medrébe. A verőkos nyolc-tíz láb magasból lezuhant, majd egy kötél- és csigarendszer segítségével ismét felemelkedett, aztán újra lehullt – végeérhetetlenül. A cölöp minden ütésre egy hüvelyk végtelen kis részével süllyedt csak mélyebbre, mert a talaj nagyon kemény volt. A munka kimerítőnek és elkésztetőnek bizonyult. Eredménye nem mutatkozott egyik percről a másikra, s a kötelet húzó, majdnem meztelen embercsoport képe elháríthatatlanul felidézte a rabszolgamunka komor hangulatát. A brigád parancsnokságát Hughes egyik legjobb főhadnagyára, Harperra bízta, egy erélyes emberre, aki csengő hangon skandálva a ritmust, bárkinél jobban magával bírta ragadni a hadifoglyokat. Hála buzgóságának, az emberek lelkesedéssel végezték a gályarabokhoz méltó munkát. A japánok csodálkozó szeme előtt hamarosan négy párhuzamos vonal ívelt az árral dacolva a bal part felé.

Clipton fejében egy pillanatra megfordult az a gondolat, vajon nem fogják-e az első tartócölöp leverését valamilyen ünnepélyes aktussal emlékezetessé tenni, de csak néhány nagyon egyszerű, jelképes gesztusra került sor. Nicholson ezredes beérte azzal, hogy ő maga is megragadta a verőkos egyik kötelét, s tíz-tizenkét ütés idejéig teljes erejéből, példamutatóan húzta.

Mihelyt a pillérepítő brigád kellő előnyt szerzett, Hughes munkába

állította a felső szerkezeten dolgozó csapatokat. Mögöttük más csoportok következtek, ezek készítették el a hídpályát, vagyis a széles úttestet és a két korlátot. A különféle műveleteket olyan jól összehangolták, hogy e perctől kezdve matematikai szabályszerűséggel haladt a munka.

A részletmunkák iránt érzéketlen szemlélő, aki ráadásul rabja az általános fogalmaknak, az talán egy természetes szintézisre jellemző, megszakítás nélküli folyamatot fedezett volna fel a híd kibontakozásában. Ilyen benyomása támadt Nicholson ezredesnek is. Elégedett szemmel követte ezt a folyamatos materializálódást, s könnyen elvonatkoztatta az elemi műveletek poros valóságától. Csak az egész tudott hatást gyakorolni szellemére, a végeredmény, amely sűríti és mintegy jelképezi azt a rengeteg elkeseredett erőfeszítést és megszámlálhatatlan tapasztalatot, amire egy fajnak szüksége van, amíg évszázadokon át fokozatosan el nem jut a civilizációig.

Néha Reeves is hasonló megvilágításban látta a hidat. Álmélkodva figyelte, hogyan magasodik a víz fölé, és hogyan ível át a folyón, miután szinte azonnal elérte teljes szélességét; az alkotás kézzelfogható formáját méltóságteljesen beágyazta a tér három dimenziójába, és a thaiföldi vad hegyek tövében csodálatos módon megtestesítette alkotója elgondolásainak és kutatásainak megtermékenyítő erejét.

Saitót is elbűvölte a mindennapi csoda varázsa. Minden erőfeszítése ellenére is csak alig tudta eltitkolni döbbenetét és csodálatát. Meglepetése természetes volt. Minthogy még nem sajátította el, főleg pedig nem elemezte a nyugati civilizáció kifinomult ismertetőjegyeit, Nicholson ezredes nagyon helytálló megjegyzése szerint nem is tudhatta, hogy a rend, a szervezetség, a számok fölötti töprengés, a jelképes ábrázolás a papíron és az emberi tevékenység szakszerű összehangolása mennyire elősegíti, s végső fokon mennyire meggyorsítja a végrehajtást. Az ilyen szellemi vajúdas értelme és haszna mindig is idegen marad a primitív embereknek.

Ami Cliptont illette, ő végleg meggyőződött eredendő naivságáról, s alázatosan felmérte, milyen nagy szégyent vallott, amikor gúnyolódva fogadta azt az elképzelést, hogy a modern ipari módszereket a Kwai folyó hídjának építésére is alkalmazhatják.

Minthogy mindig tárgyilagosságra törekedett, szíve mélyén belátta vétkét, s kis lelkifurdalást is érzett, hogy ennyire nem volt körültekintő. Beismerte, hogy a nyugati világ módszerei ezúttal is tagadhatatlan eredményekhez vezettek. E megállapítását általánosítva, végül olyan következtetést vont le, hogy ezek a módszerek nyilvánvalóan "mindig"

hatékonyak, és mindig "eredményesek". A kritika, amivel néha illetik őket, ebben az esetben nem elég méltányos, ő maga is, mint előtte annyian, engedett az őt megkísértő könnyű gúnyolódás nyomorult ördögének.

A híd pedig napról napra növekedett nagyságban és szépségben, s hamarosan elérte, majd elhagyta a Kwai folyó közepét. Ekkor már mindenki nyilvánvalónak tartotta, hogy a japán főparancsnokság által kiszabott határidő előtt el fog készülni, s egy percig sem késlelteti a hódító hadsereg diadalútját.

HARMADIK RÉSZ

1

Joyce egy hajtásra felhőrpintette a feléje nyújtott pohár pálinkát. Nem nagyon látszott rajta, milyen gyötrelmes expedíción vett részt. Elég fürgé volt, szeme élénken csillogott. Még le sem vette fura thaiföldi viseletét, amelyben Shears és Warden csak nehezen ismerte fel, amikor máris közölni akarta küldetésének legfontosabb eredményeit.

– Tervünk megvalósítható, sir, ebben biztos vagyok, nehéz munka lesz, az igaz, nem szabad ámítanunk magunkat, de megvalósítható, és feltétlenül kifizetődő. Az erdő sűrű, a folyó széles. A híd szakadék fölött vezet. A partok meredek. A vonatot csak komoly technikai eszközökkel lehet kiemelni.

– Kezdje az elején – mondta Shears. – Vagy inkább zuhanyozna előbb?

– Nem vagyok fáradt, sir.

– Hagyja békében – morogta Warden. – Nem látja, hogy beszélni akar? Nagyobb szüksége van rá, mint a pihenésre.

Shears elmosolyodott. Joyce nyilvánvalóan ugyanúgy égett a türelmetlenségtől, hogy elmondja beszámolóját, mint ő maga, hogy meghallgassa. Amennyire lehetett, kényelmesen elhelyezkedtek a térkép előtt. A mindig előrelátó Warden egy második pohár italt nyújtott bajtársának. A szomszéd szobában a fiatalember két vezetője, két thaiföldi partizán kuporgott a földön a tanya néhány lakója kíséretében. Már bele is kezdtek halkán az expedíció történetébe, s hízalgő megjegyzéseket tettek a gondjaikra bízott fehér ember viselkedéséről.

– Az utazás kissé fárasztó volt, sir – kezdte Joyce. Három éjjel gyalogoltunk a dzsungelben, és milyen utakon! De a partizánok nagyszerűen beváltak. Egyenesen felvezettek, ahogy megígérték, egy bal parti hegycsúcsra, ahonnan belátni az egész völgyet, a tábort és a hidat. Tökéletes figyelőállás volt.

– Remélem, senki sem látta.

– Ettől ne tartson, sir. Csakis éjszaka mentünk, s akkor olyan sötét volt, hogy az egyik vezető vállán kellett tartanom a kezemet. Nappalra sűrű bozótba húzódtunk be, hogy kedvét szegjük a kíváncsiskodóknak. A vidék egyébként olyan vad, hogy nem is lett volna szükség rá. Egy élő lelket sem láttunk, amíg meg nem érkeztünk.

– Rendben van – mondta Shears. – Folytassa!

Míg hallgatta, "*Number one*" észrevétlenül aprólékos vizsgálatnak vetette alá Joyce kadét magatartását, s igyekezett pontosan megfogalmazni magában a fiatalemberről lassan kialakuló véleményét. A felderítő útnak kettős jelentősége volt számára, mert azt is lehetővé tette, hogy megítélje, mire képes fiatal beosztottja, ha magára van utalva. A visszatérése után szerzett első benyomása kedvező volt. A bennszülött vezetők elégedett arckifejezését is jó jelnek tekinthette. Shears tudta, hogy az ilyen mellékes szempontokat sem szabad elhanyagolni. Joyce-ot persze felizgatta egy kicsit, amit látott, amiről be kellett számolnia, és a visszahatás is, amelyet szállásuk viszonylag békés hangulata váltott ki belőle az elindulás óta folyton fenyegető számtalan veszély izgalma után. De azért szemlátomást eléggé uralkodott magán.

– A thaiföldiek nem csaptak be minket, sir. Az a híd csakugyan szép...

A nagy csapás időpontja úgy közeledett, ahogy nőtt a sín pár a töltésen, amelyet ezer szenvedés árán építettek a szövetséges hadifoglyok Burmában és Thaiföldön. Shears és két társa napról napra nyomon követte a vasútvonal kibontakozását. Joyce órákat töltött vele, hogy a legfrissebb értesülések alapján kiegészítse és kijavítsa vázlatát. Minden héten vastag vörös vonallal jelölte meg a befejezett pályaszakaszokat. A vonal most már majdnem megszakítás nélkül húzódott Bangkoktól Rangoonig. A különösen érdekes részeket keresztekkel jelezte. Az egyes vasúti hidak adatai kartonokra voltak feljegyezve, s a rendszerető Warden aprólékos pontossággal vezette napról napra a nyilvántartást.

Minél tökéletesebben és pontosabban ismerték a vasútvonalat, annál ellenállhatatlanabban vonzódtak a Kwai folyó hídjához, amelyre kezdettől fogva rengeteg csábító tényező hívta fel a figyelmüket. A hidak mindig különösen foglalkoztatták képzelőerejüket, s ezúttal valósággal megbűvölte őket a kedvező körülmények kivételes bősége, ami máris megkönnyítené gépiesen felvázolt tervük kidolgozását; e tervben összekeveredett a "*Plastic & Destructions Co. Ltd.*"-re jellemző tárgyilagosság és fantázia. Az ösztön és az ész egyaránt arra készítette őket, hogy a Kwai folyó hídjára – és ne egy másikra – összpontosítsák becsvágyuk és reményeik hatóerejét. A többi hidat is lelkiismeretesen megvizsgálták, előnyeiket megvitatták, de a Kwai folyóé végül is természetesen és magától értetődően került előtérbe mint vállalkozásuk nyilvánvaló célja. A nagy csapás – amely eleinte homályos, elvont fogalom volt, s csak álmaikban létezett – testet öltött, méghozzá szilárd, térben elhelyezett, tehát sebezhető formában, amely ki van téve az emberi alkotásokat fenyegető valamennyi csapásnak,

mindenféle rongálódásnak, különösen pedig a megsemmisülésnek.

– Ez nem a légierőnek való munka – mondta egyszer Shears. – Egy fahidat nem könnyű a levegőből lerombolni. A bombák, még ha célba találnak is, legfeljebb két-három pillérközt zúznak szét. A többi csak meginog. A japánok hevenyészve kijavítják, hiszen mesterei ennek a tudománynak. Mi, egyedül mi vagyunk képesek nemcsak arra, hogy levegőbe röptűsük a hidat, hogy a víz színéig leborotváljuk a pilléreket, hanem hogy éppen abban a pillanatban idézzük elő a robbanást, amikor átmejj rajta egy vonat. Ilyenkor az egész szerelvény a folyóba zuhan, jóvátehetetlen károk keletkeznek, nem marad egyetlen használható gerenda sem. Egyszer láttam már efféle pályafutásom során. A forgalom hetekre leállt. Pedig az civilizált országban történt, ahol az ellenség emelőgépeket hozatott. Itt, higgyék el, kénytelenek lesznek áthelyezni a vonalat, és teljesen újjáépíteni a hidat... Arról nem is beszélve, hogy rakományostul elveszítenek egy vonatot. Pokoli látvány lesz! Én már szinte látom is.

Szinte mindnyájan látták már e csodálatos látványt. A nagy csapásnak ettől fogva szilárd kerete volt, amelyet kitölthetett a képzelet. Hol sötét, hol színes képek sora népesítette be Joyce álmait. Az előbbieket a sötétségben folyó előkészületekre vonatkoztak, az utóbbiak olyan ragyogó képpel fejeződtek be, hogy a kadét rendkívüli pontossággal meg tudta különböztetni a legapróbb részleteket is: a vonat elindul a szakadék fölött, amelynek mélyén a dzsungel két tömör fala közt a Kwai folyó csillog. Joyce keze görcsösen fog egy billentyűt. Szeme egy bizonyos pontra mered a híd közepén. A mozdony és a pont közti távolság gyorsan fogy. A billentyűt a kedvező pillanatban kell lenyomni. Már csak néhány láb van hátra, már csak egy... keze a kellő pillanatban tétovázás nélkül megfeszül. A lelkében épült kísértethídon már rég megkereste és megtalálta azt a jelet, amely a híd hosszának felét mutatja!

– Sir – szólalt meg nyugtalanul egy napon –, csak a repülők meg ne előzzenek!

– Üzentem nekik, és megkértem, hogy ne avatkozzanak bele – felelte Shears. – Remélem, hogy békében fognak hagyni.

A várakozás ideje alatt számtalan értesülés halmozódott fel a hídról, amelyet a partizánok kémleltek ki helyettük, egy közeli hegyről; ők maguk egyelőre nem közelítették meg, attól tartottak, hogy a környéken felfigyelhetnek egy fehér ember jelenlétére. Százszor leírták előttük, sőt a legügyesebb ügynökök le is rajzolták a homokba. Rejtekhelyükről nyomon követték az építkezést minden fázisát, s meglepetten tapasztalták a szokatlan rendszerességet és módszerességet, ami szemlátomást minden

mozdulatot szabályozott, és valamennyi jelentésből kiderült. Megszokták, hogy fecsegésekből hámozzák ki az igazságot. Hamarosan megállapították, hogy a thaiföldiek beszámolóit a csodálathoz hasonló érzés hatja át. A thaiföldiek nem voltak alkalmasak rá, hogy értékeljék Reeves százados bölcs technikai megoldásait, vagy a Nicholson ezredes ösztönzésére létrejött szervezettséget, de azt megértették, hogy ezúttal nem a szokásos japán stílusban készült, formátlan tákolmánnyal van dolguk. A primitív népek ösztönösen becsülik a művészetet és a tudományt.

– Az isten áldja meg őket! – mondta olykor türelmetlenül Shears. – Ezek egy második George Washington Bridge-et építenek... feltéve, hogy az embereink igazat beszélnek. Féltékennyé akarják tenni Jenki barátainkat!

A szokatlan szélesség, amely már szinte luxusszámba ment – a thaiföldiek állítása szerint a pályatest olyan széles volt, hogy két teherautó is elfért rajta a vágány mellett –, izgatta és nyugtalanította Shearst. Egy ilyen fontos építkezést bizonyára különleges gonddal őriznek. Másrészt talán stratégiai jelentősége is nagyobb, mint gondolta, s ennek megfelelően az akció sikere is nagyobb lesz.

A bennszülöttek gyakran beszéltek a hadifoglyokról is. Látták, ahogy csaknem meztelenül, megállás nélkül dolgoznak a perzselő napon, őreik felügyelete alatt. Ilyenkor egy pillanatra mind a hárman megfedkeztek vállalkozásukról, gondolataikat betöltötték szerencsétlen honfitársaik. Ismerték a japánok módszereit, s könnyen elképzelték, hogy egy ilyen munka elvégzése érdekében milyen kegyetlenkedésekre vetemedhetnek.

– Biztosan jobban éreznék magukat, sir – mondta egy napon Joyce –, ha legalább tudnák, hogy nem vagyunk messze, és a hidat sohasem fogják használni.

– Talán csakugyan jobb volna nekik – felelte Shears –, de semmiképpen sem akarok kapcsolatba lépni velük. Ezt nem tehetjük, Joyce. Mesterségünk megköveteli, hogy még barátaink előtt is titkolózzunk. Képzletük nyomban nekilódulna. Segíteni akarnának, s ezzel, éppen ellenkezőleg, mindent elronthatnának, amikor a maguk módján megpróbálnák szabotálni a hídépítést. Felriasztanák a japánokat, s feleslegesen szörnyű megtorlásoknak tennék ki magukat. Nem szabad bevonni őket terveinkbe. A japánoknak még álmukban se jusson az eszükbe, hogy a foglyok a cinkosaink lehetnek.

A Kwai folyó mellől rendszeresen érkező különös és csodálatos hírek egy napon hirtelen döntésre bírták a hitetlenkedő Shearst.

– Egyikünknek oda kell mennie, hogy a saját szemével lássa. A munka

vége felé közeledik, nem hagyatkozhatunk továbbra is ezeknek a derék embereknek a meséire, amelyeket fantasztikusnak találok. Maga megy, Joyce. Remek tréning lesz magának. Tudni akarom, milyen is igazából az a híd, érti? Melyek a pontos méretei? Hány pillére van? Hozzon nekem számokat. Hogyan lehet megközelíteni? Hogyan őrzik? Milyen lehetőség van az akcióra? Járjon el a legjobb belátása szerint, de ne mutogassa magát. Nagyon fontos, hogy meg ne lássák; ezt mindig tartsa szem előtt; de hozzon nekem pontos értesüléseket arról az átkozott hídról, az isten verje meg!

2

– Úgy láttam a távcsövön át, mint most önt, sir.

– Kezdje az elején! – ismételte meg Shears, bár nagyon türelmetlen volt.
– Beszéljen az útról!

Joyce egy este indult útnak két bennszülöttel, akik megszokták a nesztelen éjszakai kirándulásokat, elvégre elég sokszor csempészték már ópiumos iszákokat és cigarettával teli ládákat Burmából Thaiföldre. Határozottan állították, hogy ösvényeik biztonságosak, de mivel a vasútvonal közelében feltétlenül titokban kellett tartani egy európai ember jelenlétét, Joyce ragaszkodott hozzá, hogy thaiföldi parasztnak öltözik, s a bőrét bekeni egy barna készítménnyel, amelyet Calcuttában éppen ilyen célra kotyvasztottak.

Hamarosan meggyőződött róla, hogy vezetői nem hazudtak. Az igazi ellenség ebben a dzsungelben a szúnyoghad volt, meg a piócák, amelyek rátapadtak meztelen lábára, és felmásztak a testén; valahányszor végigsimított kezével a bőrén, érezhette ragadós érintésüket. Minden tőle telhetőt megtett, hogy legyőzze undorát, és megfeledkezzék róluk. Ez majdnem sikerült is. Éjszaka semmiképpen sem bírt szabadulni tőlük. Nem engedhette meg magának, hogy rágyújtson egy cigarettára, és lepörkölje őket, különben is teljes figyelmére szüksége volt, hogy el ne szakadjon a thaiföldiektől.

– Az út nehéz volt? – kérdezte Shears.

– Eléggé, sir. Mint már mondtam: a kezemet az egyik vezető vállán kellett tartanom. S ezeknek a derék embereknek igazán furá "ösvényeik" vannak!

Három éjszakán át kénytelen volt dombokra felmászni és vízmosásokba leereszkedni. A patakok sziklás ágyát követték, amelyet itt-ott rothadó növényzet émelyítő szagú hordaléka torlaszolt el, s ő beléjük ütközve,

folyton újabb piócák nyüzsgő raját szedte fel. Vezetői éppen az ilyen utakat kedvelték, mert így biztosra vehették, hogy nem tévednek el. Hajnalig gyalogoltak. Amint derengeni kezdett, benyomultak a sűrű bozóthoz, s gyorsan ettek a főtt rizsből és a sült hússzeletekből, amit útravalóul hoztak. A két thaiföldi ezután lekuporodott egy fa tövébe; estig sercegő füstgomolyokat eregettek vízipipájukból, amelytől soha meg nem váltak. A maguk módján így pihenték ki nappal az éjszaka fáradalmait. Két szippantás közt néha elbóbiskoltak, de tartásukon ilyenkor sem változtattak.

Joyce viszont ragaszkodott az alváshoz, hogy kímélje erejét, mert minden kedvező tényezőt ki akart használni, amitől küldetése sikere függött. Azzal kezdte, hogy megszabadult a testét borító piócáktól. Némelyik már jóllakottan magától levált gyaloglás közben, s csak egy kicsi, fekete véralvadék maradt a helyén. A többiek, a félig jóllakottak, dühödten ragaszkodtak zsákmányukhoz, amelyet a háború viszontagságai vetettek a thaiföldi dzsungelbe. A cigaretta parazsától a duzzadó test összehúzódott, vonaglott, végül pedig elengedte áldozatát, és lepottyant a földre; ott pedig Joyce két kő között szétmorzsolta. Aztán lefeküdt egy vékony sátorlapra, s nyomban elaludt; de a hangyák nem sokáig hagyták pihenni.

A bőrét borító alvadt vércseppek vonzásának engedve, ezt a pillanatot választották, hogy fonálszerű, fekete és vörös menetszlopokban megközelítsék. Joyce hamarosan megtanulta, hogy már első érintésükre megkülönböztesse őket, még csak fel sem kellett teljesen ébrednie. A vörösökkel nem volt mit tenni. Amikor belemartak a sebhelyekbe, mintha izzó harapófogóval csíptek volna bele. Egyetlenegy is elviselhetetlen volt, s a hangyák csapatostul érkeztek. Arra kényszerült, hogy átengedje a terepet, más helyet keressen, s ott pihenjen, amíg újra ki nem szimatolják, s újra meg nem támadják. A feketék, különösen a nagy feketék, elviselhetőbbek voltak. Ezek nem csíptek, s érintésük csak akkor ébresztette fel, amikor már ellepték a sebeit.

Ennek ellenére mindig eleget tudott aludni; eleget ahhoz, hogy az est leszálltával képes legyen megmászni olyan csúcsokat, amelyek tízszer magasabbak és százszor meredekebbek voltak a thaiföldi hegyeknél. Megrészegette a gondolat, hogy önmagára van utalva ezen a felderítő úton, amely első lépés a nagy csapás megvalósításához. Nem kételkedett benne, hogy az ő akarától, az ő ítélőképességétől, az expedíció folyamán tanúsított viselkedésétől függ a végső siker, s ez a bizonyosság kimeríthetetlen erőforrásokat mozgósított benne. Tekintetét le nem vette

többé az elképzelt hídról, a látomásról, amely tartósan beférkőzött álmai világába, s amelynek már pusztá szemlélése olyan titokzatos és korlátlan hatalmat adott leghétköznapibb mozdulatának is, mintha a győzelem érdekében tett dicső erőfeszítés lett volna.

A testet öltött híd, a híd a Kwai folyón, hirtelen tárult elébe, amikor valamennyinél fárasztóbb kapaszkodó után felért egy hegyre, ahonnan az egész völgyet be lehetett látni. Hosszabb ideig gyalogoltak, mint az előző éjszakákon, s a nap már felkelt, mire megérkeztek a thaiföldiek által jelzett figyelőállásba. Úgy fedezte fel a hidat, mintha repülőgépen ült volna; pár száz méterrel alatta egy világos pántlika feszült a vízen, két erdő rengetege közt, s éppen olyan távolságra volt tőle jobb kéz felől, hogy kivehette a hídpályát alkotó gerendák mértani szabályosságú rácsozatát. Jó darabig semmi mást nem is látott a lábánál elnyúló képből; nem látta a vele szemben, a túlparton elhelyezett tábort, sem a munkájuk körül sürgölődő hadifoglyok csoportjait. A figyelőállás eszményi volt, tökéletes biztonságban érezte magát. A japán őrzékek nyilván nem kockáztatják meg, hogy átgázoljanak a hegyet a folyótól elválasztó ingoványon.

– Úgy láttam, mint most önt, sir. A thaiföldiek nem túloztak. A méretei tekintélyesek. Jól van megépítve. Egészen más, mint a többi japán híd. Itt van néhány vázlat; de ez még semmi...

Első pillantásra felismerte. Izgatottságát, amely a testet öltött látomás előtt elfogta, nem a meglepetés okozta, hanem éppen ellenkezőleg, a megszokottan ismerős látvány. A híd valóban olyan volt, mint amilyennek képzeletben megépítette. Először aggodalmasan, majd fokozódó bizalommal ellenőrizte. Egészében a díszlet is megfelelt képzelőereje és vágyai türelmes építőmunkájának. Mindössze néhány részlet különbözött. A víz nem csillogott, pedig ő csillogónak látta. Iszapos volt. Az első pillanatban őszintén bosszankodott miatta, de megvigasztalta egy gondolat: ez a tökéletlenség kedvez céljaiknak.

Két napon át láthatatlanul lapult a bozótban, s távcsövön át mohón figyelte és tanulmányozta a nagy vállalkozás eljövendő színhelyét. Fejébe véste az összképet és valamennyi részletét, jegyzeteket készített, s egy vázlaton megjelölte az ösvényeket, a tábort, a japán barakkokat, a folyó hajlatait, sőt, az itt-ott kiemelkedő nagy sziklákat is.

– Az ár nem túl erős, sir. A folyóval egy kis csónak vagy egy jó úszó is meg tud birkózni. A víz iszapos... A hídon kociút is van... és négy sor cölöp tartja. Láttam a foglyokat, amint verőkossal süllyesztik egyre mélyebbre a cölöpöket. Az angol hadifoglyokat... Már majdnem elérték a

bal partot, sir, ahol a figyelőállás van. Mögöttük más munkacsapatok haladnak. Talán már egy hónapon belül elkészül a híd... A felépítmény...

Megfigyelései most már olyan bőségben törtek ki belőle, hogy nem tudta tervszerűen folytatni beszámolóját. Shears hagyta, hadd csapongjon, nem szakította félbe. Ráér a konkrét kérdésekkel, ha Joyce már befejezte.

– A felépítmény mértani szabályosságú gerendarácsozat, amelyet nyilván tökéletesen megszerkesztettek. A gerendákat rendesen lenagyolták és összeillesztették. A távcsövön még magukat az illesztéseket is láttam... Rendkívül gondos munka ez, sir... és jól megalapozott munka, nem szabad ámítanunk magunkat. Nemcsak arról van szó, hogy szét kell törnünk néhány ácsgerendát. Ott helyben végiggondoltam, sir, melyik lenne a legbiztosabb és egyben a legegyszerűbb megoldás. Azt hiszem, hogy a pilléreket kell megoldoznunk a vízben, illetve a víz alatt. A víz koszos. A robbanótölteteket senki sem fogja észrevenni, így az egész felépítmény egy csapásra összeomlik.

– Négy sor cölöp – szakította félbe tűnődve Shears. –Roppant munka. Vigye el az ördög! Miért nem tudták most is úgy építeni a hídjukat, ahogy szokták?

– Mekkora a távolság egy-egy sor cölöpjei közt? – kérdezte Warden, aki kedvelte a pontosságot.

– Tíz láb.

Shears és Warden szótlanul elvégezte ugyanazt a számítást.

– Hatvan lábnyi hosszúsággal kell számolnunk, ha biztosra akarunk menni – szólalt meg végül újra Warden. Ez soronként hat cölöpöt jelent, vagyis összesen huszonnégyet, ennyit kell "preparálnunk". Sokáig fog tartani.

– Egy éjszaka elvégezhetjük, sir, ebben biztos vagyok. A híd alatt nyugodtan dolgozhatunk. Elég széles hozzá, hogy tökéletesen elrejtjen minket. A cölöpökhöz verődő víz csobogása minden más zajt elnyom. Tudom, hogy így van...

– Honnan tudhatja, mi történik a híd alatt? – kérdezte Shears, kíváncsi tekintet vetve rá.

– Várjon, sir, még nem mondtam el mindent... Jártam ott...

– Járt ott?

– Meg kellett tennem, sir. Ön azt mondta, hogy ne menjek a közelébe, mégis kénytelen voltam rá, hogy beszerezhessek bizonyos fontos adatokat. A hegy túlsó lejtőjén leereszkedtem a figyelőállásból a folyópartra. Azt gondoltam, hogy nem szabad elszalasztanom az alkalmat. A thaiföldiek vaddisznócsapásokon vezettek le. Négykézláb kellett mennünk.

– Mennyi ideig tartott? – kérdezte Shears.

– Körülbelül három óráig, sir. Estefelé indultunk. Éjjel akartam a helyszínre érkezni. Kissé kockázatos volt persze, de a saját szememmel akartam látni...

– Néha nem árt, ha az ember nagyvonalúan értelmezi az utasításait – mondta "*Number one*" Wardenra pillantva. – Végül is sikerrel járt, nem igaz? Ez a fő.

– Nem láttak meg, sir. Körülbelül negyed mérfölddel a híd fölött értük el a folyót. Sajnos, van ott egy magányos bennszülött falucska. De mindenki aludt. A vezetőimet visszaküldtem. Ezt a felderítést egyedül akartam elvégezni. Bemásztam a vízbe, és hagytam, hadd sodorjon az ár.

– Az éjszaka világos volt? – kérdezte Warden.

– Eléggé. Hold nem volt, de felhők sem. A híd nagyon magas. Semmit sem láthatnak fentről...

– Tartsunk rendet – mondta Shears. – Hogyan ért a hídhoz?

– A hátamon fekve, sir, csak a szájam látszott ki a vízből. Fölöttem...

– Az isten áldja meg, Shears – dünnyögte Warden –, ilyen feladatoknál gondolhatna néha rám is.

– Azt hiszem, legközelebb elsősorban magamra fogok gondolni – dörmögte Shears.

Joyce olyan erősen átélte a jelenetet, hogy elragadtatása átragadt két társára; fájdalmas sajnálkozással gondoltak rá, hogy elmulasztották ezt a kétértelműséget.

Joyce hirtelen határozta el magát, hogy megkísérli ezt a kirándulást; mégpedig azon a napon döntött így, amikor a három éjszakai kimerítő gyaloglás után megérkezett a figyelőállásba. Nem bírta tovább várni. Miután szinte karnyújtásnyira megpillantotta a hidat, ujjával is meg kellett érintenie.

A vízen elnyúlva egyetlen részletet sem vett ki a partok tömör tömegéből, s minthogy jóformán nem is érzékelte, hogy magával ragadja az áramlás, egyetlen tájékoztató pontja volt csupán: a híd hosszú, vízszintes vonala. Feketén ugrott elő az égből. Minél közelebb én hozzá, annál hosszabb lett, annál jobban megközelítette a zenitét, s közben a feje fölött a csillagok sebesen igyekeztek összeolvadni vele.

A híd alatt majdnem tökéletes volt a sötétség. Sokáig várakozott mozdulatlanul, egy cölöpbe kapaszkodva, de a hideg víz sem enyhítette a lázát; szeme lassan-lassan áthatolt a homályon, s csodálkozás nélkül fedezte fel az örvények fölé emelkedő sima fatörzsek különös erejét. Most

új szemszögből látta a hidat, de így is megszokottan ismerős maradt.

– Meg lehet csinálni, sir, ebben biztos vagyok. A legjobb volna egy könnyű tutajon odaszállítani a tölteteket. Senki nem venné észre. Az emberek úsznának. A híd alatt nyugalom van. A sodrás nem túl erős, nem akadályozza, hogy az egyik cölöptől a másikig ússzunk. Szükség esetén oda is kötözhajjuk magunkat, nehogy elvigyen a víz... Egész hosszában végigúsztam a híd mentén. Megmértem, sir, a fatörzseket. Nem túl vastagok. Aránylag kevés robbanóanyag is elég lesz... a víz alatt... a víz zavaros, sir.

– Elég mélyen kell elhelyezni – mondta Warden. – Lehet, hogy azon a napon, amikor lecsapunk, tiszta lesz a víz.

Kipróbált minden szükséges mozdulatot. Több mint két óra hosszat tapogatta a cölöpöket, egy madzaggal méregette őket, felbecsülte a köztük levő távolságot, kiválasztotta azokat a fatörzseket, amelyek a legszörnyűbb katasztrófát idézik elő, ha összeroppannak, emlékezetébe vésett a nagy vállalkozás előkészítéséhez szükséges minden részletet. Két ízben is hallott súlyos lépteket, jó magasan a feje fölött. Egy japán őr rötta a híd deszkáit, ő egy cölöphöz simult, és várt. Az őr hanyagul végigsöpörte a folyót zseblámpájával.

– Odajutni nem egészen veszélytelen, sir, feltéve, ha lámpát gyűjtanak. De ha egyszer a híd alatt vagyunk, messziről meghalljuk a közeledésüket. A víz visszaveri a léptek zaját. Bőven lesz időnk, hogy elérjük a belső cölöpsorok egyikét.

– A folyó mély? – kérdezte Shears.

– Több mint két méter, sir. Lemerültem.

– Hogyan képzei magát a robbantást?

– Elmondom, sir. Azt hiszem, nem gondolhatunk arra, hogy az áthaladó vonat automatikusan idézze elő. A gyújtózsínort nem tudnánk álcázni. Mindennek a víz alatt kell lennie, sir... Jó hosszú elektromos vezetékre lesz szükség a folyó fenekén. A drót kivezet a partra, ott elrejtjük a bozót... mármint a jobb partra, sir. Esményi helyet találtam. Az őserdő egyik csücskét, ahol egy ember elbújhat és várhat. Van a fák közt egy rés, azon át jó kilátás nyílik a hídpályára.

– Miért a jobb partra? – szakította félbe Shears a szemöldökét ráncolva.

– Ha jól értettem, azon az oldalon van a tábor. Miért nem a másik partra, ahol a hegy lábát járhatatlan ingovány borítja, legalábbis maga azt mondta, s ahonnan minden nehézség nélkül vissza lehet vonulni?

– Pontosan így van, sir. De nézze meg még egyszer a vázlatot. A vasútvonal, miután széles ívet ír le, átfut a hídon, s a hegyet a folyó mentén

megkerülve, lefelé halad. A víz és a vasútvonal közt kiirtották a dzsungelt, megtisztították a terepet a bozótól. Nappal egyetlen ember sem bír ott elbújni. Sokkal hátrább kellene elhelyezkednie, a töltés másik felén, a hegy oldalában... A drót túl hosszú, sir, lehetetlen álcázni, amikor átvezetjük a sínek alatt, vagy legalábbis nagyon sok munkába kerül.

– Ez nem nagyon tetszik nekem – jelentette ki *"Number one"*. – És mién ne választanánk a bal partot a híd fölött?

– A part ott megközelíthetetlen a víz felől, sir: meredek szirtfal. Feljebb pedig ott van a bennszülött falucska. Ott is körülnéztem. Újra átkeltem a folyón, utána pedig a vasútvonalon. Csináltam egy vargabetűt, hogy fedett terepen maradjak, és újra a hídtól fölfelé haladtam. Nincs más megoldás, sir. Az egyetlen megfelelő rejtekhely a jobb parton van.

– Ejha! – kiáltotta Warden. – Maga egész éjjel a híd körül keringett?

– Körülbelül. De már pitymallat előtt újra a dzsungelben voltam. Délelőtt értem vissza a figyelőállásba.

– És a maga terve szerint – mondta Shears – az az ember, aki a rejtekhelyen lesz, hogyan fog elmenekülni?

– Három perc is elég egy jó úszónak, hogy átkeljen a folyón; nekem ennyi időre volt szükségem, sir, s a robbantás el fogja terelni a japánok figyelmét. Azt gondolom, hogy egy kis segélycsapat, amely a hegy tövében helyezkedik el, könnyen fedezhetné a visszavonulását. Ha aztán át tud jutni a nyílt terepen és a vasútvonalon, megmenekült, sir. A dzsungel lehetetlenné teszi, hogy eredményesen üldözzék. Biztosítom önt, hogy ez a legjobb terv.

Shears hosszan elgondolkozott, miközben Joyce vázlatai fölé hajolt.

– Ezt a tervet érdemes mérlegelni – mondta végül. Miután maga járt a helyszínen, nyilvánvalóan illetékes rá, hogy kifejtse a véleményét; s az eredmény megéri, hogy némi kockázatot vállaljunk... Mi mindent látott még a kakasülőjéről?

3

A nap már magasan járt, mire újra felmászott a hegy tetejére. A két vezető, aki még az éjjel visszatért, nyugtalanul várta. Alaposan kimerült. Végignyúlt a földön, hogy pihenjen egy órát, és csak este ébredt fel. Mentegetőzve vallotta be.

– Jól van... Feltételezem, hogy éjjel folytatta az alvást. Ennél okosabbat nem tehetett. S másnap reggel újra elfoglalta őrhelyét?

– Pontosan így történt, sir. Egy nappal tovább maradtam. Sok

megvizsgálivalóm volt még.

Miután az első napot az élettelen anyagnak szentelte, az élőlényeket is meg kellett figyelnie. Eddig megbabonázták a híd és a táj részletei, amelyek szorosan összefüggtek az elkövetkezendő akcióval, de most egyszerre feldúlta nyomorúságos rabszolgasorsra kárhozottat, szerencsétlen testvéreinek látványa, akiknek nyüzsgése betöltötte látcsöve látóterét. Jól ismerte a módszereket, amelyeket a japánok a táborokban alkalmaztak. A titkos jelentések egész sora részletezte a győztesek szakadatlan kegyetlenkedéseit.

– Tanúja volt kínos jeleneteknek? – érdeklődött Shears.

– Nem, sir; valószínűleg nem erre a napra voltak beütemezve. De igazán megrendített, amikor arra gondoltam, hogy hónapok óta dolgoznak így, ilyen éghajlat alatt, rossz kozszon, rossz barakkokban, ápolatlanul, s milyen büntetéseknek vannak kitéve!

Valamennyi csoportot szemügyre vette. Távcsovén át megvizsgált minden embert, s állapotuk megdöbbenette. *"Number one"* összeráncolta a szemöldökét.

– A mi munkánk nem engedélyezi a túlságos elérzékenyülést, Joyce.

– Tudom, sir, de ott mindenki csont és bőr... a szó szoros értelmében. Legtöbbjük tagjait sebek és fekélyek borítják. Vannak, akik alig vonszolják magukat. Mifelénk senkinek se jutna eszébe, hogy testileg ennyire elesett embereket munkára fogjon. Látnia kellett volna őket, sir! Majdnem elsírtam magam. Az a brigád, amely a köteleket rángatva veri be az utolsó cölöpöket!... Valóságos csontvázak, sir. Sohasem láttam még ilyen félelmetes jelenetet. A leggyalázatosabb bűn, amit velük csinálnak.

– Nyugodjon meg – mondta Shears. – Mindenért fizetni fognak.

– De be kell vallanom, sir, hogy csodáltam a foglyok magatartását. Bár nyilvánvalóan nagyon rossz bőrben vannak, egyikük sem látszik igazán letörtnek. Jól megfigyeltem őket. Becsületbeli kérdésnek tartják, hogy ügyet se vessenek öreik jelenlétére. Igen, sir, pontosan ezt a benyomást keltették bennem: úgy viselkednek, mintha a japánok ott se volnának. Napkeltétől napnyugtáig a munkahelyen tartózkodnak... mégpedig hónapok óta, s valószínűleg egyetlen pihenőnap nélkül... Mégsem látszanak kétségbeesettnek. Rongyaik ellenére, testi nyomorúságuk ellenére nem olyanok, sir, mint a rabszolgák. Láttam a tekintetüket.

Mindhárman elég sokáig hallgattak gondolataikba merülve.

– Az angol katona kimeríthetetlen erőforrásokkal rendelkezik a szerencsétlenségben – mondta végül Warden.

– Megfigyelt mást is? – kérdezte Shears.

– A tisztek, az angol tisztek, sir! Nem dolgoznak. Az embereiket vezénylik, s azok láthatólag sokkal többet adnak rájuk, mint az örökre. És egyenruhát viselnek.

– Egyenruhát!

– Rangjelzésekkel, sir. Felismertem az összes rangokat.

– A fenébe!... – kiáltotta Shears. – A thaiföldiek is jelentették ezt a részletet, de én nem akartam hinni nekik. A többi táborban, kivétel nélkül minden hadifoglyot megdolgoztatnak... Látott magas rangú tisztet is?

– Egy ezredest, sir. Biztosan Nicholson ezredest, akiről már hallottunk: megérkezésekor megkínózták. Állandóan a munkahelyen tartózkodik. Kétségtelenül a helyszínen akar lenni, hogy szükség esetén emberei és a japánok közé álljon; mert annyi szent, hogy feltétlenül voltak incidensek... Ha látta volna azoknak az őrszemeknek a magatartását, sir! Hiszen azok ruhába bújtatott majmok! Úgy csoszognak, úgy kacsáznak, hogy az már nem is emberi... Nicholson ezredes viszont meglepő méltósággal viselkedik... Igazi parancsnok, sir, ez a benyomásom róla.

– Kétségtelenül nem mindennapi tekintélyre és ritka tulajdonságokra vall, hogy ilyen körülmények közt is fenn tudja tartani a katonai szellemet – mondta Shears. – Magam is kalapot emelek előtte.

Joyce-nak más oka is volt a meglepetésre azon a napon. Míg elbeszélését folytatta, látszott rajta, hogy a többiekkel is szeretné megosztani csodálkozását és csodálatát.

– Egy alkalommal valamely távolabb dolgozó brigádból egy fogoly végigjött a hídon, hogy beszéljen az ezredessel. Hatlépésnyire tőle vigyázzba vágta magát, sir, abban a különös öltözékben. Egy cseppet sem volt nevetséges. Egy japán üvöltözve és a puskájával hadonászva közeledett feléje. Az az ember bizonyára engedély nélkül hagyta ott a csoportját. Nicholson ezredes különös pillantást vetett az örre, sir. Az egész jelenetet pontosan megfigyeltem. Az ör letett szándékáról, és eltávozott. Hihetetlen volt! De ez még semmi; valamivel napszállta előtt egy japán ezredes jött a hídra; valószínűleg Saito, akit félelmetes vadállatnak írtak le előttünk. Nem hazudok, sir, de tiszteletteljes tartással közeledett Nicholson ezredeshez... úgy van, tiszteletteljes tartással. Vannak bizonyos csalhatatlan jelei az ilyesminek. Nicholson ezredes tisztelgett elsőnek, de a másik sietve... majdnem félénken viszonzta, jól láttam! Aztán sétálgatni kezdtek egymás mellett. A japán úgy viselkedett, mintha alárendeltje volna, aki parancsokat kap. Ez a látvány örömmel töltötte el a szívemet, sir.

– Én sem mondhatom, hogy haragszom miatta – dörmögte Shears.

– Nicholson ezredes egészségére! – mondta hirtelen Warden, és felemelte a poharát.

– Igaza van, Warden, az ő egészségére! És annak az öt-hatszáz szerencsétlennek az egészségére, aki e miatt az átkozott híd miatt abban a pokolban él!

– Csak az a kár, hogy nem segíthetnek nekünk.

– Talán csakugyan kár, de ismeri az elveinket, Warden, egyedül kell cselekednünk... De beszéljünk még egy kicsit a hídról.

Egész este a hídról beszéltek, közben lázasan tanulmányozták Joyce vázlatait, s percenként megkérték, hogy tisztázzon bizonyos részleteket, amit az mindig, habozás nélkül, megtett. Képes lett volna emlékezetből lerajzolni a híd minden darabját, s leírni a folyó valamennyi örvényét. Nekiláttak a fiatalember által kieszelt terv megvitatásának, jegyzékbe foglaltak minden szükséges műveletet valamennyi részletével, s szenvedélyesen találgatták az előre nem látható akadályokat, amelyek az utolsó percben is felmerülhetnek. Aztán Warden magukra hagyta társait, hogy üzeneteket vegyen fel a szomszéd szobában elhelyezett rádióvevőn. Joyce egy pillanatig tétovázott.

– Sir – mondta végül –, hármunk közül én vagyok a legjobb úszó, s minthogy már a terepet is ismerem...

– Ezt majd később döntjük el – szakította félbe *"Number one"*.

Joyce-ot kezdte elhagyni az ereje; Shears akkor vette ezt észre, amikor tántorogva ment az ágya felé. Miután a harmadik napot is a bozót közt hasalva, leskelődéssel töltötte, éjjel nekivágott a hazavezető útnak, s egyhuzamban gyalogolt a szálláshelyig, legfeljebb enni állt meg egy-egy pillanatra. Maguk a thaiföldiek is csak nehezen bírták a rájuk erőltetett iramot. Azóta egyfolytában álmélkodva mesélgették, mennyire kifárasztotta őket a fiatal fehér ember.

– Pihennie kell – ismételte meg *"Number one"*. – Nincs értelme, hogy már most agyonhajszolja magát. Minden erejére szükségünk lesz még. Miért jött vissza olyan lóhalálában?

– A híd valószínűleg egy hónapon belül elkészül, sir. Joyce olyan hirtelen aludt el, hogy még az arcát felismerhetetlenné tevő festéket sem mosta le. Shears vállat vont, s nem próbálta felébreszteni. Egyedül maradt, s gondolataiba merülve igyekezett kiosztani a Kwai folyó völgyében lejátszandó jelenet szerepeit. Még nem határozott, amikor Warden visszatért, s átnyújtott neki néhány frissiben megfejtett rejtjeles üzenetet.

– Úgy látszik, Shears, hogy közeledik a határidő. A központ arról tájékoztat, hogy a vasútvonalat majdnem mindenütt befejezték, öt-hat hét múlva sor kerül az avatásra. Az első vonat zsúfolva lesz csapatokkal és tábormokkal. Kis ünnepségre készülnek... Jelentős lőszerkészletet is szállítanak. A helyzet egészen jól alakul. A központ jóváhagyja valamennyi kezdeményezését, és teljesen szabad kezet ad magának. A légierő nem fog beavatkozni. Naponta tájékoztatnak minket... A gyerek alszik?

– Ne ébressze fel. Megérdemel egy kis pihenést. Remekül feltalálta magát... Mi a véleménye, Warden? Gondolja, hogy "minden" esetben számíthatunk rá?

Warden csak némi gondolkozás után válaszolt.

– Rám jó benyomást tesz. "Előtte" persze semmit sem lehet biztosra venni, ezt maga ugyanolyan jól tudja, mint én. Értem, hogy mit akar mondani. Arra gondol, vajon képes-e pár másodperc vagy még rövidebb idő alatt súlyos döntést hozni, s végre tudja-e hajtani... De miért kérdezi?

– Azt mondta: "Hármunk közül én vagyok a legjobb úszó." És nem hencegett. Igaza van.

– Amikor beléptem a 316-os különítménybe – zsörtölődött Warden –, nem tudtam, hogy úszóbajnoknak kell lennem, ha főszerepet akarok játszani. A legközelebbi vakációmon tréningezni fogok.

– Egy pszichológiai szempontot is figyelembe kell vennünk. Ha nem teljesítem a kérését, oda az önbizalma, és hosszú ideig használhatatlan lesz. Ahogy maga mondta: "előtte" sohasem biztos az ember... ő sem az... a kinyilatkoztatásra vár, s közben emésztí magát... A legfontosabb, persze, hogy van-e ugyanannyi esélye a sikerre, mint nekünk. Azt hiszem, hogy van... s arra még több is, hogy megússza. Pár napon belül eldöntjük. Látni akarom, milyen bőrből lesz holnap. Egy darabig nem szabad a hídról beszélni vele... Nem nagyon szeretem, hogy annyira érzékenyült a hadifoglyok balsorsán... Ó, azt akarja mondani... tudom, tudom. Más dolog az érzélem, és megint más az akció. Mégis: hajlamos rá, hogy felizgassa magát... hogy mindent előre elképzeljen. Érti?... Egy kicsit túl sokat gondolkodik.

– Az ilyesféle munkánál nem lehet általános szabályt felállítani – mondta a bölcs Warden. – Néha a képzelőerő, sőt, a gondolkodás is hasznos. Nem mindig.

Nicholson ezredest is nyugtalanította a foglyok egészségi állapota, felkereste tehát a kórházat, hogy megvitassa az orvossal.

– Ez nem tarthat így tovább, Clipton – mondta komoly, majdhogynem szigorú hangon. – Nyilvánvaló, hogy súlyos betegen nem dolgozhat senki, de mindennek van határa. Maga a legénységem felét betegállományba helyezte! Mit gondol, hogyan fogjuk egy hónapon belül befejezni a hidat? Jól állunk, tudom, de még mindig sok a tennivaló, s ezekkel a csökkentett létszámú brigádokkal alig haladunk. Azok sem igazán erősek, akik még a munkahelyen vannak.

– Nézze meg őket, sir – mondta Clipton, aki e szavak hallatára csak nehezen bírt erőt venni magán, hogy megőrizze szokásos hidegvérét, és olyan tisztelettudó magatartást tanúsítson, amit az ezredek minden rendű és rangú beosztottjától megkövetelt. – Ha csak szakmai lelkiismeretemre vagy egyszerűen az emberiség szavára hallgatnék, nem a legénység felét nyilvánítanám munkaképtelennek, hanem az egészet; különösen, amikor ilyen munkáról van szó!

Az első hónapokban az építkezés gyorsított ütemben folyt, s csak azok az incidensek okoztak némi fennakadást, amelyeket Saito hirtelen hangulatváltozásai idéztek elő. A japán néha meggyőzte magát, hogy helyre kell állítania a tekintélyét, s a szeszből merített bátorságot, hogy úrrá legyen komplexusain; ilyenkor kegyetlen lett. De egyre ritkábban került sor efféle rohamokra, annyira nyilvánvaló volt, hogy a heves kirohanások ártanak a híd építésének. Sokáig lényegesen túlteljesítették a Hughes őrnagy és Reeves százados által kidolgozott ütemtervet, ami eredményes, bár nem súrlódásmentes együttműködésüknek volt köszönhető. Aztán az éghajlat, az előírt munka természete, az élelmezés és az életkörülmények aláásták az emberek egészségét.

Testi állapotuk egyre több nyugtalanságra adott okot. Húst nem kaptak, legfeljebb, ha a közeli bennszülött faluban egy-egy csenevész tehenet vásároltak, nem kaptak továbbá sem vajat, sem kenyeret, s étkezésük néha csak rizsből állt, a foglyok tehát lassanként a Joyce-ot megrendítő csontvázakká váltak. A gályarabhoz illő munka, amely abból állt, hogy az ember naphosszat húzta a kötelet, s magasba emelte a nehéz verőkost, amely aztán őrjítő zajjal újra meg újra visszazuhant, valóságos kínszenvedés volt a cölöpverő brigád tagjainak. A többiek sem jártak sokkal jobban, a legkevésbé azok, akik derékig vízben órákat töltöttek az állványokon, s tartották a cölöpöket, miközben a verőkos szakadatlan zuhogása majd megsiketítette őket.

A katonai szellem egyelőre viszonylag jó volt, hála az olyan

parancsnoknak, mint a lendületes Harper főhadnagy. A csodálatosan jó kedélyű és erélyes tiszt naphosszat nem unta meg, hogy kedélyes hangon, erőteljesen buzdítsa az embereit, s attól sem idegenkedett, hogy időnként, fáradságot nem kímélve, maga is munkához lásson: tiszt létére teljes erejéből húzta a kötelet, hogy könnyítsen a leggyöngébbeken. Alkalomadtán még a humorérzéküket is kielégíthették, például, amikor Reeves százados megjelent a tervrajzával, a mérő vonalzó javai, a szintezőjével és a többi, maga fabrikálta műszerével, s közvetlenül a víz színe fölött csúszkák egy ingadozó állványon, hogy elvégezze a méréseket, nyomában pedig ott csetlett-botlott a kis japán mérnök, aki egy pillanatra el nem hagyta, minden mozdulatát utánozta, s nagy komolyan számjegyeket írkált a jegyzőkönyvébe.

Mínthogy a tiszték magatartását az ezredes magatartása ihlette meg, végső fokon Nicholson erős kezétől függött a híd sorsa. Ezt ő is tudta. Jogos büszkeség töltötte el, mint minden parancsnokot, aki szívesen vállalja a felelősséget: de a rangjával és a beosztásával járó gondok teljes súlyát is ugyanúgy átérzi.

E gondok közt első helyen volt a betegek növekvő száma. A szó szoros értelmében a szeme láttára fogytak el a századai. Lassacskán, napról napra, óráról órára vált ki az egyes foglyok emberi szervezetéből az élő matéria egy-egy paránya, hogy feloldódjék az anyagi világmindenségben. A földből, buja növényzetből, vízből és szúnyogoktól rajzó, nedves légkörből álló világmindenségen nyilvánvalóan nem látszott meg ez a gazdagodás. Számítási szempontból hibátlanul pontos molekulacsere történt, csakhogy a fájdalmasan érzékeny veszteségnek – amely ötszázszor több tucat kilót tett ki – semmiféle látható nyereség sem felelt meg.

Clipton komoly járványtól tartott, például a kolerától, amelyet máris több táborból jeleztek. Hála a szigorú fegyelemnek, ezt a csapást eddig sikerült elkerülni, de se szeri, se száma nem volt azoknak, akik maláriában, vérhasban, beriberiben szenvedtek. Mindennap egyre több embert kellett munkaképtelennek nyilvánítani, és betegállományba helyezni. A kórházban majdnem megfelelő étrendet tudott biztosítani azoknak, akiknek még volt étvágyuk; ezt annak a néhány vöröskeresztes csomagnak köszönhette, amelyet a japánoknak nem sikerült elsikkasztaniuk, ezeket ugyanis a betegeknek tartották fenn. Ráadásul egy kis kikapcsolódás már önmagában is gyógyírként hatott egyes foglyokra, akiknek a verőkos – miután megtörte izmaikat – az idegrendszerüket is megrendítette, s hallucinációkat okozva, szakadatlan lidércnyomással gyötörte őket.

Nicholson ezredes, aki szerette az embereit, eleinte tekintélyének teljes

súlyával támogatta Cliptont, s igazolta a japánok előtt az előírt pihenést. Hogy jó előre elhárítsa Saito várható tiltakozását, többletmunkát követelt az egészséges emberektől.

De már elég régóta úgy vélekedett, hogy Clipton túloz. Szemlátomást azzal gyanúsította, hogy túllépi orvosi hatáskörét, s gyengeségből arra vetemedik, hogy olyan foglyokat is betegnek nyilvánít, akik még dolgozhatnak. Egy hónappal a munka befejezésének határideje előtt nyilvánvalóan nem engedhették meg maguknak, hogy lazítsanak. Ezen a reggelen azért jött a kórházba, hogy személyesen is körülnézzen, részletesen tisztázzon mindent Cliptonnal, s szükség esetén olyan határozottan, de tapintatosan térítse jó útra, ahogyan egy őrnaggyal, egy szakemberrel ilyen kényes ügyet rendezni illik.

– Nézzük például ezt a katonát – mondta, megállva, s szavait az egyik beteghez intézve. – Mi baj, fiam?

A foglyok közt sétált, akik két sor bambuszágyon feküdtek; egyesek láztól dideregtek, mások ernyedten heverték a nyomorúságos takarók alatt, csak halálsápadt arcuk látszott. Clipton élénken közbelépett, s elég éles hangon így szólt:

– Negyvenfokos láza volt az éjjel, sir. Maláriás.

– Na igen – mondta az ezredes továbblépve. – Hát ez?

– Trópusi fekélye van. Tegnap vágtam fel a lábát... egy késsel, más műszerem nincs. Akkora lyuk maradt utána, sir, hogy egy golflabda is beleférne.

– Szóval ez az; tegnap este jajgatást hallottam – dörmögte Nicholson ezredes.

– Ez az. Négy bajtársának kellett lefogni. Remélem, hogy meg tudom menteni a lábát... de nem vagyok biztos benne – tette hozzá halkán. – Igazán azt akarja, hogy kiküldjem a hidra, sir?

– Ne beszéljen butaságot, Clipton. Persze, hogy nem ragaszkodom hozzá. Ha egyszer magának ez a véleménye... Értsen meg jól. Szó sincs róla, hogy betegeket vagy súlyos sebesülteket munkára kényszerítsünk. De mindnyájunknak tisztában kell lennünk a következőkkel: egy hónapon belül be kell fejeznünk a hidat. Ez keserves erőfeszítést követel, magam is tudom, de semmit sem tehetek ellene. Ebből az következik, hogy valahányszor maga elvisz egy embert a munkahelyről, a többinek valamicskével keményebb feladattal kell megbirkóznia. Erre minden pillanatban tekintettel kell lennie, érti? Még ha egyik-másik ember nincs is a legjobb állapotban, valahogy csak hasznosíthatja magát, segíthet holmi

könnyű munkában vagy egy kis pepecselésben... a végső csiszolgatásban, amit Hughes hamarosan megkezd, na nem igaz?

– Feltételezem, sir, hogy be akarja festetni a hidat.

– Erre nem is gondolhatunk, Clipton – mondta az ezredes hevesen. – Csakis meszelésről lehetne szó. Az pedig remek célpontot nyújtana a repülőgépeknek! Maga elfelejti, hogy háború van.

– Igaz, sir. Háború van.

– Nem, minden fényűzésről le kell mondanunk. A fényűzést ellenzem. Elég, ha a híd megfelel a célnak, ha gondosan ki van dolgozva... Szóval azért jöttem, Clipton, hogy ezt megmondjam magának... Meg kell értetnie az emberekkel, hogy felelősek a többiekért... Ezzel például mi van?

– Csúnyán megsebesült a karján, mialatt gerendát cipelt az ön átkozott, istenverte, nyavalyás hídján, sir – tört ki Clipton. – Vannak vagy húszan, akik ugyanígy jártak. Az ő kondíciójukban a sebek persze nem hegednek be, sőt fertőződnek. Nincs semmim, amivel rendesen kezelhetném őket.

– Azon tűnődöm – mondta Nicholson ezredes, aki makacsul ragaszkodott elképzeléséhez, s szemet hunyt az orvos kevésbé szabályszerű stílusa fölött –, azon tűnődöm, hogy ha ilyen esetek adódnak, a friss levegő és az ésszerű elfoglaltság nem segítené-e jobban a gyógyulásukat, mint ha hevertetjük, és ebbe a viskóba zárjuk őket. Nos, Clipton, mit szól hozzá? Elvégre otthon sem szokás kórházba utalni valakit, ha megkarcolja a karját. Azt hiszem, hogy ha megfontolja, végül maga is igazat ad nekem.

– Otthon, sir... otthon... otthon!

Tehetetlen, kétségbeesett mozdulattal emelte égnek a karját. Az ezredes elcipelte a betegek közül, bevitte a kis helyiségbe, amelyet orvosi szobának használtak, és tovább kardoskodott ügye mellett: felsorakoztatott minden érvet, amire egy parancsnok csak hivatkozhat ilyen esetben, amikor inkább rábeszélni, mintsem parancsolni akar. S minthogy Clipton mindez nem győzte meg kellőképp, végül is a leghathatósabb érveléssel sújtott le: ha tovább makacskodik, a japánok gondoskodni fognak a kórház kiürítéséről, mégpedig válogatás nélkül.

– Saito megfenyegetett, hogy drákói rendszabályokat fog alkalmazni – mondta.

Ez kegyes hazugság volt. Eddigre Saito már minden erőszakról letett, mert végül megértette, hogy semmit se érne el vele, s szíve mélyén nagyon is kielégítette, hogy hivatalos vezetésével építik fel az egész vasútvonal legszebb hídját. Nicholson ezredes feljogosítottnak érezte magát az igazság ilyen elferdítésére, bár bántotta a lelkiismeretét. Nem engedhette meg magának, hogy akár csak egyetlen tényezőt is elhanyagoljon, amely

előmozdíthatja a híd befejezését – hiszen ebben a hídban öltött testet a töretlen szellem, amely sohasem vallja be csüggedését, amely mindennel dacolva, cselekedetekkel bizonyítja sérthetetlen méltóságát. Hiszen a hídból már csak húsz-harminc méter hiányzott, hogy összefüggő ívként feszüljön a Kwai folyó völgye fölött.

E fenyegetés hallatára Clipton elátkozta ezredesét, és feladta a harcot. Elbocsátotta a kórházból betegeinek körülbelül egynegyedét, bár rettentő lelkipurdalás gyötörte, valahányszor választania kellett közülük. Ily módon visszaküldött a munkahelyre egy csomó nyomorékot, könnyű sebesültet és lázas beteget, akit szakadatlanul gyötört a malária, de járóképesnek minősült.

Egyikük sem tiltakozott. Az ezredes hite olyan hit volt, amely hegyeket hord el, piramisokat, székesegyházakat vagy hidakat épít, és rábírná a haldoklókat, hogy mosolyogva dolgozzanak. A bajtársiasságukra hivatkozó felszólítás meggyőzte őket. Zokszó nélkül vágtak újra neki a folyóhoz vezető útnak. A szerencsétlenek, akiknek karját formátlan és mocskos kötés kárhoztatta mozdulatlanságra, ép kezükkel megragadták a verőkos kötelét, ritmikusan rángatták maradék testi és lelki erejükkel, s csekély súlyukat egészen ráfüggesztve, fájdalmas erőfeszítésük áldozatával tetézték a szenvedés végösszegét, amely egyre tökéletesebbé tette a hidat a Kwai folyón.

Ettől az új lökéstől a híd nagyon gyorsan elkészült. Az ezredes szavajárása szerint, már csak kis "pepecselés" hiányzott hozzá, hogy a mű a "gondos kidolgozásnak" azt a benyomását keltse, amiről a gyakorlott szem a világ bármely táján első pillantásra felismeri az európaiak fölényes szaktudását és az angolszászok kényelemszeretetét.

NEGYEDIK RÉSZ

A NAGY CSAPÁS

1

Néhány héttel Joyce expedíciója után Warden is megtette ugyanazt az utat, mint a kadét, s kimerítő hegymászás után ő is felért a figyelőállásba. Hasra feküdt a páfrány közt, s most már ő nézegette az alatta húzódó hidat a Kwai folyón.

Warden minden volt, csak nem romantikus. Először csupán gyors pillantást vetett a hídra, mindössze annyi időt szentelt neki, amíg elégedetten fel nem ismerte a Joyce által lerajzolt műtárgyat, s ellenőrizte, hogy befejezték-e. Négy partizán kísérte. Közölte velük, hogy pillanatnyilag nincs szüksége rájuk. Azok felvették kedvenc testtartásukat, meggyújtották a vízpipát, s nyugodtan figyelték Warden sürgölődését.

Először a rádióállomást szerelte fel, s kapcsolatba lépett több adóval. Egyikük, egy értékes, megszállt területi állomás, mindennap egyenes adásban tájékoztatta, hogy hamarosan elindul a hosszú szerelvény, amelynek a burma-thaiföldi vasútvonalat kell felavatnia. A kapott üzenetek megnyugtatták. Nem adtak ki ellenkező parancsot.

Ekkor a lehető legkényelmesebben előkészítette a hálósákját és a szúnyoghálóját, gondosan elhelyezett néhány toaletszert, majd hasonlóképpen járt Shears holmijával is, mert úgy állapodtak meg, hogy a hegycsúcson fognak találkozni. Warden előrelátó volt, azonkívül idősebb és higgadtabb is, mint Joyce. Több tapasztalattal rendelkezett. Ismerte a dzsungelt; annak idején –, tanári szabadságai alatt, több expedícióban is részt vett. Tudta, hogy egy európai milyen jelentőséget tulajdonít a fogkefének, s hány nappal képes tovább kitartani, ha megfelelően berendezkedik, és ébredéskor megiszik egy csésze forró kávé. Ha a nagy csapás után megkergetik őket, a civilizációnak ezeket az emlékeit úgyszólván kell hagyniuk. Akkor már nem is lesz szükség rájuk. De addig is elősegítik, hogy az akció pillanatáig a legjobb te formában legyenek. Elégedetten az elhelyezkedésével, evett valamit, három órát aludt, aztán újra elfoglalta figyelőállás, és azon kezdett tűnődni, hogyan tudná a legjobban teljesíteni feladatát.

A terv értelmében, amelyet Joyce kezdeményezett, s a trió százszori átdolgozás után végül elfogadott, majd *"Number one"* egy napon végrehajtandónak nyilvánított, a 316-os különítmény tagjai elváltak

egymástól. Shears, Joyce és két thaiföldi önkéntes, akit néhány teherhordó kísért, karavánútra indult a folyó egyik pontja felé, amely jóval a híd fölött volt, mert a robbantószerekkel semmiképpen sem szállhattak vízre a tábor közelében. Sőt, egy bonyolult útvonalat követve, elég messzire elmentek, hogy elkerüljenek néhány bennszülött tanyát. Úgy tervezték, hogy a négy ember éjszaka leereszkedik a folyón, s a hídnál elvégzi a szerelést. (Durva tévedés volna azt hinni, hogy egy híd felrobbantása egyszerű művelet.) Joyce elrejtőzik az ellenséges parton, és megvárja a vonatot. Shears csatlakozik Wardenhoz, s kettesben gondoskodnak a visszavonulás biztosításáról.

Wardenra hárult az a feladat, hogy berendezkedjék a figyelőállásban, tartsa a kapcsolatot a rádión, figyelje a híd körüli jövés-menést, és kikeresse azokat a helyeket, ahonnan fedezni lehet Joyce visszavonulását. Megbízatása nem volt szigorúan körülhatárolva. *"Number one"* némi kezdeményezésre is felhatalmazta. A körülmények és legjobb tudása szerint kell cselekednie.

– Ha lehetőséget lát valamilyen másodlagos akcióra, s persze nem fenyegeti a felfedezés veszélye, én nem tiltom el tőle – mondta Shears. – A 316-os különítmény alapelvei a régiéek. De gondoljon rá, hogy a híd az első számú célpont, s e tekintetben semmi esetre sem szabad csökkentenie a siker esélyeit. Számítok rá, hogy megfontolt, de tevékeny lesz.

Tudta, számíthat Wardenra, hogy tevékeny, de megfontolt lesz. Ha volt rá ideje, Warden módszeresen mérlegelte valamennyi cselekedetének következményeit.

Az első felderítés után Warden elhatározta, hogy magán a hegycsúcson helyezi el zsebtűzérését, vagyis a rendelkezésre álló két kis aknavetőt, s a nagy akció idejére két thaiföldi partizánt rendel melléjük, hogy tűz alá vegyék a vonat roncsait, a robbanás után menekülni próbáló csapatokat és a segítségükre siető katonákat.

Mindez pompásan beleilleszkedett abba a keretbe, amelyet kimondatlanul is felvázolt előtte a parancsnoka, amikor emlékezetébe idézte a 316-os különítmény változhatatlan alapelveit. Ezeket az alapelveket a következőkben lehetne összefoglalni: "Egy művelet sohasem szabad tökéletesen befejezettnek tekinteni; sohasem szabad elégedettnek lenni, amíg van még némi lehetőség, hogy az ellenségnek akár csak a legparányibb kellemetlenséget is okozzuk." (Mint mindenütt, ezen a téren is törekedtek az angolszász "gondos kidolgozásra".) Nos, ezúttal nyilvánvaló volt, hogy az égből az életben maradottakra hulló apró gránátok zápora rendkívül alkalmas lesz az ellenség tökéletes

demoralizálására. Ebből a szempontból szinte a csodával volt határos, hogy a figyelőállás mennyire uralkodik a terepen. Warden egyúttal arra is rájött, hogy ha az akciót ilyenformán kiterjeszti, további jelentős eredményt is elérhet: eltereli a japánok figyelmét, s közvetve hozzájárul Joyce visszavonulásának fedezéséhez.

Warden sokáig mászkál a páfrány és a vadrododendronok közt, míg tökéletesen megfelelő tüzelőállást nem talál. Amikor megtalálja, odahívja a thaiföldieket, kijelöl közülük kettőt, és világosan megmagyarázza nekik, mi lesz a teendőjük a döntő pillanatban. Azok gyorsan megértik, s láthatólag értékelik ötletét.

Délután négy óra felé jár az idő, mire Warden befejezi előkészületeit. Ekkor a soron következő tennivalókon kezd töprengeni, de muzsikát hall a völgyből. Visszatér a figyelőállásba, s távcsöven kémleli barát és ellenség mozdulatait. A híd néptelen, de a túlsó parton, a táborban különös élénkség uralkodik. Warden nagyon gyorsan megérti: a foglyokat felhatalmazták – esetleg kényszerítették –, hogy ünnepséget rendezzenek a munka szerencsés befejezésének örömeire. Egynéhány napja kapott jelentés hírül adta ezt a mulatságot, ő császári felsége "jóságának" tanújelét.

A zenét durva hangszer szolgáltatja, amelyet nyilvánvalóan a helyszínen, kezdetleges eszközökkel állítottak elő, de a húrokat pengető kéz európai. Warden elég jól ismeri a japánok barbár ritmusait, hogy ne tévedhessen. Egyébként hamarosan énekszó is megüti a fülét. Egy nélkülözésektől elgyöngült hang – kiejtése félreismerhetetlen – régi skót dalokat ad elő. Ismert refrén csendül fel a völgyben, amit kórusban megismételnek. A megható hangverseny, amelyet a figyelőállás magányában hallgat végig, fájdalmas próbára teszi Warden lelkét. Megkísérli legyűrni mélabús gondolatait, s ez sikerül is, amikor küldetése következményeire összpontosítja figyelmét. Az események már csak annyiban érdeklik, amennyiben kapcsolatban állnak a nagy csapás előkészítésével.

Valamivel napnyugta előtt az a benyomása támad, hogy oldalent bankettra készülnek. A konyhák közelében foglyok sűrögnek-forognak. Nyüzsgés figyelhető meg a japán barakkok körül is, ahol egy csomó katona kiáltozva és nevetgélve lökdösi egymást. A tábor bejáratánál posztoló őrszemek vágyakozó pillantásokat vetnek rájuk. Nyilvánvalóan a japánok is a munkálatok befejezésének megünneplésére készülődnek.

Warden agya gyorsan dolgozik. Megfontoltsága nem akadályozza meg, hogy megragadja a kínálkozó alkalmat. Megteszi az előkészületeket, hogy

sebtében elkészített terve értelmében – amelyet egyébként már jóval az odaérkezése előtt számításba vett – még ezen az éjszakán cselekedhessen. Adva van az őserdő egy isten háta mögötti zuga, adva van egy alkoholista parancsnok, vagyis Saito, adva vannak a katonák, akiket majdnem ugyanolyan keményen tartanak, mint a hadifoglyokat – mindebből mély emberismeretével a következtetést vonja le, hogy a japánok már éjfél előtt valamennyien holtrészek lesznek. Ez a rendkívül kedvező körülmény lehetővé teszi, hogy "Number one" tanácsa értelmében minimális kockázatot vállalva, beavatkozzék: előkészítsen néhány másodlagos csapdát, és gondoskodjék a főcsapás pikáns fűszerezéséről, amit annyira kedvel a 316-os különítmény minden tagja. Warden mérlegeli esélyeit, úgy dönt, hogy vétek volna nem kihasználni a körülmények ilyen csodálatos összejárását, és elhatározza, hogy leereszkedik a folyóhoz, s hozzáfog a felszerelés előkészítéséhez... Végül is, bármilyen körültekintő, nem érdemi-e meg, hogy legalább egyszer ő is eljusson a híd közelébe?

Nem sokkal éjfél előtt éri el a hegy lábát. Az ünnepség elképzelése szerint folyt le. Figyelemmel kísérte a menetét a fülébe hatoló váltakozó láрма révén, mialatt némán lefelé haladt két partizán kíséretében. A barbár üvöltözés, amely mintha a brit kórusok paródiája lett volna, régen elhallgatott. Most már minden csöndes. Még egyszer kikémlel rejtekéből a legszélső fák lombosára mögül: nincsenek messze a vasútvonaltól, amely a hídon átfutva ahogy Joyce magyarázta – a part vonalát követi. Warden jelt ad a thaiföldieknek. A három ember, felszerelését cipelve, óvatosan megindul a sínek felé.

Warden meg van győződve róla, hogy tökéletes biztonságban dolgozhat. Az ellenségnek nyoma sincs az innenső parton. A japánok olyan tökéletes nyugalmat élveztek ezen az isten háta mögötti helyen, hogy eszük ágában sincs gyanakodni. Nyilvánvaló, hogy pillanatnyilag minden katona, sőt, minden tiszt öntudatlanul fetreng a fekhelyén. Warden mégis kirendeli őrnek az egyik thaiföldit, s a másik segítségével módszeres munkához lát.

Terve klasszikusan egyszerű. Azonos azzal a hadművelettel, amelyet a "Plastic & Destructions Co. Ltd." calcuttai szakiskolájában elsőnek tanulnak meg a növendékek. Mi sem könnyebb, mint a sín körül eltávolítani a vasúti töltés ágyazatát alkotó kavicsokat, vagyis egy kis üreget vájni, s aztán a sín aljához ragasztva bedugni egy adag "plasztikot". Ennek a vegyületnek olyan kiváló tulajdonságai vannak, hogy ha megfelelően elhelyezik, még egy kilónyi sem kell belőle. A kis töltetben rejlő energiát a gyújtószerkezet egy szempillantás alatt felszabadítja, illetve

átalakítja gázzá, s ennek sebessége másodpercenként több ezer métert tesz ki. A gyors expanzióknak a legkeményebb acél sem áll ellen: ízzé-porrá zúzódik.

A plasztikban tehát elhelyeznek egy gyújtószerkezetet. (Olyan könnyű belenyomni, mintha vajdarabba szúrnák.) Úgynevezett "pillanatgyújtó" vezeték köti össze egy csodálatosan egyszerű készülékkel, amelyet ugyancsak egy sín alatti lyukban rejtenek el. Ez a műszer lényegében két lemezből áll, amelyet egy erős rugó tart távol egymástól; a kettő közö gyutacsot dugnak. Az egyik lemez a fémmel érintkezik, a másikat kő rögzíti. A gyújtózsínórt beássák a földbe. Két szakértő fél óra alatt az egész berendezést fel tudja szerelni. Ha gondosan dolgoznak, a csapda láthatatlan.

Amikor egy mozdonykerék elhalad a készülék fölött, a felső lemezt nagy erővel az alsóhoz préseli. A lángra lobbanó gyutacs a gyújtózsínór közvetítésével működésbe hozza a gyújtószerkezetet. A plasztik felrobban. Az acél egy darabja ízzé-porrá zúzódik. A vonat kisiklik. Kis szerencsével és valamivel erősebb töltettel a mozdony fel is borulhat. A szerkezetnek megvan az az előnye, hogy maga a vonat kapcsolja be, s az, aki elhelyezte, akár kilométerekre is lehet tőle. További előnye, hogy nem léphet működésbe, amikor nem kell, például amikor rálép egy állat. Ehhez nagyon nagy súlyra van szükség, mozdonyra vagy vasúti kocsira.

Warden, a bölcs, Warden, a számító elme, így okoskodik: az első vonat Bangkok felől, vagyis a jobb partról jön, tehát elvben a híddal együtt felrobban, és a folyóba zuhan. Ez az első számú célkitűzés. Ezzel a vasútvonalat elvágták, a közlekedést megszakították. A japánok bőszen nekifognak a károk kijavításának. Igyekeznek a lehető leggyorsabban dolgozni, hogy helyreállítsák a forgalmat, és bosszút álljanak a merényletért, amely súlyos csapást mért a megszállt országban a tekintélyükre. Számtalan munkacsapatot vezényelnek a helyszínre. Pihenés nélkül dolgoznak. Napokon, heteken, esetleg hónapokon át robotolnak. Amikor végre megtisztítják a vasútvonalat, és újjáépítik a hidat, átmegy az új szerelvény. A híd ezúttal kitart, de valamivel később... a második vonat is felrobban. Ez nemcsak anyagi kárral jár, hanem vitathatatlan lélektani hatással is: mindenkit demoralizál. Warden valamivel erősebb töltetet helyez el, mint amire feltétlenül szükség volna, s úgy intézi, hogy a kisiklás a folyó felőli oldalon következze be. Ha kedveznek az istenek, megeshetik, hogy a mozdony és a vasúti kocsik egy része belebucskázik a vízbe.

Programjának ezt az első részét Warden gyorsan befejezi. Jól ért az

efféle munkához, sokat gyakorolta, hogyan kell nesztelenül eltávolítani a kavicsokat, megformálni a plasztikot, rögzíteni a készüléket. Majdnem gépiesen végzi a dolgát, s közben örömmel veszi tudomásul, hogy a thaiföldi partizán, kezdő létére, hasznos segítő társnak bizonyul. Jó kiképzésben részesült. Warden, a professzor, örül neki. Elég sok ideje van még hajnalig. Egy másik, hasonló készüléket is hozott magával, de ez kissé különbözik az elsőtől. Habozás nélkül helyezi el pár száz méterrel távolabb, a híddal ellenkező irányban. Véték volna, ha nem húzna hasznot egy ilyen éjszakából.

Warden, az előrelátó, újból elmerül gondolataiban. Ha ugyanabban a körzetben két merénylet történik, az ellenség rendszerint résen van, s módszeresen végigkutatja a vonalat. De sohasem lehet tudni. Néha, éppen ellenkezőleg, el sem tud képzelni egy harmadikat, hiszen már kettőt megért. Egyébként a legfigyelmesebb vizsgálat sem biztosíték a jól álcázott csapda ellen, ha csak a vizsgálók rá nem szánják magukat, hogy az ágyazat minden kavicsát elmozdítsák. Warden elhelyezi a második pokolgépet; ez annyiban különbözik az elsőtől, hogy szerkezete különös hatású, és másféle meglepetéssel szolgál. Alkatrészei közé tartozik egy jelfogóféle is. Az első vonat nem idéz elő robbanást, de bekapcsolja a jelfogót. A gyújtószerkezetet és a plasztikot csak a "második" szerelvény hozza működésbe. Világos, hogy mire gondolt a 316-os különítményhez beosztott műszaki ember, aki ezt az ügyes rendszert kidolgozta, s Warden logikus szelleme kellőképpen méltányolja is. Amikor sorozatos "balesetek" után kijavítják a vonalat, gyakran megesik, hogy az ellenség fontos szerelvény előtt egy vagy két, kövel megrakott, ócska kocsit indít útnak, s vacak mozdonyt kapcsol elé. Az első vonat végigszalad a pályán, s a föld fölött semmi sem történik. Ekkor az ellenség már biztos benne, hogy megtört a varázs. Bizalomtól duzzadva, óvatlanul elindítja az igazi vonatot... s lám, az igazi vonat felrobban!

"Egy akciót sohasem szabad befejezettnek tekinteni, amíg az ember nem okozott a lehető legtöbb kellemetlenséget az ellenségnek" – így hangzik a "Plastic & Destructions Co. Ltd." jelszava. "Mindig törjék a fejüket, hogyan szolgálhatnak egyre több kellemetlen meglepetéssel, hogyan találhatnak ki újabb csapdákat, amelyek éppen akkor keltenek zűrzavart az ellenfél táborában, amikor már azt hiszi, hogy végre békében hagyják" – ismételtetik szakadatlanul a társaság vezetői. Warden jól elsajátította ezeket a tanokat. Miután második kelepcejét is felállította, és minden nyomot eltakarított, újra munkára serkenti elméjét, s azon töpreng,

érdemes-e még egy tréfát kieszelni.

Minden eshetőségre hozott magával további játékszereket is. Az egyik – amelyből több darab is rendelkezésére áll – egy mozgatható kis deszkába beágyazott töltény, s ez deszkástul, egy tengely körül elfordulva, rácsapódik egy másik – mozdulatlan – kis deszkára, amelybe szöveget vertek. Ezeket a készülékeket a gyalogosoknak szánták. Vékony földréteg borítja őket. El sem lehet képzelni egyszerűbb szerkezetet. Egy ember súlya elég, hogy a töltényben levő gyutacshoz csapódjék a szög. A golyó kiröpül, s átfúrja a sétáló lábát vagy – a legszerencsésebb esetekben – a homlokát, ha lehorgasztott fejjel jár. A calcuttai szakiskola oktatói azt ajánlják, hogy ezekből a készülékekből szórjanak el egy csomót a "preparált" vasútvonal közelében. A robbanás után, amikor az életben maradtak (ilyenek mindig akadnak) fejvesztve szétszaladnak, futkosásuk nyomán a csapdák sorra működésbe lépnek, s fokozzák a pánikot.

Warden szeretne szépszerével túladni az egész rakományon, de az óvatosság és a józanság azt tanácsolja, hogy mondjon le erről az utolsó fűszerről. Van rá némi esély, hogy felfedezik, s az első számú célkitűzés túlságosan fontos ahhoz, hogy vállalja a kockázatot. Ha csak egyetlenegy sétáló lép is csapdára, a japánok figyelme tüstént a várható szabotázsra irányul.

Közeleg a hajnal. Warden, a megfontolt, sóhajtva beletörődik, hogy véget kell vetnie tevékenységének, s vissza kell térnie a figyelőállásba. De azért elégedett, hiszen jól előkészített terepet hagy maga mögött – jó fűszereset, hogy a nagy csapás megfelelően csípős legyen.

2

Az egyik partizán hirtelen intett. Szokatlan reccsenést hallott az óriáspáfrány-erdőből, amely a hegy csúcsát borította. A négy thaiföldi pár pillanatra tökéletes mozdulatlanságba dermedt. Warden felkapta géppisztolyát, s készen állt minden eshetőségre. Valamivel alattuk fütty hallatszott. Az egyik thaiföldi felelt rá, majd karját lóbálva Warden felé fordult.

– "Number one" – mondta.

Shears, akit két bennszülött kísért, hamarosan csatlakozott a figyelőállásban tartózkodó kis csapathoz.

– Megkapta a legutolsó jelentéseket? – kérdezte aggodalmasan, mihelyt meglátta Wardent.

– Minden rendben. Nincs változás. Három napja itt vagyok. A vonat ma

éjjel indul Bangkokból, s holnap délelőtt, tíz óra tájban ér ide. És maguknál mi újság?

– Minden kész – mondta Shears, és megkönnyebbült sóhajjal végigdőlt a földön.

Szörnyen félt tőle, hátha a japánok az utolsó pillanatban módosították terveiket. Warden viszont már este óta egyfolytában aggódott. Tudta, hogy az éjjel készítik elő a nagy csapást, s mint egy vak, órákon át hallgatta a Kwai folyó körül szállongó gyöngeszeszeket, miközben a társaira gondolt, akik közvetlenül alatta, a vízben dolgoztak. Szakadatlanul a siker esélyeit latolgatta, elképzelte tevékenységük különböző szakaszait, és megpróbálta kitalálni, milyen váratlan események gátolhatják a kedvező végkifejletet. Semmi gyanúsat sem hallott. A terv értelmében Shearsnak pirkadatkor kellett volna csatlakoznia hozzá. De már tíz óra is elmúlt.

– Örülök, hogy végre láthatom. Türelmetlenül vártam.

– Az egész éjszaka ráment.

Warden jobban szemügyre vette, s látta, hogy ki van merülve. Átázott ruhája gőzölgött a nap melegétől. Nyúzott arca, a fáradtságtól mélyen beesett, karikás szeme, több napos szakálla embertelen erőfeszítésről árulkodott. Warden odanyújtott neki egy pohár pálinkát, s megfigyelte, hogy társa milyen ügyetlenül fogja meg. Kezét sebek, repedések borították. Fakó színezetű bőre ráncos volt, foszlányok fityegtek róla. Csak nehezen tudta mozgatni az ujjait. Warden odaadta neki az előre kikészített sortot és a tiszta inget, aztán várt.

– Biztos benne, hogy semmit sem terveznek mára? – kezdte újra Shears.

– Biztos. Ma reggel is kaptam üzenetet.

Shears ivott egy kortyot, s óvatosan dörzsölni kezdte magát.

– Keserves munka volt – mondta fintorogva. – Azt hiszem, egész életemben érezni fogom a folyó hidegét. De minden jól ment.

– És a gyerek? – kérdezte Warden.

– A gyerek elképesztő. Egyetlen mulasztást sem követett el. Többet gürcölt nálam, mégsem fáradt ki. Az őrhelyén van, a jobb parton. Ragaszkodott hozzá, hogy még az éjjel elfoglalja, s nem mozdul, amíg nem jön a vonat.

– És ha felfedezik?

– Jól elbújt. Nem mondom, hogy nincs kockázat, de érdemes vállalni. Most már minden jövés-menést kerülnünk kell a híd közelében. Na, meg a vonat előbb is megjöhet. Biztosra veszem, hogy ma nem fog aludni. Fiatal és erős. Sűrű bokrok közt van, ahová csak a folyó felől lehet felkapaszkodni, s a part meredek. Innen nyilván jól kivehető az a hely.

Csak egyetlen dolgot lát a falevelek közti résen: a hidat. Különben is meghallja, ha közeledik a vonat.

– Maga járt ott?

– Elkísértem. Igaza volt. Eszményi helyet talált.

Shears felkapta a távcsövet, s megpróbált támpontokat keresni, de nem ismert rá a díszletre.

– Nehéz pontosan meghatározni a helyet – jelentette ki. – Annyira más most! Mégis azt hiszem, hogy ott van, vagy harminc lépésre a mögött a vastag, vörhenyes fa mögött, amelynek az ágai belelógna a vízbe.

– Most már minden rajta múlik.

– Minden rajta múlik, de én bízom benne.

– Nála van a töre?

– Nála. Meg vagyok győződve róla, hogy képes lesz használni.

– Ezt sohasem lehet előre tudni.

– Nem lehet, de én számítok rá.

– S a robbanás után?

– Nekem öt percre volt szükségem, hogy átkeljek a folyón, de ő majdnem kétszer olyan gyorsan úszik, mint én. Fedezni fogjuk a visszavonulását.

Warden tájékoztatta Shearst különböző intézkedéseiről. Este újra lement a figyelőállásból; ezúttal meg sem várta, amíg leszáll az éjszaka, de a nyílt síkságra nem lépett ki. Csúszva kereste ki az elképzelhető legjobb helyet a csoport golyószórója számára, s azokat az állásokat, ahonnan a partizánok puskával lőhetik az esetleges üldözőket. Minden posztot gondosan megjelölt. A tűzfüggöny, amelyet az aknavető lövedékei is erősítenek majd, pár percen át megfelelő védelmet fog nyújtani.

"*Number one*" egyetértett az egész elrendezéssel. S miután túl fáradt volt az alváshoz, elmesélte a barátjának, hogyan bonyolították le az elmúlt éjszaka hadműveleteit. Warden mohón hallgatta, s az elbeszélés megvigasztalta egy kicsit, amiért nem vehetett részt a közvetlen előkészületekben. Semmi tennivalójuk sem maradt, csak a másnapot kellett megvárniuk. Ahogy mondták: a siker most már Joyce-on múlik – Joyce-on, és az előre nem látható véletleneken. Megpróbálták becsapni türelmetlenségüket, és elfelejteni nyugtalanságukat, amelyet az ellenséges part bokrai közt lapuló főszereplő miatt éreztek.

Mihelyt a nagy akció kérdését eldöntötte, "*Number one*" részletes programot dolgozott ki. Kiosztotta a szerepeket, hogy a kis csapat minden tagja időben fontolóra vehesse a tennivalókat, és begyakorolhassa a

szükséges mozdulatokat. Az adott pillanatban tehát mindnyájan éber figyelemmel háríthatják el az előre nem látott eseményeket.

Gyerekség volna azt hmn, hogy a hidak komoly előkészítés nélkül is felrobbanhatnak. Joyce vázlatái és útmutatásai alapján Warden – akárcsak annak idején Reeves százados – tervrajzot készített, "rombolási" tervet: nagy léptékű rajzot a hídról, s ezen minden cölöp meg volt számozva, minden plasztiktöltet pontosan a műszakilag legindokoltabb helyen volt feltüntetve, s az elektromos vezetékek és a robbantószikrát továbbító gyújtózsínórok szakszerű szerelési rendszere pirossal volt megrajzolva. Ezt a tervet hamarosan mindegyikük az emlékezetébe véste.

De "*Number one*"-t nem elégitette ki az elméleti felkészülés. Több éjszakai próbát végeztetett egy ócska, elhagyott hídon, amely szálláshelyüktől nem messze egy folyócskán át vezetett; a plasztiktölteteket persze homokzsákok helyettesítették. A robbanóanyag elhelyezésével megbízott emberek – vagyis ő maga, Joyce és két thaiföldi önkéntes – jól begyakorolták, hogyan közelítsék meg sötétben a hidat, s nesztelenül úszva hogyan toljanak maguk előtt egy erre az alkalomra összeállított, könnyű bambusztutajt, amelyre az anyagot erősítették. Warden volt a döntőbíró. Feladatát szigorúan látta el, s amíg a manőver tökéletesen nem sikerült, mindig újra kellett kezdeniük. A négy ember ezután azt is megtanulta, hogy a legkisebb csobbanás nélkül dolgozzék a vízben, a műtölteteket szilárdan a cölöpökhöz rögzítse, s a rombolási terv szerint összekösse a gyújtózsínórok bonyolult hálózatával. "*Number one*" végül kijelentette, hogy elégedett. Most már csak az volt hátra, hogy előkészítsék az igazi felszerelést, s megoldjanak egy csomó fontos részletkérdést, például a víztől óvandó alkatrészek vízmentes csomagolását.

A karaván útnak indult. Olyan utakon, amelyeket csak ők ismertek, a vezetők elkalauzolták őket a folyó egy bizonyos pontjához, jóval a híd fölé, ahol teljes biztonságban szállhattak vízre. A terhet néhány bennszülött önkéntes cipelte.

A plasztikból ötkilós tölteteket készítettek. Úgy tervezték, hogy minden cölöpre egy töltet jut. A rombolási terv értelmében mindegyik sorban hat egymást követő cölöpön összesen huszonnégy töltetet kellett elhelyezni. Eszerint körülbelül húsz méter hosszúságban az összes tartók megsemmisülnek, s ez bőven elég hozzá, hogy a vonat súlya alatt minden elmozduljon és összeomoljon. Shears, az óvatos, egy tucatnyi tartalék töltetet is vitt magával, hátha szükség lesz rájuk. Ezeket alkalomadtán ügyesen el lehet majd helyezni, hogy néhány másodlagos kellemetlenséget

okozzanak az ellenségnek. Ő sem feledkezett meg a 316-os különítmény irányelveiről.

A mennyiséget nem véletlenül állapították meg így. Számítások és hosszas viták után határozták meg, s mindehhez azok a mérések szolgáltak alapul, amelyeket Joyce végzett felderítő útján. Egy táblázat, amelyet mindhárman fejből fújtak, pontosan feltüntette, mekkora töltet szükséges ahhoz, hogy egy adott anyagból készült tartógerenda – formájától és méreteitől függően – egy szempillantás alatt összeroppanjon. A szóban forgó esetben elméletileg nem kellett volna több három kiló plasztiknál. Négy kilóval a biztonsági hányados elég nagy lett volna egy hétköznapi akcióhoz. "Number one" végül is úgy döntött, hogy még egy kicsit növeli az adagot.

Jó oka volt rá, hogy így járjon el. A "Plastic & Destructions Co. Ltd." második alapelve úgy hangzott, hogy a műszakiak által megadott számokhoz mindig hozzá kell tenni egy keveset. Az elméleti tárgyak elsajátítása után Green ezredes, aki olümposzi magasságból irányította a calcuttai iskolát, erről a kérdésről is ejtett néhány szót, amit a józan ész és a vasúti hidakról szerzett tapasztalata sugallt.

– Valahányszor a táblázatok segítségével kiszámítják a súlyokat, mégpedig mindig nagy ráhagyással – mondotta –, adjanak hozzá, még egy keveset. Mit akar az ember egy kényes műveletnél? Teljes bizonyosságot. Ha a legkisebb kételyük támad, inkább vegyenek száz fonttal többet, mint egy fonttal kevesebbet. Ugyan milyen képet fognak vágni, miután esetleg több éjszakán át robotoltak, hogy elhelyezzék a robbantóanyagot, miután kockáztatták az életüket és az embereikét is, miután ezer nehézség árán végül is diadalmaskodtak, szóval milyen képet fognak vágni, ha a rombolás csak félig-meddig sikerül, mert meg akartak takarítani egy kis anyagot, és a gerendák csak megrepedeznek, de a helyükön maradnak, s a károkat gyorsan ki lehet javítani? Tapasztalatból beszélek. Egyszer velem is megesett ez, s tudom, hogy semmi sincs a világon, ami ennyire letörné az embert.

Shears megesküdtött, hogy vele sohasem fog megesni ilyen katasztrófa, s nagyvonalúan alkalmazta az alapelvet. De az ellenkező végletet is kerülni kellett, s nem volt szabad felesleges felszerelést cipelni, hiszen csak néhány emberrel dolgoztak.

A folyón való szállítás elméletben nem látszott nehéznek. A plasztik számos jó tulajdonsága közé tartozik az is, hogy körülbelül ugyanolyan fajsúlyú, mint a víz. Egy úszó, minden nehézség nélkül, jó sokat vontathat belőle.

Hajnalban érték el a Kwai folyót. A teherhordókat elküldték. A négy ember a bozótban rejtőzve várta az éjszakát.

– Nyilván hosszúnak találták az időt – mondta Warden. – Aludtak?

– Alig. Megpróbáltuk, de maga is tudja, milyen az... amikor közeledik a döntő pillanat. Joyce meg én az egész délutánt fecsegéssel töltöttük. El akartam terelni a figyelmét a hídról. Hosszú éjszaka várt ránk, amikor úgysem gondolhatunk majd másra.

– Miről beszélgettek? – kérdezte Warden, aki minden részletet tudni akart.

– A múltjáról mesélt egyet s mást... Az a fiú alapjában véve meglehetősen mélabús... Mindent egybevetve, a története eléggé mindennapi... Rajzolómérnök volt egy nagy cégnél... Ő, ne képzeljen valami fényes állást, nem is dicsekedett vele. Hivatalnokfélének mondhatnám. Mindig ilyesmit képzeltem róla. Húsz egykorú fiatalember reggeltől estig rajztábla mellett dolgozik egy közös teremben. Nagyjából el tudja képzelni? Amikor nem rajzolt, számításokat végzett... táblázatok és előírások alapján. Nem valami izgalmas dolog. Láthatólag nem is becsülte sokra az állását... a jelek szerint úgy fogadta a háborút, mint valami nem remélt lehetőséget. Furcsa, hogy egy kishivatalnok éppen a 316-os különítménynél kössön ki.

– Professzorokkal is megesik... mondta Warden. – Ismertem néhány hozzá hasonlót. Nem voltak a legrosszabbak...

– De a legjobbak sem, legalábbis nem feltétlenül. Nincs általános szabály. Pedig nem is beszél keserűen a múltjáról... Mélabús, ez a helyes kifejezés.

– Derék fiú, ebben biztos vagyok... Milyen rajzokat kellett készítenie?

– Furcsa véletlen! A cég hidakkal foglalkozott. Persze nem fahidakkal! És nem is a felszerelésük érdekelte. Csuklós fémhidakat állított elő. Mindig ugyanazt a bevált típust. Legyártotta az alkatrészeket, s leszállította a hidat az építési vállalkozónak... mintha valami páncélszekrény lett volna! Ő maga ki sem mozdult az irodából. A háború előtti utolsó két évben újra meg újra ugyanazt az alkatrészt rajzolta. A szakosítás, és mindaz, ami ebből következik, érti, ugye? Nem találta érdekfeszítőnek... Még csak nem is valami nagy alkatrészt rajzolt: egy kis hossztartót, így mondta. Olyan keresztmetszetet kellett kialakítania, amelyik a legkisebb fémfelhasználás mellett a legellenállóbb; legalábbis én így értettem. Egy cseppet sem vagyok járatos ezekben a dolgokban. Takarékoság: ez volt a jelszó. A cég nem szeretett pazarolni az anyaggal. Két évet töltött el így! Egy ilyen fiatal fiú! Ha hallotta volna, hogyan beszélt arról a hossztartóról! Remegett a

hangja. Igazán azt hiszem, Warden, hogy ez a hossztartó részben megmagyarázza, miért lelkesedik ennyire a mostani *job*-jáért.*

[* Munkájáért.]

– Az tény – mondta Warden –, hogy még senkit sem láttam, akit ilyen nagyon lelkesített volna, hogy lerombolhat egy hidat... Néha azt gondolom, Shears, hogy a 316-os különítményt éppen az ilyen emberek kedvéért teremtette az ég. Ha nem volna, ki kellene találni... Elvégre maga is, ha nem csömörlik meg a hivatásos hadseregtől...

– És maga, ha tökéletesen kielégíti az egyetemi oktatás... Na, mindegy! Akárhogy történt is, amikor a háború kitört, őt még mindig teljesen lekötötte az a hossztartó. Nagyon komolyan elmagyarázta nekem, hogy két év alatt másfél font fémet sikerült megtakarítania papíron. Úgy látszik, ez nem is volt rossz eredmény, de a főnökei azt gondolták, hogy több is telik tőle. Hónapokig kellett volna még folytatnia... Mindjárt az első napokban beállt katonának. Mihelyt hírért vette a 316-os különítménynek, nem is szaladt: röpiült hozzánk, Warden!... S még van, aki tagadja a hivatástudatot!... De azért furcsa ez, Warden. Ha nincs az a hossztartó, ebben a pillanatban talán nem is hasalna a bokrok alatt, alig százméternyire az ellenségtől, törrel az övében, egy villámokat lövellő készülék mellett.

3

Shears és Joyce így beszélgetett estig, miközben a két thaiföldi halk hangon társalogva kiértékelte az expedíciót. Shearsnek néha aggályai támadtak, s azon tűnődött, vajon hármuk közül valóban arra bízta-e a fő szerepet, akinek a legtöbb esélye volt a sikere, s nem befolyásoltatta-e magát forró esedezésétől.

– Biztos benne, hogy ugyanolyan határozottan fog cselekedni, mint Warden vagy jómagam, ha valami közbejön? – kérdezte még utoljára komoly hangon a fiútól.

– Most már biztos vagyok benne, sir. Bízva rám. Shears nem erősködött tovább, s döntését nem másította meg.

Még nem is alkonyodott, amikor megkezdték a felszerelés behajózását. A part elhagyatott volt. A bambusztutaj, amelyet saját maguk készítettek, mert csak magukban bíztak, két különálló, párhuzamos részből állt, mert így könnyebben szállíthatták a dzsungelén át. A szerelést a vízben végezték: a tutaj két felét kötelekkel rögzített két harántrúddal illesztették össze. Amikor elkészült, olyan lett, mint valami merev asztallap. Aztán a

lehető legerősebben rákötözték a tölteteket. A többi csomag az összetekercselt gyújtózsínókat, a telepeket, az elektromos vezetéket és a robbantókészüléket tartalmazta. A kényes alkatrészeket természetesen vízhatlan vászonba burkolták. Ami a gyújtószerkezeteket illette, Shears két készletet hozott belőlük. Az egyiket Joyce-ra bízta, a másikat magához vette. Mindketten az övükhöz erősítve a hasukon viselték. Csak ezek voltak igazán érzékeny szerkezetek, a plasztik ugyanis elvben ütésbiztos.

– Egy kissé furcsán érezhették magukat azokkal a csomagokkal a hasukon – jegyezte meg Warden.

– Tudja, hogy az ember sohasem gondol ilyesmire... Az egész kirándulásnak ez volt az aránylag legkevésbé kockázatos mozzanata... Pedig alapos rázásnak voltunk kitéve, elhiheti. Vigye el az ördög a thaiföldieket, akik egy remekül hajózható folyót ígértek nekünk!

A bennszülöttek felvilágosításai alapján arra számítottak, hogy az egész vízi út fél órát sem vesz igénybe. Ezért csak akkor indultak, amikor már teljesen besötétedett. A valóságban azonban több mint egy órára volt szükségük, s leereszkedésük viharosnak bizonyult. A Kwai folyó úgy rohant, mint valami hegyi patak, kivéve a híd körüli részt: ott nyugodtan folydogált. Alighogy elindultak, gyorsan áramló víz ragadta magával őket a sötétben meredező, láthatatlan szirtek között, amelyeket képtelenek voltak elkerülni, s ők kétségbeesetten kapaszkodtak veszedelmes és értékes vízi járművükbe.

– Ha ismerem a folyót, más módon közelítem meg, inkább vállalom a kockázatot, s a híd közelében szállok vízre. Az efféle szakszerűtlen felvilágosítások mindig hamisak, Warden, akár bennszülöttektől, akár európaiaktól származnak. Ezt elég gyakran megfigyeltem. Mégis újra lépre mentem. El sem képzelheti, milyen nehezen irányítottuk a "tengeralattjárót" a rohanó vízben.

"Tengeralattjárónak" nevezték el a tutajt, amelyet vasdarabokkal szándékosan megterheltek, s ezért többnyire közvetlenül a víz felszíne alatt úszott. A nehezekek súlyát szakszerűen úgy számították ki, hogy a tutaj, ha magára hagyják, éppen hogy csak el nem süllyed. Elég volt egy ujjnyomás, hogy teljesen eltüntessék.

– Az első sebes folyású szakaszon, amely a Niagara-vízeséshez méltó vad lármát csapott, ide-oda vetett, dobált, pörgetett az ár, hol a tengeralattjáró fölé emelt, hol az aljára nyomott, az egyik partról a másikig hajtott, hol a meder fenekét súroltuk, hol a fák ágait. Amikor nagyjából megértettem a helyzetet (eltartott egy darabig, mert fuldokoltam), mindnyájuknak megparancsoltam, hogy kapaszkodjanak a

tengeralattjáróba, és semmi áron el ne engedjék; másra ne is gondoljanak. Ennél többet nem tehattunk, de csoda, hogy senki sem törte be a fejét... Igazán kitűnő étvágygerjesztő volt, éppen ez kellett nekünk, hogy teljes hidegvérrel készülhessünk fel a komoly *jobbra*. Olyan hullámok zúdultak ránk, mintha viharos tengeren lettünk volna. Hányinger kínozott... S az akadályokat egyszerűen nem lehetett elkerülni! Néha azt sem tudtuk... érti ezt, Warden?... hogy merre megyünk. Különösnek tartja? Amikor a folyó összeszorul, és a dzsungel bezárul maga fölött, szeretném látni, meg tudja-e mondani, milyen irányban halad! Az árral úsztunk, nem igaz? A mi szempontunkból, a hullámokat leszámítva, a víz olyan mozdulatlan volt, mintha tóban fürödtünk volna. Csak az akadályokból sejtthettük... amikor nekik ütköztünk... hogy merrefelé, és milyen gyorsan haladunk. Minden viszonylagos! Nem tudom, érti-e pontosan...

Nem mindennapi élményben lehetett része. Igyekezett tőle telhető hűséggel beszámolni róla. Warden szenvedélyesen hallgatta.

– Értem, Shears. A tutaj kibírta?

– Ez a következő csoda! Ha a fejem történetesen nem volt a víz alatt, recsegést-ropogást hallottam, de a próbát kiállta... Kivéve egyszer... A boy mentette meg a helyzetet. Elsőrangú gyerek, Warden. Hadd meséljem el... Az első sebes folyású szakasz vége felé, amikor kezdtünk már lassan hozzászokni a sötétséghez, az ár nekivágott minket egy hatalmas sziklának, amely a folyó kellős közepén meredezett. A vízpárna a levegőbe röpített, de igazán, Warden, majd a következő pillanatban újra elkapott a sodrás, s oldalvást magával ragadott. Nem hittem volna, hogy ez is lehetséges. Csak akkor láttam meg a sziklát, amikor alig pár lábnyira volt tőlem. Nem maradt időm, semmire sem gondoltam, csak hogy előre kell nyújtanom a lábamat, és meg kell ragadnom egy bambuszrudat. A két thaiföldit elsodorta az ár. Szerencsére valamivel lejjebb megtaláltuk őket. Igazán szerencsénk volt!... De tudja, hogy ő mit csinált? Negyed másodperc maradt csak a gondolkozásra. Széttárt karral ráhasalt a tutajra. Tudja-e, miért, Warden? Hogy összetartsa a két részt. Úgy van, egy kötél elpattant. A harántrudak megcsúsztak, s a két fél kezdett elválni egymástól. Az ütés szétszakította volna őket. Nem sok hiányzott a katasztrófához... Egy szempillantás alatt megértette. Villámsebesen döntött. A cselekvési reflexe hibátlanul működött, és volt ereje a kitaráshoz. Elöttem úszott. Láttam, hogy a tengeralattjáró kiszökik a vízből, a levegőbe ugrik, mint valami lazac, amelyik fölfelé halad a gyors folyású patakban, igen, pontosan úgy, Ő pedig rajta fekszik, s teljes erejéből kapaszkodik a bambuszrudakba. Nem engedte el őket. Később újra összekötöttük a rudakat, már ahogy

birtuk... Ne felejtse el, hogy abban a helyzetben a gyújtószerkezetek közvetlenül érintkeztek a plasztikkal, s ő alapos lökést kapott... A fejem fölött láttam, hiszen mondtam már. Úgy csapott le, mint a villám!... Csak abban a pillanatban jutott az eszembe, hogy robbantószert szállítunk. Nem számít. Ez volt még a legkevésbé kockázatos, erről meg vagyok győződve. S ő egy másodperc negyedrésze alatt rájött. Nem mindennapi gyerek, Warden, annyi szent. Feltétlenül sikerülni fog neki.

– A hidegvérnek és a gyors reflexmozgásnak figyelemre méltó kombinációja – állapította meg elismerőleg Warden.

Shears halkán folytatta:

– Feltétlenül sikerülni fog neki, Warden. Ez az ő ügye; senki sem akadályozhatja meg, hogy a végére járjon. Ez az akció az övé. Ő is tudja. Maga meg én csak a segítőtársai vagyunk. A mi időnk lejárt... Csak arra szabad gondolnunk, hogy megkönnyítsük a dolgát. A híd sorsa jó kezekben van.

Az első gyors folyású szakasz után a víz lecsendesedett, s ők megerősítették a tutajt. Aztán egy szűk csatornában újra ide-oda cibálta őket az ár. Elég sok időt elvesztegettek néhány szikla előtt, amely eltorlaszolta a meder egy részét; a sziklák fölött lassú, nagy örvény keletkezett, s ők perceként át körben forogtak, anélkül, hogy vissza tudtak volna jutni a fősodorba.

Végül kiszabadultak a csapdából. A folyó kiszélesedett, s egyszerűbe lecsillapult, ami olyan hatást tett rájuk, mintha egy óriási és nyugodt tóhoz értek volna. Szemük megsejtette, hol vannak a partok, és sikerült a folyó közepén maradniuk. Hamarosan a hidat is meglátták.

Shears félbeszakította elbeszélését, és szótlanul lebámult a völgybe.

– Különös érzés így látni, felülről... és egy darabban. Egészen más a pofája, ha alulról és éjjel nézi az ember. Nemigen láttam mást, csak részleteket, egyiket a másik után. "Előtte" csak a részletek számítanak... egyébként "utána" is... Kivéve, amikor megérkeztünk. Mert akkor hihetetlenül élesen rajzolódott ki a körvonalai az égen. Remegtem, hogy észrevesznek. Úgy éreztem, hogy olyan tisztán látni minket, mintha fényes nappal volna. Ez persze tévedés volt. Csak az orrunk látszott ki a vízből. A tengeralattjáró éppen alámerült. Sőt, kis híján, egészen elsüllyedt. Néhány bambuszrúd megrepedt. De minden jól ment. Fényt nem láttunk. Nesztelenül besiklottunk a híd árnyékába. Egyetlen zökkenő nélkül. A tutajt egy cölöphöz kötöttük az egyik belső sorban, s munkához láttunk. De addigra már megdermedtünk a hidegtől.

– Különösebb nehézségük nem volt? – kérdezte Warden.

– Különösebb nehézségünk, ha úgy tetszik, nem volt, feltéve, hogy normálisnak tartja az ilyen munkát, Warden...

Újra elhallgatott, mintha lenyűgözötte volna a híd, amelyre még mindig sütött a nap, úgyhogy világos faszerkezete élesen elvált a sárgás víztől.

– Ez az egész olyan, mint valami álom, Warden. Már máskor is volt ilyen benyomásom. Amikor elérkezik a döntő nap, az ember azon tűnődik, igaz-e, valóságos-e minden? Valóban ott vannak-e a töltetek, valóban elég-e egy kis mozdulat a robbantókészülék billentyűjén. Mindez teljességgel lehetetlennek látszik... Joyce ott van, alig százméternyire a japán őrszemtől. Ott van a vörhenyes fa mögött, s a hidat nézi. Fogadni mernék, meg se moccan, mióta magára hagytam. Gondoljon rá, Warden, mi minden történhet még holnapig! Elég, ha egy japán katona szórakozásból üldözni kezd egy kígyót a dzsungelben... Nem kellett volna ott hagynom. Ma éjjel is elfoglalhatta volna a helyét.

– Nála van a töre – mondta Warden. – Minden rajta múlik. Mesélje el, hogyan végződött az éjszaka.

Ha az ember sokáig tartózkodik a vízben, a bőre olyan érzékeny lesz, hogy egy érdes tárgy érintése már önmagában is fájdalmat okoz. Különösen a keze sínyli meg. A legkisebb súrlódástól foszlányokban válik le a bőr az ujjairól. Mindjárt az elején nehezükre esett kioldani a kötelekeket, amelyek a felszerelést a tutajhoz erősítették. A bennszülöttek készítette durva köteleket szűrös bolyhok borították.

– Gyerekségnek látszik, Warden, de abban az állapotban, amiben voltunk... S ráadásul a vízben zajtalanul kellett dolgozni! Nézze meg a kezemet. Joyce-é ugyanilyen.

Újra lenézett a völgybe. Gondolatai nem tudtak elszakadni a másiktól, aki az ellenséges parton várakozott. Felemelte a kezét, s szemügyre vette a repedéseket, amelyeket a nap megkeményített, majd tehetetlen mozdulattal folytatta elbeszélését.

Mindegyiküknek volt jó hegyes töre, de dermedt ujjaiuk csak nehezen forgatták. S bármilyen megbízható robbantószer is a plasztik, nem tanácsos fémtárggyal bökdödni. Shears hamarosan észrevette, hogy a két thaiföldit már semmire sem lehet használni.

– Ettől tartottam. Meg is mondtam a boynak, nem sokkal azelőtt, hogy vízre szálltunk. Csak kettőnkre számíthattunk a munka elvégzésénél. A thaiföldiek nem bírták tovább. Görcsösen kapaszkodtak egy cölöpbe, és mozdulatlanul vacogtak. Elküldtem őket. A hegy tövében vártak meg. Egyedül maradtam a fiúval... az ilyen munkához, Warden, nem elég a

fizikai kitartás. A boy pompásan állta a sarat; én nagyjából megtettem a magamét. Azt hiszem, hogy a teherbírásom határán jártam. Öregszem.

Sorra leszerelték a tölteteket, és a rombolási tervben előírt helyre erősítették őket. Állandóan küzdeniük kellett, nehogy elvigye őket az ár. Lábukkal egy-egy cölöpbe kapaszkodva kellett jó mélyen a víz alá nyomkodniuk a plasztikot, hogy észrevétlen maradjon, aztán a fához tapasztaniuk, hogy a robbantószer teljes erejével hasson. A víz alatt tapogatózva kötözgették azokkal az átkozott kötelekkel, amelyek horzsoltak és szúrtak, és véres barázdákat szántottak a kezükön. A köteleket meghúzni és megkötni: már ez az egyszerű feladat is szörnyű gyötrelmet okozott. A végén lebuktak a víz alá, és a fogukkal segítettek maguknak.

Ez a tevékenység az éjszaka jó részét igénybe vette. A következő feladat kevésbé kínos, de annál kényesebb volt. A gyújtószerkezeteket a töltetekkel egyidejűleg rakták a helyükre. Most össze kellett kapcsolni őket a "pillanatgyújtó" zsinórok hálózatával, hogy valamennyi robbanás egyszerre következzen be. Ez a feladat nagy higgadtságot igényel, mert a legkisebb tévedés is sok kellemetlenséget szerezhet. Egy rombolási "szerelés" hasonlít egy kicsit az elektromos szereléshez, minden alkatrészének a helyén kell lennie. Az övék kissé bonyolult volt, mert "Number one" ezúttal is jókora biztonsági hányadossal számolt, s megkettőzte a gyújtózsínok és gyújtószerkezetek számát. A zsinórok elég hosszúak voltak, s a tutajon nehezkül használt vasdarabokat kötötték hozzájuk, hogy elmerüljenek.

– Végre minden elkészült. Azt hiszem, nem végeztünk rossz munkát. Ragaszkodtam hozzá, hogy még egyszer megnézzek minden cölöpöt. Felesleges volt. Joyce felől nyugodt lehettem. Biztos vagyok benne, hogy semmi sem fog elmozdulni.

Kimerültek voltak, minden tagjuk fájt, és majd megfagytak, de minél közelebb jutottak a munka befejezéséhez, annál nagyobb lelkesedés vett erőt rajtuk. Szétszedték a tengeralattjárót, s a bambuszrudakat egyenként leeregették a vízben. Nem maradt más hátra, mint hogy maguk is eltávolodjanak a hídtól, s közben kiússzanak a jobb partra; egyikük a vízhatlan tokba dugott telepet vitte, másikuk a hellyel-közzel nehezkével súlyosbított vezetéket tekerte le az utolsó üreges bambuszrúdról. Pontosan azon a helyen másztak ki a vízből, amelyet Joyce annak idején kiszemelt. A part lejtője meredeken zuhant alá, s a növényzet egészen a víz széléig ért. A vezetéket elrejtették a cserjék közt, s vagy tíz méterre benyomultak a dzsungelbe. Joyce felállította a telepet és a robbantókészüléket.

– Ott, a vörhenyes fa mögött, amelynek az ágai a vízbe lógnak, most már biztos vagyok benne – mondta újra Shears.

– A helyzet kedvezően alakul – jegyezte meg Warden.

– A napnak majdnem vége, s eddig nem fedezték fel. Innen feltétlenül megláttuk volna. Senki sem sétált arrafelé. Különben sincs sok jövés-menés a tábor körül. A hadifoglyok még tegnap elmentek.

– A hadifoglyok még tegnap elmentek?

– Láttam egy nagy csapatot, amint éppen elhagyta a tábort. Az ünnepséget nyilvánvalóan a munkálatok befejezésének tiszteletére rendezték, s a japánokról aligha tételezhető fel, hogy tétlenségre kárhoztatják az embereket.

– Így jobban is szeretem.

– A táborban csak kevesen maradtak. Rokkantak, gondolom, akik nem bírnak járni... Szóval, akkor magára hagyta, Shears?

– Magára hagytam. Nem volt ott semmi keresnivalóm, s különben is közeledett a hajnal. Adja Isten, hogy fel ne fedezzék!

– Nála van a tűre... – mondta Warden. – Minden rendben lesz. Esteledik. A Kwai folyó völgye máris sötét. Nem valószínű, hogy valami közbejőjjön.

– *Mindig* közbejön valami, amire nem számítunk, Warden. Ezt maga ugyanolyan jól tudja, mint én. Fogalmam sincs róla, milyen titokzatos ok rejlik mögötte, de még sohasem fordult elő, hogy egy akció a megállapított terv szerint bonyolódjék le.

– Ez igaz. Magam is megfigyeltem.

– Csak az a kérdés, hogy ezúttal milyen formát ölt az a valami... Magára hagytam. Volt még a zsebemben egy zacskó rizs és egy pálinkás butykos, ennyi maradt a készleteinkből, ugyanolyan gondosan őriztettem, mint a gyújtószerkezeteket. Ittunk egy-egy kortyot, a többit neki adtam. Még egyszer kijelentette, hogy bízik magában. Aztán egyedül hagytam.

4

Shears hallgatja a Kwai folyó szakadatlan zúgását, amelyet megszűr a thaiföldi dzsungel, s különös levertséget érez.

Megszokta már gondolatainak és cselekedeteinek ezt a szünet nélküli kísérezését, de ma reggel nem ismer rá sem a hangerejére, sem a ritmusára. Sokáig vár mozdulatlanul, nyugtalanul, minden érzékszerve riadókészültségben van. Lassanként a környező anyagi világ más meghatározhatatlan tényezői is furcsának hatnak.

Az a benyomása, hogy valami megváltozott abban a környezetben, amely a vízben töltött éjszaka és a hegycsúcson töltött nap alatt szinte összeforrta vele. Nem sokkal hajnal előtt kezdődött. Először megmagyarázhatatlanul meglepte, majd megzavarta valami különös érzés. Érzékeinek homályos közvetítésével fokozatosan úrrá lett a tudatán, majd gondolattá alakult át, egyelőre zavaros gondolattá, amely kétségbeesetten keres egyre világosabb kifejezési formát. Napfelkeltekor még nem bírja pontosan megfogalmazni, csak a következő mondat telik tőle: "Valami megváltozott a híd és a Kwai folyó légkörében."

"Valami megváltozott..." Halkan megismétli ezeket a szavakat. Sajátos érzéke van a "légkörhöz", s ez szinte sohasem csalja meg. Közérzete egyre rosszabb, végül aggodalom vesz erőt rajta, s ezt észokokkal próbálja eloszlatni.

"Nyilvánvaló, hogy valami megváltozott. De ez természetes. A zene is másképpen szól, ha máshonnan hallgatjuk. Most az erdőben vagyok, a hegylábnál. A visszhang itt más, mint a hegycsúcson vagy a vízben... Ha ez a munka sokáig tart, a végén szöveget fogok hallani!"

Kinéz a lombok közt, de semmi különösét nem észlel. A hajnal éppen csak megvilágítja a folyót. A túlsó part egyelőre tömör szürkésbe burkolódik. Rákényszeríti magát, hogy ne gondoljon másra, csak a haditervre, és az akció pillanatát váró, különböző csoportok elhelyezkedésére. Az akció küszöbön áll. Éjjel négy partizánnal lejött a figyelőállásból. Azt a helyet foglalták el, amelyet Warden a vasútvonaltól nem messze, a sínek fölött kiválasztott. Maga Warden két másik thaiföldivel odafönt maradt az aknavető mellett. Onnan tekint át az egész színteret, készen rá, hogy a nagy csapás után beavatkozzék.

"*Number one*" határozott így. Megértette a barátjával, hogy minden fontos poszton szükség van parancsnokra, egy európaira, aki, ha kell, dönteni tud. Nem lehet mindent előre látni, és előre kiadni a végleges parancsokat. Warden fejet hajtott. Ami a harmadik, a legfontosabb láncszemet illeti: az egész akció rajta múlik. Joyce most már több mint huszonnégy órája van odaát. Shearsszel éppen szemben. A vonatot várja. A szerelvény éjjel elindult Bangkokból. Hírt is kaptak róla.

"Valami megváltozott a légkörben..." Most már a golyószóró mellé rendelt thaiföldi is nyugtalankodni kezd. Feltérdel, úgy kémleli a folyót.

Shears aggodalma nem szűnik. A benne motozó érzés még mindig szeretne pontosabb kifejezést találni, közben azonban kibúvik az elemzés alól. Shears gondolatai vadul ostromolják a kétségbeesítő rejtélyt.

A zaj nem ugyanaz, erre hajlandó volna megesküdni. A Shears mesterségét űző emberek ösztönösen és nagyon gyorsan emlékezetükbe vésik a természet elemeinek szimfóniáját. Két-három alkalommal is hasznót húzott már belőle. Az örvények csobogása, a homokhoz súrlódó vízmolekulák sajátos sziszegése, az áradatban hajladozó faágak ropogása, mindez ma reggel másféle, halkabb hangversennyel szolgál... igen, halkabban szól, mint az este, ez biztos. Shears komolyan eltűnődik: hátha kezd megsiketülni? Vagy az idegei vannak ilyen rossz állapotban?

De az lehetetlen, hogy a thaiföldi is éppen most siketüljön meg. Aztán van itt más is. A benne motozó érzés egy másik eleme hatol hirtelen a tudatába. A szag is más lett. A Kwai folyó szaga sem ugyanaz ma reggel. Mindent elnyom a nedves iszap kigőzölgése, mintha csak halastó partján lennének.

– *River Kwai down** – kiált fel egyszerre a thaiföldi.

[* A Kwai folyó leapadt!]

S minthogy a fény lassan életre kelti a szemközti part részleteit, Shears előtt hirtelen minden megvilágosodik. A fa, a nagy, vörhenyes fa, amely mögött Joyce rejtőzik: az ágai nem lógnak többé a vízbe. A Kwai folyó leapadt. A szintje lejjebb szállt az éjjel. Mennyivel? Talán egy lábbal? A fa előtt, a meredek lejtő tövében kavicsos partszegély bukkan elő; itt-ott még vízcseppek látszanak rajta, és csillog a kelő nap fényében.

A felfedezés első pillanatában Shearst elégedettség tölti el, amiért magyarázatot talált rossz közérzetére, s újra tudja, hogy bízhat idegeiben. Érzése nem csalta meg. Még nem bolond. A hullámozás nem ugyanaz többé; sem a víze, sem a fölötte keringő levegőé. A változás valóban az egész környezetre kihat. A még nedves, új földszegély magyarázatot ad az izsapszagra.

A katasztrófákat sohasem fogja fel egy pillanat alatt az ember. A szellem renyheségének bizonyos időre van szüksége. Shears csak egyenként fedezi fel a lezajlott hétköznapi esemény végzetes következményeit.

A Kwai folyó leapadt! A vörhenyes fa előtt széles, lapos terület látható, amelyet tegnap még víz borított. A vezeték... az elektromos vezeték!... Shears szájából trágár kiáltás csúszik ki. A vezeték... Előrántja távcsövét, és mohón kutatja az éj folyamán felbukkant szilárd talajt.

A vezeték ott van. Jókorá darabja került szárazra. Shears a víz szélétől a meredek lejtőig követi a szemével; a sötét vonalat fűcsomók szegélyezik, az ár akasztotta rá őket.

De azért nem nagyon feltűnő. Shears azért találta meg, mert kereste.

Könnyen észrevétlen maradhat, ha egyetlen japán sem megy arra... De a magas part, amelyet azelőtt meg sem lehetett közelíteni!... A meredek lejtő alatt most megszakítatlan partszegély húzódik... valószínűleg egész a hidig (innen nem látni a hidat), s szinte hívogatja a sétálókat, a dühös Shears legalábbis úgy látja. A vonatot váró japánoknak azonban éppen elég elfoglaltságuk lehet, ami megakadályozza őket, hogy a víz partján kódorogjanak. Shears megtörli a homlokát.

Az akció sohasem követi híven a tervet. Az utolsó pillanatban egy köznap, közönséges, néha groteszk esemény mindig felforgatja a legjobban előkészített programot is. *"Number one"* bűnös hanyagsággal vádolja magát, amiért nem látta előre a folyó apadását... És épp ezen az éjszakán kellett bekövetkeznie; nem másnap éjjel, és nem is két éjszakával korábban!

A nyílt part, amelyen egy fücsomó sincs, amely meztelen, meztelen, mint az igazság, magához vonzza a szemet. A Kwai folyó szemlátomást sokat apadt. Egy lábnyit? Kétlábnyit? Talán többet is?... Az istenit!

Shearsre hirtelen gyöngeség tör rá. Átkarol egy fát, hogy elrejtse a thaiföldi elől tagjai remegését. Másodszor fordul elő vele életében, hogy ilyen felindulást érez. Először akkor érezte, amikor ellenség vére csörgött végig az ujjain. A szívverése valóban, igazán eláll, egész teste jeges verítékben fürdik.

"Kétlábnyit? Talán többet is?... Mindenható Isten! És a töltetek! A plasztiktöltetek a híd cölöpjein!

5

Joyce sokáig állt zsibbadtan, miután Shears megszorította a kezét, és magára hagyta őrhelyén. A bizonyosság, hogy ezentúl csak a saját erejére számíthat, alkohalmámorként bódította el az agyát. Teste nem érezte az elmúlt éjszaka fáradtságát, sem víztől átitatott ruhája jeges érintését. Még sohasem tapasztalta, hogy a tökéletes magány (egy hegycsúcson vagy a sötétben) a hatalom, a mindenhatóság ilyen érzésével töltheti el az embert.

Amikor kitisztult az agya, kénytelen volt meggyőzni magát, hogy még a közelgő napfelkelte előtt el kell intéznie néhány szükséges dolgot, különben ki van szolgáltatva pillanatnyi gyöngeségeinek. Ha nem támad ez az ötlete, bizonyára úgy marad, mozdulatlanul, háttal egy fának dőlve, keze a robbantókészüléken, szeme a hídon, amelynek fekete szerkezete az alacsony bozót sűrű tömege fölött s a nagy fák lazább lombzatán át árnyékot vetett a csillagos ég egyik sávjára. Shears távozása után

ösztönösen ezt a testtartást vette fel.

Felállt, levetette a ruháját, kicsavarta, majd ledörzsölte meggémberedett testét. Aztán újra felvette a sortját és az ingét, amely még nedvesen is megóvta a hajnal hideg levegőjétől. Evett a Shearstól kapott rizsből, amennyit csak tudott, s jó nagyokat kortyintott a whiskyből. Úgy vélte, hogy már túl késő van, nem léphet ki rejtekéből, hogy vizet hozzon. Az alkohol egy részével kimosta a tagjait borító sebeket. Visszaült a fa tövébe, és várt. Ezen a napon semmi sem történt. Ezt előre tudta. A vonatnak csak másnap kell megjönnie, de amióta a színhelyre érkezett, úgy érezte, hogy az eseményeket ő irányítja.

A hídon többször is észrevett japánokat. Nem látszottak gyanakvónak, egyikük sem tekintett feléje. Mint álmában tette, kiválasztott magának a hídpályán egy könnyen megjegyezhető pontot, a korlát egyik keresztlécét, amely egy vonalban volt vele és egy száraz gallyal. A teljes hosszuk éppen a közepét, vagyis közvetlenül a végzetes rész elejét szemelte ki. Ha a mozdony odaér, vagy inkább egy-két méterrel előbb, teljes súlyával ránehezedik a robbantókészülék fogantyújára. Miután a vezetékét kikapcsolta, hússzor is kipróbálta ezt az egyszerű mozdulatot, hogy beidegezze, s közben gondolatban nyomon követte az elképzelt mozdonyt. A készülék jól működött. Gondosan megtisztogatta és letörülgette, ügyelve rá, hogy a legkisebb piszkot is eltávolítsa róla. A reflexei is hibátlanok voltak.

A nap gyorsan eltelt. Az éjszaka leszálltával leereszkedett a lejtőn, hosszú kortyokban itta a sáros vizet, megtöltötte a kulacsát, majd visszatért rejtekhelyére. Engedélyezett magának egy kis szundikálást, de a testtartásán nem változtatott, továbbra is a fának dőlt. Ha a vonat menetrendje véletlenül módosul, akkor is meghallja közeledését, ebben biztos volt. Ha az ember eltölt némi időt a dzsungelben, nagyon gyorsan megszokja, hogy öntudatlanságában is az állatok éberségével figyeljen.

Alvása többszöri kis bóbiskolás volt, amelyet hosszú virrasztások szakítottak meg. De akár szunyókált, akár ébren volt, kalandjának foszlányai különös módon váltakoztak múltja emlékeivel, amelyeket Shears társaságában idézett fel, mielőtt a folyóra bízták volna magukat.

A poros rajzteremben volt, ahol életének néhány legfontosabb éve telt el végeérhetetlen, mélabús órákban a rajztábla előtt, s ő végtelen napokon át egy reflektorlámpa fényében görnyedezett. A hossztartó, ez az acélgerenda, amelyet sohasem látott a valóságban, ott kérkedett a papíron kétsíkú, jelképes ábráival, amelyek egész ifjúságát kisajátították. Az alaprajz, az oldalnézet, az előlnézet, a sok metszet ott született meg a szeme előtt, s ott

volt a bordák minden részlete is, amelyek szakszerű elrendezése lehetővé tette, hogy végre kétévi homályos tapogatózás után másfél font acélt megtakarítson.

Ezekre az ábrákra, ezekre a bordákra most apró, barna négyszögek tapadtak, ugyanolyanok, amelyeneket Warden rajzolt a híd nagy léptékű tervrajzának huszonnégy cölöpjére. A cím, amelyet görcsös, gyötrelmes lassúsággal rajzolt a végtelen sok másolat mindegyikére, a rondírási cím egyre nagybodott, majd összekuszálódott a szeme előtt. Hiába próbálta követni a betűit. Szétszóródtak az egész rajzlapon, s a végén újra összeálltak, mint néha a mozivászonon, amikor bemutatnak egy filmet, s a címből új szó bontakozik ki az új szó: ROMBOLÁS; ragyogó tintával írt, nagy, fekete betűi visszaverték a reflektorlámpa fényét, s minden más jelképet elmosva, ellepték lidércnyomásának vetítővásznát.

Ez a látomás valójában nem zaklatta. Bármikor elkergethette. Elég volt kinyitnia a szemét. Az éjszakának az a zúgása, ahol sötétben kirajzolódott a híd a Kwai folyón, elkergette a múlt poros kísértéseit, s ráébresztette a valóságra, az ő saját valóságára. Az esemény bekövetkezése után meg fog változni az élete. Már is ízlelgette a siker balzsamát, s közben saját átalakulását is érezte.

Pirkadatkor – nagyjából ugyanabban a pillanatban, mint Shearsben –, a Kwai folyó érzékelhető kisugárzásának változása benne is rossz közérzetet idézett elő. Az átalakulás annyira folyamatos volt, hogy ernyedtsége miatt eleinte fel sem fogta. Vackából csak a hídpályát látta. A folyó rejtve volt előle, mégis biztosra vette, hogy nem téved. Meggyőződése kis idő múltán nyomasztóan hatott rá, s elviselhetetlennek érezte, hogy továbbra is tétlen maradjon. A bokrok közt a folyó felé kúszott, eljutott az utolsó lombfátyolig, és kinézett. Tüstént megértette nyugtalansága okát, amikor a kavicsos parton felfedezte az elektromos vezetékét.

Gondolatai, amelyek ugyanazt az utat járták végig, mint Shearséi, fokozatosan eljutottak addig a pontig, ahol elébe tárult a jóvátehetetlen összeomlás. A plasztiktöltetekre gondolva ő is ugyanazt a megrendülést érezte. Új helyéről láthatta a cölöpöket. Csak fel kellett emelnie a fejét. Kényszerítette magát, hogy megtegye ezt a mozdulatot.

Elég sokáig kellett figyelnie, hogy megállapítsa, mekkora veszélyt szabadított rájuk a Kwai folyó szeszélyes mozgása. Még figyelmes vizsgálat után sem bírta pontosan felmérni, s kétség és remény közt lebegve követte az ár jóvoltából a híd körül keletkező ezer apró vízfodor játékát. Az első pillantásra derűs boldogság áradt szét benne, s

elernyesztette idegeit, amelyek előző gondolata nyomán görcsösen megfeszültek a borzalomtól. A folyó nem apadt olyan sokat. A töltetek még víz alatt voltak.

...Legalábbis úgy látszott arról a nagyon alacsonyan fekvő helyről, ahol hasalt. De a magasból? A hídról?... Vagy akár innen is? Ha egy kicsit jobban figyelt, a jól ismert cölöpök körül, amelyekhez húsának foszlányai tapadtak, most már észrevett egy-egy elég nagy hullámot, mint amilyen mozdulatlan roncsok körül a víz színén szokott keletkezni. Nem volt joga ámítani önmagát. Azokat a bizonyos cölöpöket nagyobb hullám ostromolja, mint a többit... S az egyik mellett mintha időnként felfedezné valami barna anyag csücskét, ami elütött a világosabb fától. Néha ki is emelkedett, mint egy hal háta, de a következő percben már csak az örvénylés látszott. A töltetek nyilvánvalóan közvetlenül a víz felszíne alatt voltak. Egy éber őrszem biztosan észreveszi a külső cölöpsorokhoz erősített tölteteket, ha egy kicsit áthajol a korláton.

S a folyó talán még mindig apad? Talán már nemsokára mindenki megláthatja a teljesen felszínre kerülő tölteteket, amint víztől csöpögve a thaiföldi ég könyörtelen fényében ragyognak! E látomás groteszk képtelensége megdermesztette. Hány óra? Mennyi idő van még hátra?... A nap csak most kezdte bevilágítani a völgyet. A vonat nem érkezhet meg tíz óra előtt. Türelmüket, munkájukat, fáradozásukat, szenvedésüket, minden erőfeszítésüket váratlanul kigúnyolta, szinte nevetségessé tette a magas hegyekből csörgedező víz embertelen szeszélye. A nagy csapás sikere – amiért rövid idő alatt elpazarolta az önmegtagadás éveit megtakarított és elfojtott életereje és teljesítőképesége egész tartalékát – újra kérdésessé vált, s a mérleg, amelyen újra megmérték, érzéketlen volt lelkének vágyai iránt. Sorsa azokban a percekben dől el, amelyek a vonat megérkezésétől elválasztják; a tőle függetlenül, magasabb síkon dől el; a döntés talán tudatos lesz, de a tudat idegen és könyörtelen, megveti lelkesedését, amely ide vezérelte, s olyan magasból tekint le az emberi ügyekre, hogy nincs az az akarat, az a könyörgés, az a kétségbeesés, amely meglágyíthatná.

A bizonyosság, hogy a robbantóanyag felfedezése vagy fel nem fedezése most már független erőfeszítéseitől, paradox módon megnyugtatta egy kicsit. Megtiltotta magának, hogy gondolkozzék róla, vagy akár csak kíváncsi is valamit. Nem volt joga rá, hogy energiájának egyetlen morzsáját is olyan eseményekre pazarolja, amelyek egy tőle független világban zajlanak le. El kellett felejtetni őket, hogy minden leleményét azokra a tényezőkre összpontosítsa, amelyeket beavatkozásával még befolyásolhat. Ezekre, csakis ezekre kellett irányítania figyelmét. A

cselekvés még lehetséges volt, s neki előre kellett látnia esetleges formáit. Mindig gondolkozni szokott jövődöbeli magatartásán. Ezt Shears is megfigyelte.

Ha észreveszik a plasztiktölteteket, a vonat megállítja a híd előtt. Ebben az esetben megnyomja a robbantókészülék fogantyúját, mielőtt őt magát is felfedezik. A kárt ki lehet majd javítani. Félig kudarcot vall, de ennek igazán nem ő lesz az oka.

Kapcsolata az elektromos vezetékhez azonban egészen más lapra tartozott. A vezeték csak akkor vehetik észre, ha egy ember lejön a partra, s pár lépésre megközelíti. Ebben az esetben alkalma nyílik a személyes beavatkozásra. Lehetséges, hogy az adott pillanatban senki sem lesz a hídon vagy a túlsó parton, aki megláthatná. A meredek lejtő eltakarja a kavicsos partszegélyt a táborban tartózkodó japánok elől. Az az ember valószínűleg habozni fog, mielőtt riasztaná a többieket. Ekkor neki, Joyce-nak, cselekednie kell, nagyon gyorsan kell cselekednie. Tehát sem a hidat, sem a partot nem szabad szem elől tévesztenie.

Egy kicsit gondolkozott még, aztán visszatért előző rejtekére, s elhozta felszerelését új posztjára, a vékony lombsátor mögé, ahonnan egyszerre figyelhette a hidat és a kopár térséget, amelyen a vezeték húzódott. Egy ötlet villant az agyába. Levetette a sortját és az ingét. Csak alsónadrág maradt rajta. Ez nagyjából megfelelt a foglyok munkaruhájának. Ha messziről meglátják, azt hihetik, hogy ő is közülük való. Gondosan elhelyezte a robbantókészüléket, és letérdelt. Törét kihúzta a tokjából. Felszerelésének ezt a fontos darabját – amelyről sohasem feledkeztek meg a "Plastic & Destructions Co. Ltd." expedíciónak tagjai – letette maga mellé a fübe, és várt.

Az idő kétségbeejtően lassan, megbéklyózva, visszafogva folydogált, mint a Kwai folyó leapadt árja, amelyet végtelen másodpercekben mért ki számára a vízmolekulák fojtott mormolása. Igen, az idő észrevétlenül örölte a veszedelmes jövőt, s elraktározta a múltban a felbecsülhetetlen biztonságot nyújtó, de határtalanul parányi és Joyce vágyaihoz képest tragikusan aránytalan pillanatokat. A trópusok fénye elárasztotta a nedves völgyet, és megcsillogtatta a frissen felszínre került földsáv víztől átitott barnásszürke homokját. A nap, amelyet egy darabig elrejtett a hídpálya, "beragyogta a híd felépítményének keresztartóit, majd e sorompó fölé emelkedve, egyenesen eléje vetítette az emberek művének óriási árnyékát. Az árnyék a vezetékkel párhuzamos egyenest húzott a kavicsos parton, a vízben azonban eltorzult, a fodros hullámok közt maga is hullámmani

kezdett, majd a folyó túlsó partján beleolvadt a hegy tömegébe. A hőség megkeményítette tépett kezének repedéseit, s kegyetlenül csípte sebbel borított testét, amelyet vadul ostromoltak a hangyák tarka légiói. De a testi szenvedés nem térítette el gondolataitól, csak fájón aláfestette az elméjét egy idő óta gyötrő kényszerképzetet.

Új aggodalom szorította össze a torkát, miközben arra kényszerítette magát, hogy pontosan elképzelje a formát, amelyet a cselekvés szükségszerűen magára ölt, ha az elkövetkező órában egy bizonyos esemény keresztezi sorsvonalát... Egy japán katona enged a kavicsos part csábításának, s fesztelenül végigsétál a víz felett. Meglátja a vezetékét, s meglepődik. Megáll. Lehajol, hogy megfogja, s egy pillanatig mozdulatlan marad. Ekkor kell neki, Joyce-nak, közbelépnie. Elkerülhetetlen volt, hogy előre el ne képzelje saját mozdulatát. "Túl sokat töpreng!" mondta róla Shears.

A jelenet felidézése elég volt hozzá, hogy minden idegszála görcsösen megfeszüljön, és izmai megbénuljanak. Nem szabad kitérnie előle. Ösztönösen tudta, és mélységesen átérezte, hogy ezt a cselekedetet köteles végrehajtani; hogy hosszú ideje készül rá; hogy természetes következménye egy sor kalandnak, amely elháríthatatlanul képességei végső vizsgája felé vezetik. Ezt a visszataszító próbatételt, amely mindegyiknél félelmetesebb, bedobhatja a mérleg egyik serpenyőjébe, mert ez az egyetlen, amelyet a vele járó önmegtágadás és borzalom elég súlyossá tesz ahhoz, hogy a mérleg karját lehúzza, s legyőzze a végzet szívós nehézségi erejét.

Minden agysejtjét a végső teljesítményre összpontosítva, lázasan emlékezetébe idézte a kapott oktatást, s megpróbálta maradéktalanul beleélni magát a végrehajtás lendületébe, de így sem sikerült elúznia a közvetlen következmények iszonyú látomását.

Eszébe jutott a nyugtalan kérdés, amelyet annak idején a parancsnoka tett fel. "Az adott pillanatban *bírná-e* hidegvérrel használni ezt a fegyvert?" A kérdés akkoriban megzavarta ösztöneit és jóhiszeműségét. Akkor nem bírt határozott választ adni rá. Később, amikor a folyóparton vízre szálltak, igennel felelt; most már semmiben sem volt biztos. Ránézett a fegyverre, amely ott hevert mellette a fűvön.

A tör pengéje hosszú és keskeny volt, a markolat viszont elég rövid, csak akkora, hogy jól meg lehetett fogni; egyetlen súlyos acéltömbből kovácsolták a pengével együtt. A 316-os különítmény elméleti szakemberei több ízben is módosították az alakját és görbületét. Az oktatás minden részletre kiterjedt. Nemcsak arról volt itt szó, hogy meg kell

markolni, és vaktában lecsapni vele; ez túl könnyű lett volna, erre mindenki képes. Minden pusztításnak megvan a maga technikája. Az oktatók két használati módra is megtanították. Védekezés közben, ha az ellenfél rárohan, az előírás szerint élével fölfelé, és kissé felemelt hegygel tartja maga elé az ember, s mindig alulról dőf, mintha állatot akarna kibelezni. Ez a mozdulat nem haladta meg az erejét. Szinte ösztönösen megtette volna. De itt más a helyzet. Az ellenség nem fogja rávetni magát, nem kell védekeznie. Ha bekövetkezik az esemény, amelynek érzéközeledtét, a második módszert kell alkalmaznia. Ehhez nincs szükség nagy erőre, csak ügyességre és elképesztő hidegvérre. Ezt a módszert ajánlották a növendékeknek arra az esetre, ha éjjel úgy kell végezniük egy őrszemmel, hogy annak se ideje, se lehetősége ne maradjon zajt csapni. Ezért hátulról kell lesújtani rá; de nem szabad hátba szúrni (ez is könnyű lenne!). A nyakát kell elmetszeni.

A tón úgy kell fogni, hogy az ember lefelé fordított kezének ujjai alulról szorongassák a markolatot, a hüvelykujja pedig a penge tövéhez simuljon, mert így nagyobb biztonsággal kezelheti, s közben lapjával vízszintesen és az áldozat testére merőlegesen tartsa. Szúrni jobb felől kell, határozott mozdulattal, de nem túl hevesen, nehogy mellé döfjön, s egypár centiméterrel a fül alatt levő pontot kell eltalálni. Ezt a pontot kell célba vennie és elérnie, csakis ezt, hogy az áldozat ne tudjon kiáltani. Ez tehát a művelet vázlatja. Ehhez még több másodlagos, de fontos mozdulat járul, jobbról bal felé, amelyet közvetlenül a szúrás után kell megtenni. De az ide vonatkozó ajánlásokat, amelyeket a calcuttai oktatók egy kis humorral is fűszereztek, Joyce még halkán sem merte elismételni magának.

Nem bírt szabadulni a közvetlen következmények látomásától. Tehát az ellenkezőjére kényszerítette magát: arra, hogy teljes valójában – iszonyatos színeivel és minden részletével együtt megalkossa és alaposan szemügyre vegye az egész jelenetet. Erőltette magát, hogy legszörnyűbb mozzanatait is elemezze, mert eszeveszett reménnyel hitte, hogy eltelik velük, és eljut a megszokás teremtette közönyig. Tízszer, hússzor átélte a jelenetet, s lassan-lassan odáig vitte, hogy már nem pusztán látomást, nem bizonytalan belső képzetet vetített maga elé, hanem egy embert a parton, egy egyenruhás japán katonát teljes valójában, különös sipkájában, amely alól kilátszik a füle, s valamivel lejjebb az a darabka barna hús, amelyet félig kinyújtott karjával zajtalanul célba vesz. Megparancsolta magának, hogy érezze, felmérje a hús ellenállását, hogy megfigyelje a vér kibuggyanását és a görcsös rángást, mialatt összeszorított ökle tengelyében a tör makacsul elvégzi a másodlagos műveleteket, és bal karja vadul lecsap, és

megmarkolja az áldozat nyakát. Mérhetetlenül sokáig vergődött a képzelt borzalmak mélységében. Erőfeszítéssel edzette testét, hogy engedelmes és érzéketlen gépezetté váljon, míg csak valamennyi izmában nyomasztó fáradtságot nem érzett.

Még mindig nem volt biztos magában. Meghökkenve tapasztalta, hogy felkészülési módszere hatástalan. Félelme önnön gyöngeségétől, a mulasztás gondolata ugyanolyan kíméletlenül gyötörte, mint kötelességének látomása. Két szörnyűség között kellett választania; az első: gyalázatos, s ugyanannyi borzalommal telíti a szégyennel és lelki furdalással terhes végeérhetetlen időt, mint amennyit a második az iszonyatos cselekedet pár másodpercébe sűrít, de az első passzivitást követel csupán, mozdulatlan gyávaságot, és éppen könnyűségének aljas csábításával bővíti el kegyetlenül. Végül is megértette, hogy hidegvérrel, teljesen tudatosan sohasem lesz képes megtenni azt a mozdulatot, amelyet makacsul próbál elképzelni. Éppen ellenkezőleg, mindenáron ki kell üznie elméjéből, találnia kell valami elvonószert, izgatót vagy nyugtatót, amely más szférába vonzza. Más segítségre van szüksége, nem csak a rémületes kötelesség fagyos átérzésére.

Külső segítségre?... Esdeklő szemmel nézett szét. Egyedül volt, meztelenül kuporgott az idegen földön, egy bokor alatt, mint állat az őserdőben, s csupa ellenség vette körül. Egyetlen fegyvere a szörnyű tör, amely égette a tenyerét. Hiába keresett támaszt a díszlet valamely elemében, amely az imént még felgyújtotta fantáziáját. Most már minden ellenséges volt a Kwai folyó völgyében. A híd árnyéka percről percre távolabb húzódott. Maga a híd élettelen és értéktelen építménnyé változott. Semmilyen segítségre sem számíthatott. Nem volt már sem whiskyje, sem rizse. Már az is könnyített volna helyzetén, ha eszik egy falatot, akármit.

A segítség nem jöhetett kívülről. Saját erejére volt utalva, ó akarta így. Még örült is neki. Sőt büszkeség és mámor töltötte el. Erejét legyőzhetetlennek érezte. Nem párologhat el egy szempillantás alatt, nem hagyhatja magára tehetetlenül, mint valami gépezetet, amelynek tönkretették a motorját! Elfordította szemét a környező világtól, tekintetét befelé irányította. Ha van megváltás, csakis benne van, nem a földön és nem az égen. Jelenlegi nyomorúságában egyetlen reménysugarat tudott csak elképzelni: az eszmék mámorából táplálkozó belső képek lenyűgöző csillogását... A képzelőerő volt a mentsvára. Shearst ez nyugtalanította. Warden, az óvatos, nem döntötte el, hogy erénynek vagy hibának tartja-e.

A kényszerképzet rontását az önként vállalt kényszerképzet ellenmérgével fogja leküzdeni! Lepergeti a filmet, amely szellemi tőkéje

jellegzetes jelképeit rögzíti; inkvizítori dühvel néz szembe lelkivilága valamennyi látomásával, szenvedélyesen kutat létének e testetlen tanúi közt, amíg fel nem fedez egy minden mást elnyelő alakzatot, amely maradéktalanul kitölti tudatának teljes körét! Lázasan sorra vette valamennyit. A japángyűlölet és a kötelességérzet jelentéktelen izgatóknak bizonyultak, nem akadt egyetlen kép sem, amely elég tisztán kifejezte volna őket. A parancsnokaira gondolt, a barátaira, akik minden bizalmukat belé helyezték, s akik a túlsó parton várakoztak. Ez sem volt elég meggyőző. Legfeljebb arra volt jó, hogy élete feláldozására sarkallja. Még a siker mámorja is tehetetlennek mutatkozott. Vagy legalábbis érzékletesebb alakban kellene elképzelnie a győzelmet, nem félig kihunyt dicsfényvel, amelynek sápadt sugárzása a valóság egyetlen elemében sosem bírt megkapaszkodni.

Váratlanul egy kép villant át az agyán. Tiszta fényvel ragyogott, de csak egy villámcsapás idejéig. Még fel sem ismerte, amikor már ösztönösen megérezte, hogy elég jelentős egy kis remény megtestesítésére. Kűszködött érte, hogy újra megtalálja. Megint felcsillant. A múlt éjszaka látomása volt: a rajztábla a reflektorlámpa alatt, a hossztartó végtelen sok ábrája, amelyhez barna négyszögek tapadnak, fölötte pedig rondírásos cím, amely nagy, fényes betűkkel, végeérhetetlenül hirdeti ezt az egy szót: ROMBOLÁS.

Többé nem homályosuk el. Attól a perctől fogva, hogy ösztöne hívására diadalmasan úrrá lett gondolatain, biztosan érezte, hogy egyedül ez elég szilárd, elég tökéletes és elég hatalmas hozzá, hogy leküzdje nyomorult porhüvelyé irtózását és reszketését. Mámorító volt, mint az alkohol, és nyugtató, mint az ópium. Hagyta, hogy eluralkodjék rajta, s vigyázott rá, nehogy elszökjék.

Az önhipnózisnak ebben az állapotában meglepetés nélkül vette észre a japán katonákat a Kwai folyó hídján.

6

Shears észreveszi a japán katonákat, s újra rettegésben él. Az ő számára is könyörtelenül lassított ritmusban múlik az idő. A töltetekre gondolva elvesztette a fejét, de azóta összeszedte magát. A partizánokat az őrhelyen hagyta, s maga kissé feljebb kapaszkodott a hegyoldalban. Egy olyan helyen állt meg, ahonnan jól áttekinthette a hidat és a Kwai folyót. Felfedezte, és a távcsövön át megvizsgálta a cölöpök körül csapkodó kis hullámokat. Úgy vélte, hogy az örvények játékaának megfelelően hol

felmerül, hol eltűnik a barna anyag egy-egy csücske. Ösztöne, a szükség és a kötelesség egyaránt arra sarkallta, hogy lázasan törje a fejét, milyen személyes beavatkozással háríthatná el a sors csapását. "Mindig akad valami, amit meg lehet tenni, egy akció, amit meg lehet próbálni" – mondogatták a 316-os különítmény szaktekintélyei. Amióta ezt a mesterséget űzi, először fordul elő, hogy semmi sem jut az eszébe, s átkozza magát tehetetlenségéért.

Számára a kocka el van vetve. Akárcsak Warden, aki a magasból nyilván ugyanúgy megállapította már a Kwai folyó álnokságát, ő sem képes visszavágni. Talán Joyce? De vajon egyáltalán észrevette-e a változást? S ki tudhatja, lesz-e benne elég akarat, rendelkezni fog-e a tragikus helyzetekben nélkülözhetetlen reflexekkel? Shears, aki annak idején megbirkózott már efféle akadályokkal, keserű szemrehányást tesz magának, amiért nem foglalta el a fiú helyét.

Két örökké tartó óra telt el. Arról a pontról, ahová felkapaszkodott, jól látja a tábor barakkját. Díszegyenruhában sürgő-forgó japán katonák tűnnek fel. Egy egész század van ott, körülbelül százméternyire a folyótól, a vonatot várja, hogy tisztelegjen a vasútvonalat felavató előkelőségek előtt. A díszszemle előkészületei talán elterelik a figyelmüket? Shears bízik benne. De az őrszobából egy japán őrzőjárat indul a híd felé.

A katonák, akiket egy őrmester vezet, a sínektől jobbra és balra, két sorban vágnak neki a hídpályának. Lassan lépkednek, elég fesztelen tartással, a puskáik hanyagul lóg a vállukon. Az a feladatuk, hogy még egy utolsó pillantást vessenek a hídra, mielőtt átmegy rajta a vonat. Időnként egyikük-másikuk megáll, és áthajol a korláton. Láthatólag csak lelkiismeretük megnyugtatóására veszik maguknak a fáradságot, hogy teljesítsék a kapott parancsot. Shears arra a meggyőződésre jut, hogy nem nagyon törik magukat, s ez valószínűleg igaz is. Hiszen milyen baj érhetné a Kwai folyó hídját, amelyet a szemük láttára építettek ebben az eldugott völgyben? "Néznek, de nem látnak" – ismételteti magában Shears, míg közeledésüket figyeli. Minden léptük visszhangot ver a fejében. Kényszeríti magát, hogy ne tévessze szem elől őket, hogy amíg közelednek, egyetlen mozdulatukat el ne mulassza, s közben önkéntelenül valami imafélét mormol magában egy istenhez, démonhoz vagy más rejtélyes hatalomhoz, ha ugyan van ilyen. Minden másodpercben gépiesen felbecsüli gyorsaságukat és a távolságot, amelyet megtettek a hídon. Már túljutottak a közepén. Az őrmester a korlátra könyököl, s mond valamit az első katonának, miközben ujjával a folyóra mutat. Shears a kezébe harap,

hogy fel ne kiáltson. Az őrmester nevet. Valószínűleg az apadásra tett megjegyzést. Továbbmennek. Shears eltalálta: néznek, de nem látnak. Úgy érzi, hogy ha szemével követi őket, befolyásolja érzékeiket. Olyan ez, mint a távszuggesztió... Az utolsó katona is eltűnik. Semmit sem vettek észre...

Visszajönnek. Ellenkező irányban, de ugyanolyan fesztelen tartással lépkednek a hídon. Egyikük egész felsőtestével kihajol a veszélyes rész fölé, aztán újra visszalép a sorba.

Átérték, Shears az arcát törülgeti. Eltávolodnak.

– Semmit sem láttak.

Halk hangon, gépiesen ismételteti ezeket a szavakat, hogy megnyugtassa magát: megtörtént a csoda. Féltékeny pillantással kíséri őket, s csak akkor veszi le róluk a szemét, amikor csatlakoznak a századhoz. Mielőtt átadja magát az újabb reménykedésnek, különös büszkeség hatja át egész valóját.

– Az ő helyükben én nem lettem volna ilyen hanyag suttojga. – Bármelyik angol katona észrevette volna a szabotázszt... Végre! A vonat már nem lehet messze.

Mintha erre az utolsó gondolatra válaszolnának, az ellenséges parton rekedt parancsszavak hangzanak fel. Katonák sűrögnek-forognak. Shears a távolba néz. A láthatár szélén, a síkság felől egy kis fekete füstfelhő árulkodik az első japán szerelvényről, amely keresztülszeli Thaiföldet; az első csapatokkal, löszerral és fényes japán tábormokokkal telezsúfolt vonatról, amely átkel a Kwai folyó hídján.

Shears szíve ellágyul. A rejtélyes hatalom iránti hálakönnyei kicsordulnak a szeméből.

– Most már semmi sem állhatja utunkat – mondja halkán. – A kiszámíthatatlan sors utolsó fortélyával is megpróbálkozott. A vonat húsz percen belül megérkezik.

Erőt vesz izgalmán, s leereszkedik a hegy tövébe, hogy újra átvegye a parancsnokságot a fedezék fölött. Miközben meggörnyedve halad a bokrok közt, vigyázva, hogy el ne árulja jelenlétét, nem veszi észre a túlsó parton azt a méltóságteljes külsejű tisztet, aki angol ezredesi egyenruhában a híd felé közeledik.

Ugyanabban a percben, amikor "*Number one*" visszatér a posztjára, s feje még kóvályog az átélt izgalmak özönétől, de érzékei már előrevetítik a káprázatos robbanást, a hozzá tartozó lángokat és romokat, a siker megvalósulását, Nicholson ezredes a Kwai folyó hídjára lép.

Megbékélt lelkiismeretével, a világmindenséggel és Istenével; szeme tisztább, mint a trópusok ege vihar után: vörös bőrének minden pórusával

élvezi a jól megérdemelt pihenés örömét, mint derék mesterember nehéz munka után; büszkeség tölti el, hogy bátorságával és kitartásával legyőzte az akadályokat; kevélyen néz a műre, amelyet ő és katonái alkottak Thaiföldnek ebben a zugában, ahol már szinte hódítónak érzi magát; könnyű szívvel gondol rá, hogy méltónak bizonyult őseihez, s nem mindennapi epizóddal gazdagította a birodalomépítőkről szóló nyugati legendákat; szilárdan hiszi, hogy nincs senki, aki jobb munkát végezhetett volna nála; erőt merít a bizonyosságból, hogy a fajához tartozó férfiak minden téren különbek másoknál, s boldog, hogy ezt hat hónap leforgása alatt csattanósan bebizonyíthatta; duzzad a parancsnok örömétől, ami minden fáradságáért kárpótol, amikor a dicső eredmény kézzelfoghatóvá válik; apró kortyokban ízlelgeti a győzelem borát; meg van győződve az elkészült mű nagyszerűségéről; s minthogy a végső megdicsőülés előtt egyedül és még egyszer számba akarja venni a nehéz munkával és hozzáértéssel készült alkotás minden kiválóságát, és még egy utolsó szemlét is szükségesnek tart, Nicholson ezredes méltóságteljes léptekkel halad a Kwai folyó hídján.

A hadifoglyok többsége és a tiszték már két napja elindultak gyalogszerrel egy gyülekezőhely felé, hogy onnan Malájföldre, a szigetekre vagy Japánba utazva, újra munkába álljanak. A vasútvonal elkészült. Befejezésének tiszteletére rendezték azt az ünnepséget, amelyet a kegyes szívű tokiói császári felség engedélyezett és rendelt el a Burmában és Thaiföldön szétszórt valamennyi részlegnek.

A Kwai folyó melletti táborban nem mindennapi pompával ünnepeltek. Nicholson ezredes kívánta így. Az ünnepség az egész vonal mentén azzal kezdődött, hogy magas rangú japán tiszték – tábornokok és ezredesek – emelvényekre hágtak, s fekete csizmában, szürke kesztyűben, hadonászva és bólogatva, a nyugati világ szavait furán torzítva elmondták szokásos beszédüket a rokkant, beteg, fekélyekkel borított fehér emberek légiói előtt, akiket a pokolban eltöltött hónapokon szinte már a józan eszűktől is megfosztottak.

Saito rövid beszédet tartott; természetesen a dél-ázsiai övezetet dicsőítette, s kegyesen pár köszönő szót intézett a hadifoglyokhoz is, amiért tanújelét adták hűségüknek. Clipton, akinek derűs nyugalma súlyos megpróbáltatások ének az utolsó időkben, amikor látnia kellett, hogyan vánszorognak a haldoklók a munkahelyre, hogy befejezzék a hidat, sírni szeretett volna dühében. Utána még el kellett viselnie Nicholson ezredes kis beszédét is, amely tisztelettel adózott a hadifoglyoknak, s méltatta önmegtágadásukat és bátorságukat. Az ezredes befejezésül kijelentette,

hogy szenvedésük nem volt hiábavaló, s ő büszke rá, hogy ilyen embereknek parancsolt. Magatartásuk és a balsorsban tanúsított méltóságuk példát mutat az egész nemzetnek.

Ezek után következett az ünnepély. Az ezredes, akit ez közvetlenül érdekelt, aktív részt vett benne. Tudta, hogy a tétlenségnél semmi sem árthat többet az embereinek, s ezért rengeteg szórakozásról gondoskodott számukra, úgyhogy már az előkészületek is napokon át izgalomban tartották őket. Több hangversenyt rendeztek, azonkívül előadtak egy komédiát, amelyet maskarába bújt katonák játszottak, sőt egy baletet is, jelmezes táncosokkal, ami őszinte kacajt csalt ki az ezredesből.

– Na látja, Clipton – mondta. – Maga többször megbírált engem, de én nem tágítottam; tartottam a lelket az emberekben, megőriztem a leglényegesebbet. A katonáim megálltak a sarat.

És ez igaz volt. A Kwai folyó melletti tábor szelleme érintetlen maradt. Ezt Cliptonnak is el kellett ismernie, ha egy pillantást vetett a körülötte levő emberekre. Nyilvánvaló volt, hogy gyermeki ártatlansággal élvezték a mulatságot, s őszinte hurrázásuk senkiben sem hagyott kételyt kitűnő hangulatuk felől.

Másnap a foglyok útnak indultak. Csak a legsúlyosabb betegek és a rokkantak maradtak hátra. Ezeket a Burmából érkező legközelebbi vonat fogja Bangkokba szállítani. A tisztok is elmentek a katonáikkal. Reeves és Hughes, bármennyire sajnálta is, kénytelen volt csatlakozni a menetoszlophoz, mert egyiküknek sem engedélyezték, hogy jelen legyen, amikor az első vonat átmegy azon a hídon, amely annyi fáradságukba került. Nicholson ezredesnek azonban megengedték, hogy ott maradjon, s megvárja, amíg elkísérheti a betegeket. Szolgálataira való tekintettel Saito ezredes nem tagadhatta meg tőle ezt a kegyet, amelyet szokásos méltóságával kért.

Nagy, erélyes léptekkel haladt, sarka diadalmasan kopogott a hídpályán. Győzött. A híd elkészült; fényűzőnek nem lehetett mondani, de nem hiányzott belőle az a "gondos kidolgozás", ami a nyugati népek erényeit Thaiföld ege alatt is megcsillogtathatja. E pillanatban valóban itt volt a helye: a parancsnok még egyszer szemlét tart a diadalmenet előtt. Nem is lehetett volna máshol. Otléte megvigasztalta egy kicsit azért, hogy hű munkatársai és emberei elmentek, pedig ők is megérdemelték volna, hogy kivegyék részüket a dicsőségből. Szerencsére ő itt volt. A híd erős, ezt tudta. Nincs gyöngye pontja. Alkalmas a rá váró feladatokra. De semmi sem pótolhatja a felelős parancsnok tekintetét: ebben is biztos volt. Sosem lehet mindent előre látni. Tapasztalatokban gazdag élete őt is megtanította rá,

hogy az utolsó pillanatban mindig történhet valami, még egy szalmaszálban is el lehet botlani. S a legjobb beosztott sem ér semmit, ha ilyenkor gyorsan kell dönteni. Természetesen kutyába sem vette a Saito parancsára reggel kiküldött japán őrző jelentését. Maga is körül akart nézni. S míg végigment a hídon, minden gerenda szilárdságát, minden illesztés épségét ellenőrizte tekintetével.

Amikor túlért a híd közepén, kihajolt a korláton, mint ahogy öt-hat méterenként eddig is megtette. Tekintete egy cölöpre esett, s meglepetésében megdermedt.

A gazda szeme az első pillantásra felfedezte azt a feltűnő hullámpárnát, amelyet az egyik töltet okozott a víz színén. Nicholson ezredes figyelmesebben szemügyre vette, és mintha valami barna anyagot látott volna a fán. Egy másodpercig tétovázott, aztán továbbment, de pár méterrel odább, egy másik cölöp fölött, újra megállt. Megint kihajolt.

– Különös! – dörmögte.

Ismét tétovázott, átment a vágányon, s megnézte a túlsó oldalon is. Újabb barna testet látott, alig hüvelyknyi víz borította. Meghatározhatatlan, rossz érzése támadt, mintha piszkos foltot fedezett volna fel a művén. Elhatározta, hogy folytatja útját, elment a hídpálya végéig, sarkon fordult, és visszajött, mint az előbb az őrző, megint megállt, sokáig tűnődött, nézelődött, s a fejét rázta. Végül vállat vont, s újra elindult a jobb part felé. Közben beszélt magában.

– Két napja még nem volt itt – dünnyögte. – Igaz, hogy a folyó azóta leapadt... Valószínűleg egy csomó hordalék, annak a maradványai akadtak fenn a cölöpökön. Csakhogy...

A gyanú árnyéka suhant át az agyán, de az igazság túlságosan rendkívüli volt ahhoz, hogy rádöbbenjen. Derűs, jó hangulata mindenesetre odalett. Elrontották a délelőttiét. Még egyszer visszafordult, hogy újra szemügyre vegye ezt a rendellenességet, s még mindig nyugtalanul, végül is partra lépett.

– Lehetetlen! – dörmögte, miközben újra szembenézett a lelkében egy pillanatra megfogamzott gyanúval. Hacsak nem kínai partizánok...

A szabotázs eszméje elválaszthatatlanul összeforrt benne a régi ellenséggel.

– Ez itt lehetetlen – ismételte meg, de jókedve nem tért vissza többé.

Már látszott a vonat, amint nagyon messze, kínlódva pöfögött a síneken. Az ezredes kiszámította, hogy még legalább tíz perce van, amíg megérkezik. Saito, aki fel-alá járkált a híd és a század között, zavartan nézett a feléje közeledő ezredesre, mint mindig, ha találkoztak. Amikor a

japán melléje ért, Nicholson ezredes hirtelen elhatározta magát.

– Saito ezredes – mondta ellentmondást nem tűrő hangon. – Valami itt nincs rendben. Jobb lenne utánanézni, mielőtt megjön a vonat.

S választ sem várva, gyorsan leszaladt a meredek lejtőn. Azt tervezte, hogy beszállnak a híd alatt kikötött kis bennszülött csónakba, s körülevezik a cölöpöket. A partra érve, ösztönösen egész hosszában végigfuttatta rajta gyakorlott tekintetét, s a csillogó kavicsokon felfedezte az elektromos vezetékét. Nicholson ezredes összeráncolta a szemöldökét, és megindult a zsinór felé.

7

Abban a percben került Shears látókörébe, amikor ruganyos lépteivel – amit a naponta végzett mérsékelt testgyakorlásnak és a hagyományos igazságok békés tanulmányozásának köszönhetett – lesietett a meredek lejtőn. A japán ezredes nyomon követte. Shears csak most értette meg, hogy a balsors még nem játszotta ki valamennyi kártyáját. Joyce már rég megpillantotta Nicholson ezredest. Minthogy sikerült hipnotikus állapotba bűvölnie magát, különösebb izgalom nélkül figyelte, hogy mit művel a hídon. S amikor Saito körvonalait is meglátta mögötte a parton, megragadta a törét.

Shears észrevette a vezetékhez közeledő Nicholson ezredest, aki szinte maga után vonszolta a japán tisztet. Ebben a képtelen helyzetben valósággal hisztérikus roham tört ki rajta, s beszélni kezdett magában:

– És még ő viszi oda! Az angol vezeti. Ha meg lehetne magyarázni neki, ha csak egy szót, egyetlenegy szót mondhatnánk neki...

A távolból már hallatszott a kehes mozdony gyöngye pöfögése. A japánok bizonyára valamennyien a helyükön vannak, hogy ünnepélyesen fogadják a vonatot. A táborból nem lehetett látni a parton tartózkodó két férfit. "*Number one*" dühös mozdulatot tett, amint egy szempillantás alatt pontosan megértette a helyzetet, s egyelőre kifogástalan reflexeiben félreérthetetlenül megérezte, milyen elkerülhetetlen akciót parancsol ebben a helyzetben a "*Plastic & Destructions Co. Ltd.*" a zászlaja alá felsorakozott férfiaknak, ő is megragadta a törét. Kirántotta a derékszíjából, s előírásszerűen maga elé tartotta, miközben lefelé fordított kezének ujjai alulról szorongatták a markolatot, hüvelykujja pedig a penge tövéhez simult, nem azért, hogy használja a fegyvert, hanem hogy eszeveszett kísérletet tegyen Joyce szuggerralására, engedve ösztönének, amely az előbb arra kényszerítette, hogy tekintetével az őrzőmozdulatait

kövesse.

Nicholson ezredes megállt a vezeték előtt. Saito kurta lábával kacsázva közeledett. A délelőtt minden izgalma jelentéktelen volt ahhoz az izgalomhoz képest, amelyet Shears ebben a pillanatban érzett. Hangosan kiabálni kezdett, s közben törével az arca előtt csapkodott.

– Nem bírja megtenni! Nem bírja megtenni! Vannak dolgok, amiket nem lehet megkövetelni egy fiatal fiútól, aki rendes nevelést kapott, és rajzteremben töltötte az ifjúságát, örült voltam, amikor engedtem neki. Nekem kellett volna elfoglalnom a helyét. Nem bírja megtenni!

Saito utolérte Nicholson ezredest, aki lehajolt, és kezébe vette a vezetéket. Shears szíve vadul dörömbölt a mellkasában, mintha csak kísérni akarta volna a benne zúgó, eszeveszett és kétségbeesett panaszt, amely mérges mondattöredékekben szakadt ki belőle.

– Nem bírja megtenni! Még három perc; három perc, és a vonat megérkezik! Nem bírja megtenni!

Az egyik thaiföldi partizán, aki a fegyvere mellett feküdt, ijedt pillantásokat vetett rá. A dzsungel szerencsére elnyelte hangját. Minden izma megfeszült, görcsösen markolta a tört, amelyet most mozdulatlanul tartott a szeme előtt.

– Nem bírja megtenni! Mindenható Isten, add, hogy érzéketlen legyen; hogy tíz másodpercre megvaduljon!...

De mialatt ezt az esztelen imát mondta, észrevette, hogy valami megmozdul a vörhenyes fa alatt, a lombok közt, s a bokrok szétnyílnak. Teste megmerevedett, lélegzete elakadt. Joyce előrehajolva, törrel a kezében, nesztelenül leereszkedett a meredek lejtőn. Shears tekintete megállapodott rajta, s nem hagyta el többé.

Saito, akinek agya lassan működött, az erdőnek háttal guggolt a vízparton; ha egy rendkívüli körülmény megakadályozta, hogy fegyelmezze magát, ösztönösen ezt a kelen ember számára oly természetes testtartást vette fel. Most ő fogta meg a zsinórt. Shears egy angol mondatot hallott.

– Ez valóban nyugtalanító, Saito ezredes.

Rövid csönd következett. A japán a vezeték szálait piszkálta az új javai. Joyce észrevétlenül a két ember mögé ért.

– De az istenért! – üvöltött fel hirtelen Nicholson ezredes. – A híd alá van aknázva, Saito ezredes! Az ott, a cölöpökön, az ördögbe is, robbantóanyag! És ez a vezeték...

A dzsungel felé fordult, mialatt Saito az előbbi szavak súlyát latolgatta. Shears tekintete még feszültebb lett. Abban a pillanatban, amikor ökle

jobbról balra lendült, a nap visszfényének villanását látta a túlsó parton. S a guggoló ember tartásában azonnal észrevette a várt változást.

Meg bírta tenni. Sikerült. Megfeszült testének egyetlen izma sem ernyedt el, míg az acél szinte ellenállás nélkül behatolt. Szemrebbenés nélkül végezte el a másodlagos mozdulatokat is. S ugyanabban a másodpercben, részben, hogy a kapott oktatás szerint járjon el, részben, mert parancsoló szükségét érezte, hogy valami kézzelfoghatóba kapaszkodjék, feszülő bal karjával átölelte az átmetszett torkú ellenség nyakát. Saito görcsös mozdulattal kiegyenesítette a lábát, s félig felemelkedett. Joyce minden erejével magához szorította nemcsak azért, hogy megfojtsa, hanem azért is, hogy legyőzze saját tagjai kezdődő remegését.

A következő percben a japán összerogyott. Nem is kiáltott. Legfeljebb csak hörgött, de azt is egyedül Shears hallotta, mert feszülten figyelt. Joyce pár másodpercig bénultan hevert ellenfele alatt, aki ráhanyatlott, és vérével áztatta. Volt ereje a feladat végrehajtásához. Legyőzte önmagát és ellenségét. De abban már nem volt biztos, maradt-e elég energiája, hogy feltápaszkodjék. Végre összeszedte magát. Egy gyors mozdulattal eltaszította az élettelen testet, amely félig a vízbe gurult, és körülnézett. A két part elhagyatott volt. Diadalmaskodott, de a büszkeség érzése nem csökkentette sem undorát, sem borzadását. Nagy nehezen négykézlábra állt. Már csak néhány egyszerű elvégzendő dolog volt hátra. Először is tisztázni a kétértelmű helyzetet. Ehhez két szó is elég. Nicholson ezredes mozdulatlanul állt, a váratlan jelenet kővé dermedtette.

– Tiszt vagyok, angol tiszt, sir – suttozta Joyce. – A híd mindjárt felrobban. Távozzék!

Nem ismert rá saját hangjára. Elmondhatatlan fáradtságába került, hogy megmozdítsa az ajkát. S a másik mintha nem is hallotta volna!

– Angol tiszt, sir! – ismételte meg kétségbeesetten. – A 316-os különítmény Calcuttából. Kommandó. Parancsom van a híd felrobbantására.

Nicholson ezredes végre életjelt adott. Különös fény villant fel szemében. Tompa hangon megszólalt:

– A híd felrobbantására?

– Távozzék, sir; jön a vonat. Bűntársnak fogják tartani. Az ezredes még mindig mereven állt előtte.

Nem volt több idő a tárgyalásra. Újra cselekedni kellett. Már tisztán ki lehetett venni a mozdony zihálását. Joyce érezte, hogy a lába felmondja a szolgálatot. Négykézláb mászott fel a lejtőn, az őrhelye felé.

– A híd felrobbantására! – ismételte meg Nicholson ezredes.

Egyetlen mozdulatot sem tett. Kifejezéstelen tekintettel figyelte Joyce keserves kúszását, mintha szavai értelmét igyekezett volna megfejteni. Aztán hirtelen megmozdult, utána indult. Dühösen félrehúzta a lombfüggönyt, amely összezárult a másik mögött, és felfedezte a rejtkehelyet a robbantókészülékkel, amelyre Joyce már rá is tette a kezét.

– A híd felrobbantására! – kiáltott fel még egyszer az ezredes.

– Angol tiszt vagyok, sir... – motyogta Joyce szinte panaszosan. – Angol tiszt Calcuttából... Parancsom van rá...

Nem bírta befejezni a mondatot. Nicholson ezredes üvöltve vetette rá magát:

– *Help!**

[* Segítség!]

8

Két embert veszítettünk. Némi kár, de híd érintetlen, hála brit ezredes hősiességének.

Így hangzott a tömör jelentés, amelyet a trió egyetlen életben maradt tagja, Warden, szálláshelyükre való visszatérésekor Calcuttába küldött.

A jelentés elolvasása után Green ezredes úgy vélekedett, hogy az ügy több pontja még mindig homályos, és bővebb magyarázatot kért. Warden azt válaszolta, hogy nincs több mondanivalója. Parancsnoka ekkor megállapította, hogy Warden máris elég sokáig maradt a thaiföldi dzsungelben, s nem szabad egy embert magára hagyni azon a veszélyes poszton, egy olyan vidéken, amelyet a japánok valószínűleg át fognak kutatni. A 316-os különítmény éppen ez idő tájt kapott komoly erősítést. Másik csoportot dobtak le ejtőernyővel egy távol eső övezetben, hogy tartsa a kapcsolatot a thaiföldiekkel, Wardent pedig visszarendelték a központba. Egy tengeralattjáró ment érte a Bengál-öböl egyik elhagyatott partjára, amelyet Warden kétheti kalandos gyaloglás után el is ért. Három nappal hajóra szállása után megérkezett Calcuttába, és jelentkezett Green ezredesnél.

Először röviden vázolta az akció előkészületeit, majd rátért a végrehajtásra. A hegy tetejéről tanúja volt az egész jelenetnek, egyetlen mozzanat sem kerülte el a figyelmét. Eleinte szenttelen, nyugodt hangon beszélt, ahogy szokta, de ahogy jobban belemelegedett elbeszélésébe, magatartása megváltozott. Egy hónapja élt fajtája egyetlen képviselőjeként

a thaiföldi partizánok között, s elnyomott érzelmek vihara zúgott benne. A dráma szakadatlanul újjászülető epizódjai kavarogva forrtak a koponyájában; s minthogy szenvedélye volt a logika, ösztönösen igyekezett mindent megtenni, hogy ésszerű magyarázatot találjon rájuk, s néhány általános alapelvre vezesse vissza őket.

A 316-os különítmény irodájában végre napvilágot látott ezeknek az őrjöngő töprengéseknek eredménye. Képtelen volt beérni száraz katonai jelentéssel. Elkerülhetetlennek tartotta, hogy szabad folyást engedjen döbbenetei, aggályai, kételyei és dühe áradatának, s egyben tartózkodás nélkül feltárja a képtelen végkifejlet mélyen rejlő okait, úgy, ahogy kielemezte őket. Ugyanakkor kötelességérzete arra sarkallta, hogy tárgyilagosan is beszámoljon az eseményekről. Megpróbálta rákényszeríteni magát – időnként sikerrel –, de aztán újra elragadta fékevesztett szenvedélyének áradata. Az eredmény különös vegyület volt, amelyben az átkozódások olykor teljesen összefüggéstelenül keveredtek egy heves védőbeszéd töredékeivel, miközben itt-ott felbukkantak egy szertelen filozófia paradox tételei, s alkalomadtán néhány "tény" is.

Green ezredes türelmes kíváncsisággal hallgatta fantasztikus ékesszólását, amelyben nyomát sem lelte Warden professzor higgadságának és legendás módszerességének. Őt elsősorban a tények érdekelték. De csak ritkán szakította félbe alárendeltjét. Tapasztalatból tudta, milyen az, ha valaki visszatér egy küldetésből, amelynek részesei mindent megtettek, ami tőlük telt, s önhibájukon kívül mégis nyomorúságos kudarcot vallottak. Ilyenkor messzemenően figyelembe vette a *human element*-et,* szemet hunyt az összefüggéstelen kifejezések fölött, s láthatólag az olykor tiszteletlen hangon sem ütődött meg.

[* Az emberi szempont.]

– ...Nyilván azt fogja mondani nekem, sir, hogy az a gyerek ostobán viselkedett. Ostobán hát, de az ő helyében senki sem viselkedett volna okosabban. Jól megfigyeltem. Egy percre sem vettem le róla a szemem. Még azt is kitaláltam, mit mondott az ezredesnek. Azt tette, amit én tettem volna a helyében. Láttam, hogyan vonszolta magát. A vonat közeledett. Magam sem értettem, mi történik, amikor a másik rávetette magát. Csak lassan, sok töprengés után fogtam fel... És Shears még azt állította, hogy túl sokat gondolkozik! Úristen, éppen ellenkezőleg, nem gondolkozott eleget! Több körültekintésre, több ítélőerőre lett volna szüksége. Akkor rájött volna, hogy a mi szakmánkban nem elég vaktában elvágni egy torkot! A megfelelő torkot kell elvágni! Ugye, ön is így véli, sir?

Fölényes értelem, erre lett volna szüksége. Kiszimatolni az igazán

veszélyes ellenséget, megérteni, hogy az a tiszteletre méltó tökfilkó nem engedheti meg, hogy műve elpusztuljon. Hiszen a sikert, a diadalt testesítette meg számára. Hat hónapja álomvilágban élt. Egy rendkívül kifinomult elme már abból is kitalálhatta volna, ahogy a hídpályán lépkedett. Távcsővégre kaptam, sir... Bárcsak puszkavégre kaphattam volna!... Emlékszem, hogy a győztesek üdvözült mosolyát láttam az arcán... Pompás, erélyes férfitípus volt, sir, ahogy a 316-os különítménynél mondani szokás! Akit sohasem tör le a balszerencse; aki mindig újra talpra áll! Segítségül hívta a japánokat!

Ez a tiszta szemű vén szamar valószínűleg egész életében arról ábrándozott, hogy maradandó művet hagy maga után. Minthogy nem építhetett várost vagy székesegyházat, a hidra vetette magát! Hát azt hiszi, hogy hagyja lerombolni?... Egy ilyen derék öreg ezredes a mi derék öreg hadseregünkéből, sir! Biztos vagyok benne, hogy kora ifjúságában végigolvasta nemzeti kincsünket, mármint Kiplinget, s fogadok, hogy mialatt műve a víz fölé magasodott, egész mondatok táncoltak ingatag elméjében. "*Yours is the earth and everything that's in it, and which is more, you'll be a man, my son!*"* Mintha hallanám.

Volt benne kötelességérzet, tisztelte a jól végzett munkát... szerette a cselekvést... akárcsak ön, sir, vagy mi!... A cselekvés ostoba misztikájában nálunk egymásra talál a kis gépiprónő és a nagy hadvezér!... Már nem is tudom, mit csináljak, amikor erre gondolok. Egy hónapja mindig erre gondolok, sir. Lehetséges, hogy az az ostoba szörnyeteg csakugyan tiszteletre méltó volt? Lehetséges, hogy neki is volt igazán elfogadható eszménye?... ugyanolyan szent, mint a miénk?... ugyanaz, mint a miénk? Lehetséges, hogy elképesztő fantazmagóriái ugyanabban a világban gyökereztek, ahol a minket ösztökélő sarkantyút kovácsolták?... Abban a rejtélyes éterben, sir, ahol a cselekedetekre sarkalló szenvedélyek forrnak! Lehetséges, hogy ott az "eredménynek" semmi jelentősége sincs, s csak az erőfeszítés belső éneke számít? Vagy az őrzöngésnek ez a birodalma, ahogy én hiszem, olyan pokol, ahol egy ördögi anyaméh mindenféle gonosz praktikával megfertőzi a belőle fakadó érzelmeket, s ezek szükségszerűen gyalázatos eredménnyel járnak?... Mondom, sir, hogy egy hónapja töröm rajta a fejemet. Mi például azért jöttünk ebbe az országba, hogy megtanítsuk az ázsiaiakat a plasztik használatára, vagyis a vonatok porrá zúzására és a hidak felrobbantására. Akkor pedig...

[* Tiéd a föld, s minden, amit méhe rejt, s még többet ér, hogy férfi lesz belőled, fiam!]

– Mondja el az ügy végét – szakította félbe Green ezredes higgadt hangja. – Semmi sem létezik, csak a cselekvés.

– Semmi sem létezik, sir, csak a cselekvés... Ha látta volna Joyce tekintetét, amikor előbújt a rejtkehelyéről!... Nem gyöngült el. Szabályszerűen használta a tör, erre tanú vagyok. Csak egy cséppel több ítélőképességre lett volna szüksége... A másik olyan vadul vetette rá magát, hogy mindketten legurultak a lejtőn, a folyó felé. Csak a víz partján álltak meg. Szabad szemmel nézve, mozdulatlanok látszottak. Én távcsövön a részleteket is láttam... Egymáson feküdtek. Az egyenruhás test földhöz szögezte a vérfoltos, meztelen testet, teljes súlyával ránehezedett, s két őrző keze a torkát szorongatta... Nagyon tisztán láttam. Szétvetett karral hevert a hulla mellett, amelyben még akkor is benne volt a tör. Ebben a pillanatban megértette tévedését, sir, ebben biztos vagyok. Rájött, ezt tudom, rájött, hogy eltévesztette az ezredesét!

Láttam. A keze egészen közel volt a fegyver markolatához. Megragadta. Megfeszült. Szinte láttam az izmok játékát. Egy pillanatig azt hittem, hogy elszánja magát. De túl késő volt. Nem volt több ereje. Minden tartalékát felhasználta. Nem bírta megtenni... Vagy nem akarta. A nyakát szorongató ellenség valósággal megbénította. Eleresztette a tör, elhagyta magát... Teljesen elernyed, sir. Tudja, milyen az, amikor az ember feladja a harcot? Beletörődött a vereségbe. Az ajka megmozdult, egy szót mondott. Senki sem tudhatja, káromkodás volt-e, vagy fohász... vagy a reménytelen lemondás kiábrándult, illedelmes kifejezése! Nem tartozott a lázadók közé, sir, legalábbis nem látszott rajta. Mindig tiszteletteljesen viselkedett a feletteseivel. Uramisten! Shears meg én alig bírtuk rávenni, hogy ne kapja magát vigyázba, valahányszor velünk beszélt! Lefogadnám, hogy "sir"-nek szólította, sir, mielőtt végleg lehunyta a szemét... Minden rajta múlt. Mindennek vége volt.

– Több esemény zajlott le ebben a percben, több "tény", ahogy ön nevezi őket, sir. Összekavarodtak bennem, de később kibogoztam őket. A vonat már közel volt. A mozdony zakatolása percről percre erősödött... de nem eléggé, hogy elfojtsa annak az eszeveszettnek az üvöltését, aki vezényléshez szokott, pompás hangját kieresztve segítségért kiabált!... Tehetetlenül álltam, sir... Én sem lettem volna külön a fiúnál; én sem?... senki... talán Shears?... Shears! Ekkor újra kiabálást hallottam. Shears hangját. Az egész völgyet betöltötte. Mintha egy dühöngő örült kiabált volna, sir. Csak egyetlen szót bírtam kivenni: "Szúrj!" Ő is megértette, hamarabb, mint én. De akkor már semmi haszna sem volt.

Pár pillanat múlva egy embert láttam a vízben. Az ellenséges part felé úszott, ő volt az, Shears, ő is mindenáron való cselekvés hívei közé tartozott! Esztelenül cselekedett. Megőrijtette az a délelőtt, akárcsak engem. Semmi esélye sem volt... Kis híján magam is odarohantam, pedig több mint két órára lett volna szükségem, hogy leérjek a kakasülömről!

A legkisebb esélye sem volt. Eszeveszetten úszott, mégis pár percig tartott, amíg átért. S közben a vonat átment a hídon, sir, a Kwai folyó nagyszerű hídján, amelyet a testvéreink építettek! Ugyanabban a percben... ugyanabban a percben, emlékszem rá, a lejtőn lerohant egy csapat japán katona, akiket az ordítás csalt oda.

Ők fogadták Shearst, amikor kimászott a vízből. Kettőt leszúrt közülük. Két tördőfessel, sir, egyetlen részletet sem mulasztottam el. Nem akart élve kerülni a kezükbe; de puskatussal fejbe vágták. A földre zuhant. Joyce nem mozgott már. Az ezredes felállt. A katonák elvágták a vezetéket. Nem maradt semmi, sir, amit meg lehetett volna próbálni.

– *Mindig* akad valami, amit meg lehet próbálni – szólalt meg Green ezredes hangja.

– *Mindig* akad valami, sir, amit meg lehet próbálni... Akkor következett be a robbanás. Senki sem gondolt rá, hogy megállítsa a vonatot, s az ráfutott a csapdára, amelyet a hídon túl, éppen a figyelőállásom alatt készítettem elő. Még szerencse! Egészen megfeledeztem róla. A mozdony kisiklott, két-három kocsit magával rántott a folyóba. Néhány ember megfulladt. Egy csomó hadianyag tönkrement, de csak annyi kár esett, amit pár nap alatt ki lehet javítani: ez volt az eredmény... A túlsó parton azért támadt némi izgalom.

– Mégis, azt hiszem, elég szép látvány lehetett – jegyezte meg vigasztaló hangon Green ezredes.

– Nagyon szép látvány azoknak, akik igazán szeretik, sir... Éppen ezért arra gondoltam, hátha még szebbé tehetném valamivel. Én is alkalmaztam az alapelveinket, sir. Komolyan törtem a fejem abban a percben, akad-e valami, valamilyen akció, amit meg lehet kísérelni.

– *Mindig* akad valami, valamilyen akció, amit meg lehet kísérelni – ismételte meg Green ezredes távoli hangja.

– *Mindig* akad valami, amit meg lehet kísérelni... ez nyilván igaz, hiszen mindenki ezt mondja. Shearsnek is ez volt a jelszava. Idejében eszembe jutott.

Warden elhallgatott egy pillanatra, mert nyomasztotta az az utolsó emlék, majd halkabban folytatta:

– Én is gondolkoztam, sir. Olyan mélyen elgondolkoztam, amennyire csak lehetett, mialatt a katonák Joyce és Shears körül tömörültek; az utóbbi biztosan élt, s talán a másik is, bár az a nyomorult csirkefogó alaposan megszorongatta.

Csak egyetlen lehetőséget láttam az akcióra, sir. A két partizán még mindig ott állt a posztján, az aknavetőők mellett. Ugyanúgy lóhettek a japánokra, mint a hídra, és ez legalább annyira indokolható volt. Ezt a célt adtam meg. Még vártam egy kicsit. Láttam, hogy a katonák felrángatják a foglyokat, s el akarják vezetni őket. Mind a ketten éltek. Ennél rosszabb nem is történhetett volna. Nicholson ezredes mögöttük haladt, lehajtott fejjel, mint aki elmerülten elmélkedik... Annak az ezredesnek az elmélkedése, sir!... Gyorsan határoztam, amíg volt rá idő.

Parancsot adtam a tüzelésre. A thaiföldiek azonnal megértették. Jól kiképeztük őket, sir. Szép tűzijátékot rendeztek. Ez is nagyszerű látvány volt a figyelőállásból! Csak úgy záporoztak a lövedékek! Magam álltam az egyik aknavetőhöz. Kitűnő irányzó vagyok.

– Eredményes volt? – szakította félbe Green ezredes hangja.

– Eredményes, sir. Az első aknagránátok a csoport közepébe hulltak. Micsoda szerencse! Mindkettőjüket darabokra tépték. Megbizonyosodtam róla, megnéztem a távcsövön. Higgye el, sir, igazán higgye el, én sem akartam befejezetlenül hagyni a munkát!... Mindhármukat, ezt kellett volna mondanom. Az ezredest is. Semmi sem maradt belőle. Három telitalálat. Szóval: teljes siker!

...Aztán?... Aztán kilőttük egész aknakészletünket, sir. Nem is volt olyan kicsi... A gránátokat sem tartottuk meg. Az állásunkat nagyon jól választottuk meg. Mindent elárasztottunk, sir. Be kell vallanom, hogy kissé izgatott voltam. Mindenhová jutott a lövedékekből, a századnak a táborból kifutó maradványaira, a kisiklott vonatra, ahonnan kórusban tört fel az üvöltés, és a hídra is. A két thaiföldit ugyanolyan szenvedély hevítette, mint engem... A japánok visszalóttek. A füst gyorsan terjedt, minket is elérte, lassanként eltakarta a hidat és a Kwai folyó völgyét. Szürke, bűzös köd szigetelt el bennünket a világtól. Nem volt több lőszerünk, nem volt miből közibük csapni. Elmenekültünk.

Azóta is sokat gondolkoztam ezen a kezdeményezésemen, sir. Ma is meg vagyok győződve róla, hogy semmi okosabbat nem tehettem volna, hogy ez volt az egyetlen lehetséges megoldás, az egyetlen valóban ésszerű cselekedet...

– Az egyetlen ésszerű cselekedet – ismerte el Green ezredes.